

Br. 0102 - 3979-1/2016
Podgorica, 25.04.2016.godine

 CRNA GORA SKUPŠTINA CRNE GORE	
PRIMLJENO:	28. IV 2016. GOD.
KLASIFIKACIONI BROJ:	00-72/16-14
VEZA:	
EPA:	1082 XXV
SKRACENICA:	PRILOG:

SKUPŠTINA CRNE GORE

PODGORICA

Uvaženi,

U prilogu Vam dostavljamo Izvještaj o radu Centralne banke za 2015. godinu, koji se, u skladu sa članom 39 stav 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore „, broj 40/10 i 6/13), dostavlja Skupštini Crne Gore na razmatranje.

S poštovanjem,

GUVERNER,
Milojica Dakić
mr Milojica Dakić

CENTRALNA BANKA
CRNE GORE

Godišnji izvještaj o radu

2015

CENTRALNA BANKA
CRNE GORE

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O RADU 2015. GODINA

Podgorica, 2016. godine

IZDAVAČ: Centralna banka Crne Gore
Bulevar Svetog Petra Cetinjskog broj 6
81000 Podgorica
Telefon: +382 20 664 997, 664 269
Fax: +382 20 664 576

WEB ADRESA: <http://www.cbcg.me>

SAVJET CENTRALNE BANKE: Mr Milojica Dakić, guverner
Dr Nikola Fabris, viceguverner
Asim Telaćević
Dr Milivoje Radović
Dr Milorad Jovović
Dr Srđa Božović

GRAFIČKA PRIPREMA: Andrijana Vujović
Nikola Nikolić

LEKTURA: Bojana Šupeljak

ŠTAMPA: Studio Branko d.o.o. Podgorica

TIRAŽ: 200 primjeraka

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH SKRAĆENICA

AD	Akcionarsko društvo	ISO	International Organization for Standardization - Međunarodna organizacija za standardizaciju
ARIMA	Autoregressive Integrated Moving Average - autoregresivni integrisani model sa pokretnim prosjecima	JVI	Joint Vienna Institute
ATM	Automated Teller Machine – bankomat	KRI	Key risk indicators - Ključni indikatori rizika
BDP	Bruto domaći proizvod	MMF	Međunarodni monetarni fond
CBCG	Centralna banka Crne Gore	MNSE10	Index 10 najreprezentativnijih akcija Montenegroberze
CDS	Credit Default Swaps - osiguranje od kreditnog rizika	Monex	Indeks Montenegroberze
CHF	Švajcarski franak	Monex PIF	Indeks akcija šest privatizaciono-investicionih fondova
DG ECFIN	Directorate-General for Economic and Financial Affairs - Generalni direktorat za ekonomske i finansijske poslove Evropske komisije	MONEYVAL	Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism - Komitet eksperata za procjenu mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma
DOO	Društvo sa ograničenom odgovornošću	MONSTAT	Zavod za statistiku Crne Gore
DNS	Deferred Net Settlement - neto poravnanje u odloženom vremenu	MIGA	Multilateralne agencije za garantovanje investicija
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development – Evropska banka za obnovu i razvoj	MRS	Međunarodni računovodstveni standard
EBA	European Banking Authority - Evropski bankarski autoritet	MSFI	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja
ECB	European Central Bank - Evropska centralna banka	MFI	Mikrokreditna finansijska institucija
EIB	Evropska investiciona banka	NLB	Nova ljubljanska banka
EK	Evropska komisija	NVO	Nevladine organizacije
EONIA	Euro Overnight Index Average – prosječna prekonoćna eurska stopa	PER	Program ekonomski reformi
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate - referentna kamatna stopa na evropskom međubankarskom tržištu	PKI	Public key infrastructure - Infrastruktura javnih ključeva
EU	Evropska unija	PPF/SMF	Project preparation facility/Support Measures Facility - Mjere podrške sa rezervne liste IPA
ERP	Economic Reform Program - Program ekonomskih reformi	PPNKS	Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa
ESCB	Evropski sistem centralnih banaka	PPEKS	Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa
EUR	Euro	RSA	Risk self assessment - Samoprocjena rizika
FMA	Financial Market Authority - Agencija za nadzor finansijskih tržišta	RCSA	Risk Control Self Assessment - Samoprocjena kontrola i rizika
FSAP	Financial Sector Assessment Program - Programa procjene finansijskog sektora	RTGS	Real Time Gross Settlement - bruto poravnanje u realnom vremenu
HOV	Hartije od vrijednosti	SB	Svjetska banka
GBS	Glavni bankarski sistem	SDI	Strane direktne investicije
GFF	Green for Growth Fund - Fond za održivi rast	SDR	Special Drawing Rights – specijalna prava vučenja
GFI	Godišnji finansijski izvještaji	SIS	Sistemske servisi
ICT	Information Communication Technology - Informaciono komunikacione strukture	SPN	Sistem prinudne naplate
IFC	International Finance Corporation - Međunarodna finansijska korporacija	SPV	Specijalna prava vučenja
IFRS	International Financial Reporting Standards - Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja	SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
IPA	Instrument for Pre-accession Assistance - Instrumenti prepristupne pomoći	TAIEX	Technical Assistance and Information Exchange - program tehničke pomoći i razmjene informacija
IT	Information Technology – Informacione tehnologije	TE	Termoelektrana
		UN	United Nations - Ujedinjene nacije
		UN DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs - Odjeljenje Ujedinjenih nacija za ekonomska i socijalna pitanja
		USD	Američki dolar
		VAR	Value at risk - Vrijednost rizika
		ZZZ CG	Zavod za zapošljavanje Crne Gore

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE	6
1. MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I STANJE PRIVREDE	11
1.1. Makroekonomski ambijent	13
1.2. Kretanja u bankarskom sistemu	17
1.2.1. Kretanja kamatnih stopa banaka	20
1.2.2. Kretanje kamatnih stopa MFI	22
1.3. Kretanja u realnom sektoru	23
1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede	23
1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih subjekata za 2014. godinu	24
2. OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	27
2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini	29
2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG	30
2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost	30
2.2.2. Platni promet u zemlji	49
2.2.3. Nadgledanje platnih sistema	55
2.2.4. Upravljanje međunarodnim rezervama	56
2.2.5. Aktivnosti trezora	60
2.2.6. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim inistitucijama	64
2.2.7. Upravljanje ljudskim resursima	67
2.2.8. Odnosi s javnošću i transparentnost	70
2.2.9. CBCG kao društveno odgovorna institucija	71
2.3. Aktivnosti Banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke	72
2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci Crne Gore u funkciji ostvarivanja Politike CBCG	72
2.3.2. Informaciono tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike CBCG	72
2.4. Finansijsko poslovanje CBCG u 2015. godini	73
2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke na dan 31.12.2015. godine	73
2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31.12.2015. godine	77
2.4.3. Izvještaj o promjenama na kapitalu na dan 31.12.2015. godine	78
3. MAKROEKONOMSKE PROGNOZE ZA 2016. GODINU	79
3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora	81
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2016. godinu	81
3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Crne Gore za 2016. godinu	82
3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2016. godinu	84
4. POLITIKA CENTRALNE BANKE U 2016. GODINI	87
4.1. Politika CBCG u 2016. godini	89
4.2. Smjernice za ostvarivanje Politike CBCG u 2016. godini	90
5. PRILOZI	97

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CENTRALNE BANKE CRNE GORE

Crnogorska ekonomija je ostvarila značajan realni rast u 2015. godini, u poređenju sa rastom ostvarenim u prethodnoj godini. Rast je, prije svega, rezultat početka realizacije velikih investicionih projekata u sektoru energetike, turizma i građevinarstva. Ispoljeni su pozitivni trendovi u ključnim sektorima privrede. Zabilježen je rast ukupne industrijske proizvodnje, značajan rast pokazatelja u turizmu, te rast u građevinarstvu, šumarstvu, trgovini i saobraćaju u odnosu na stope iz 2014. godine. Prema preliminarnim podacima Monstata o kvartalnom kretanju BDP-a, pozitivne stope u 2015. godini ostvarene su u sva četiri kvartala, pri čemu rast u prvom kvartalu iznosi 3%, drugom 3,7%, trećem 4,2% i četvrtom kvartalu 1,4%, dok je godišnji rast, na osnovu kvartalnih procjena, iznosio 3,2%.

Snaženje oporavka, kroz intenziviranje aktivnosti u gotovo svim sektorima privrede, obilježilo je 2015. godinu. Likvidnost realnog sektora je djelimično poboljšana, a tendencije iz međunarodnog okruženja nijesu imale stabilan trend uticaja na crnogorsku privredu tokom 2015. godine. Očuvana je stabilnost finansijskog i bankarskog sektora i povećano je interesovanje investitora u finansijskom sektoru. U 2015. godini počele su sa radom dvije nove banke i jedna mikrokreditna finansijska institucija. Smanjene su kamatne stope. Nastavljena je primjena mjera fiskalne konsolidacije, ali sa manje efektivnim rezultatima u odnosu na prethodnu godinu. Dodatno, pojačani su pritisci iz fiskalnog sektora, mjereno rastom deficita i nivoa javnog duga. Navedene tendencije su obilježile izvještajnu godinu i potvrdile da je oporavak privrede, nakon krize, i dalje u toku. U narednom periodu neophodne su mjere strukturnih reformi i promjena modela rasta u domaćem ambijentu. kako bi se osnažili domaći kapaciteti privrede i unaprijedila konkurentnost. Na ovaj način će se obezbijediti dovoljan rast za nesmetano servisiranje obaveza prema bankama i državi, a ujedno smanjiti rizici u sistemu.

Visok nivo solventnosti i likvidnosti bankarskog sektora su obilježili 2015. godinu. Nastavljen je trend rasta depozitnog potencijala banaka, kao i plasmana u niskorizične hartije od vrijednosti. Kreditna aktivnost banaka tokom 2015. godine pokazuje pozitivna kretanja. Ukupni krediti banaka, odobreni i privredi i stanovništvu, imaju rastući trend, dok dolazi do značajnog smanjenja nekvalitetnih kredita banaka. Bankarski portfolio bilježi poboljšanje kvaliteta tokom 2015. godine, pri čemu je evidentno značajno smanjenje iznosa nekvalitetnih kredita i njihovog učešća u ukupnim kreditima banaka. I pored pozitivnih tendencija u njihovom kretanju, nivo nekvalitetnih kredita i dalje predstavlja jednu od najvećih ranjivosti crnogorske ekonomije.

U 2015. godini, osnovno opredjeljenje fiskalne politike bilo je obezbjeđenje održivosti javnih finansija kao osnovnog preduslova ukupne ekonomske stabilnosti i dugoročnog ekonomskog rasta. U cilju osiguravanja održivosti javnih finansija u prethodnoj godini izvršena je izmjena zakonske regulative koja je podrazumijevala obezbjeđivanje većih prihoda budžeta kroz povećanje stope doprinosa na zdravstveno osiguranje, uvođenje poreza na dobitke od igara na sreću i poreza na kafu, povećanje akcize na cigarete i akcize na mineralna ulja, uvođenje poreskih olakšica za investicije u strateški važne sektore ekonomije, kao i uvođenje pojedinih taksi. Iako je iznos javnog duga na nižem nivou nego u velikom broju zemalja članica EU, prisutna je zabrinutost zbog dinamike njegovog rasta koji je u najvećoj mjeri determinisan planom realizacije krupnih infrastrukturnih projekata iz kapitalnog budžeta u narednom periodu.

U 2015. godini smo imali nisku pozitivnu stopu inflacije, nakon negativne stope inflacije iz 2014. godine. Niska ili negativna stopa inflacije je bila karakteristična i za zemlje iz regiona i za EU, a rezultat je pada cijena nafte na svjetskom tržištu, kao i nižih cijena nekih prehrambenih proizvoda. Godišnja inflacija, mjerena potrošačkim cijenama, u decembru 2015. godine iznosila je 1,4%, dok je prosječna godišnja stopa iznosila 1,5%. Inflacija je bila iznad nivoa inflacije u Eurozoni (0,2%), kao i godišnje inflacije u EU (0,2%).

Pozitivnu tendenciju predstavljao je rast prosječnog broja zaposlenih od 1,2% u odnosu na prethodnu godinu, a evidentiran je i rast bruto i neto zarada od 0,3% odnosno 0,6%. Međutim, prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, stopa nezaposlenosti je u decembru iznosila 17,24%, što u odnosu na decembar prethodne godine predstavlja rast od 2,29 p.p.

U 2015. godini ostvareno je povećanje priliva stranih direktnih investicija. Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija u 2015. godini iznosio je 17,2% BDP-a, što Crnu Goru i dalje svrstava u vodeće zemlje regiona po ovom pokazatelju.

Centralna banka je nastavila sa radom na harmonizaciji regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU i u Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore iz novembra 2015. godine ocijenjeno je da je ostvarena usklađenost zakonodavstva sa regulativom EU. Regulatorne aktivnosti u oblasti bankarstva, u najvećoj mjeri su bile determinisane pozicijom Crne Gore u procesu pregovara za pristupanje Evropskoj uniji, kao dugoročnoj orijentaciji svih nadležnih organa u Crnoj Gori, ne samo Centralne banke. U tom pravcu, započet je rad na najkompleksnijim propisima iz oblasti bankarstva, u skladu sa dinamikom utvrđenom pregovaračkom pozicijom za poglavlje 9 – Finansijske usluge. Kontrolisana je implementacija Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima (CHF) u eure (EUR). Bankama je smanjen procenat obavezne rezerve koje mogu da izdvajaju i drže u obliku državnih zapisa koje je emitovala država Crna Gora u skladu sa harmonizacijom regulative proistekle iz zahtjeva poglavlja 17 - Ekonomska i monetarna unija.

Centralna banka je, tokom prethodne godine, nastavila sa aktivnim učešćem u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Predstavnici CBCG su, kao članovi radnih grupa za pripremu pregovora za poglavlja iz nadležnosti CBCG, u kontinuitetu učestvovali u pregovorima, bili angažovani na izradi informacija i izvještaja o pregovaračkim poglavljima, kao i ostalim materijalima koji su neophodni za efikasni proces pristupanja. Takođe, tokom 2015. godine unaprijeđena je saradnja sa ESCB/ECB i uspješno je završen program tehničke saradnje sa deset partnerskih nacionalnih banaka Eurosisistema. Kada je riječ o pregovaračkim poglavljima, CBCG je nastavila sa realizacijom aktivnosti koje su definisane pregovaračkim pozicijama. Nastavljena je saradnja i intezivna komunikacija i sa Evropskim bankarskim autoritetom (EBA), što je verifikovano potpisivanjem sporazuma o saradnji Crne Gore sa tim organom.

Centralna banka je učestvovala u izradi godišnjeg Izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2015. godinu.

Tokom 2015. godine intenzivirana je saradnja CBCG sa predstavnicima institucija EU, a posebno kroz redovne posjete i komunikaciju sa predstavnicima Evropske komisije.

Na polju saradnje Centralne banke sa međunarodnim institucijama i organizacijama 2015. godina je bila veoma značajna. Saradnja je, kao i obično, bila najintenzivnija sa Međunarodnim monetarnim fondom i Grupacijom Svjetske banke, posebno zbog programa Procjene finansijskog sektora za Crnu Goru (FSAP 2015) koji je na zahtjev crnogorskih vlasti sproveo zajednički tim MMF-a i SB.

Transparentnost poslovanja Centralne banke bila je na nivou standarda transparentnosti centralnih banaka, a realizovana je putem objavljivanja redovnih i povremenih publikacija i saopštenja za javnost, čime je obezbijeđeno pravovremeno informisanje domaće i inostrane javnosti o ciljevima i rezultatima sprovedenih aktivnosti.

Centralna banka, kao institucija koja posluje na principima društvene odgovornosti, ovaj cilj je realizovala kroz neposredan odnos prema zaposlenima i društvenoj zajednici, pružanjem finansijske podrške, humanitarnim aktivnostima i kroz podršku drugim aktivnostima civilnog društva.

U 2015. godini, shodno Politici Centralne banke, nastavljene su aktivnosti na unapređivanju znanja zaposlenih kroz stručno usavršavanje i obrazovanje za potrebe poslova i radnih procesa koje obavljaju.

*Centralna banka Crne Gore kao društveno odgovorna institucija, od 2012. godine objavljuje časopis *Journal of Central Banking, Theory and Practice* (Časopis za teoriju i praksu centralnog bankarstva), u kome se objavljuju naučni i stručni članci koji obrađuju teorijske i praktične aspekte centralnog bankarstva i monetarne politike, uključujući pitanja i problematiku supervizije. Časopis je zadobio karakter međunarodnog časopisa. Pored toga, CBCG organizuje i edukativne programe - predavanja, radionice i seminare sa različitim temama iz oblasti bankarstva i monetarne politike.*

Kada je u pitanju period koji je pred nama, ključni izazov predstavljaće očuvanje fiskalne i finansijske stabilnosti, uz sprovođenje strukturnih reformi sa ciljem povećanja konkurentnosti ekonomije i ubrzanja ekonomskog rasta. Na ovaj način, očekuje se snažniji rast, koji će obezbijediti servisiranje svih preuzetih obaveza, povećanje rasta privrede zasnovanog na otvaranju domaćih potencijala. Takođe, dinamičniji rast će multiplikativno djelovati na budući rast i smanjenje ranjivosti i rizika u privredi, koji mogu nastati u slučaju rasta manjeg od potencijalnog. Pokretanjem investicionog ciklusa i angažovanjem domaćih resursa i potencijala na kapitalnim infrastrukturnim projektima kreiraće se stimulativni ambijentalni uslovi za priliv novih stranih direktnih investicija u razvoj ključnih sektora: turizma, energetike, saobraćaja i poljoprivrede. Veliki izazov predstavljaće i realizacija najavljenih i započetih investicija u oblasti turizma i energetike, uz podsticanje i privlačenje „greenfield“ investicija u izvozno orijentisane sektore privrede, kako bi se smanjile eksterne neravnoteže i obezbijedilo finansiranje deficita tekućeg računa bez rasta zaduživanja.

Atraktivnost crnogorskog poslovnog ambijenta, perspektive razvoja bankarskog sistema i ekonomije u cjelini, kao i aktuelne tendencije na međunarodnom tržištu kapitala, rezultirale su pojačanim interesovanjem za osnivanjem novih banaka. Očekivanja su da će povećani broj poslovnih subjekta u bankarskom sektoru dovesti do povećanja konkurentnosti, kvaliteta usluga i kreditne aktivnosti pod povoljnijim uslovima. Navedene tendencije će dati snažan povratni doprinos kreiranju percepcije o Crnoj Gori, kao stabilnoj i perspektivnoj finansijskoj destinaciji.

Na kraju, strateška opredijeljenost Crne Gore procesu evropskih integracija zahtijevaće dinamičnu i posvećenu angažovanost kadrovskih potencijala Centralne banke, uz ostvarivanje još intenzivnije komunikacije sa institucijama Evropske unije.

Guverner CBCG

Milojica Dakić

**MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I
STANJE PRIVREDE**

01

1.1. Makroekonomski ambijent

Prema raspoloživim pokazateljima, crnogorska ekonomija je ostvarila značajan realni rast u 2015. godini u poređenju sa rastom ostvarenim u prethodnoj godini. Osnovni indikatori za 2015. godinu ukazuju na pozitivne trendove u većini sektora, praćeni prije svega značajnim rezultatima u sektoru turizma. Prema preliminarnim podacima Monstata¹ o kvartalnom kretanju BDP-a, pozitivne stope u 2015. godini ostvarene su u sva četiri kvartala, pri čemu rast u prvom kvartalu iznosi 3%, drugom 3,7%, trećem 4,2% i četvrtom kvartalu 1,4%, dok je godišnji rast na osnovu kvartalnih procjena iznosio 3,2%.

Ocjene institucija koje se bave prognozama rasta BDP-a za Crnu Goru su pozitivne kada je riječ o kretanju ovog indikatora u 2015. godini i kreću se u rasponu od 2,7% do 4,1%, dok su prognoze za 2016. godinu još optimističnije (tabela 1.1).

Tabela 1.1

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore u 2015. i 2016. godini (u %)					
Institucija	Evropska komisija	EBRD	MMF	UN/ DESA	Svjetska banka
2015.	3,9	3,0	4,1	2,7	3,4
2016.	4,0	4,0	4,7	3,3	3,7

Izvor: Sajtovi navedenih institucija

Tabela 1.2

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore, 2015-2017. godina (u %)					
BDP Crne Gore (Ministarstvo finansija) PER	Procjena (osnovni scenario)	Osnovni scenario		Scenario nižeg rasta	
	2015.	2016.	2017.	2016.	2017.
Realni rast BDP-a	4,3	4,1	4,0	1,3	4,0

Izvor: Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2016-2018 (januar 2016)

Nakon negativne inflacije u Crnoj Gori u 2014. godini, u 2015. godini je došlo do njenog rasta, tako da je godišnja stopa inflacije iznosila 1,4%. Veća inflacija u odnosu na prethodnu godinu rezultat je niske baze (nivoa cijena) iz prethodne godine, kao i rasta cijena, posebno u kategoriji *odjeća i obuća*, u kojoj je zabilježen najveći godišnji rast od 5,0%, i cijena u kategoriji *hrana i bezalkoholna pića* (rast od 2,4%)

¹ Podaci su preliminarni sve do objave konačnog BDP-a za 2015. godinu u septembru 2016. godine.

koja ima najveće učešće u ukupnoj ponderacionoj strukturi indeksa potrošačkih cijena. Pozitivna tendencija je rast prosječnog broja zaposlenih od 1,2% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u 2014. godini, dok je, prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, stopa nezaposlenosti u decembru iznosila 17,24%, što je u odnosu na decembar prethodne godine rast od 2,29 p.p. U 2015. godini evidentan je rast prosječnih bruto zarada od 0,3%, dok su prosječne neto zarada povećane za 0,6%.

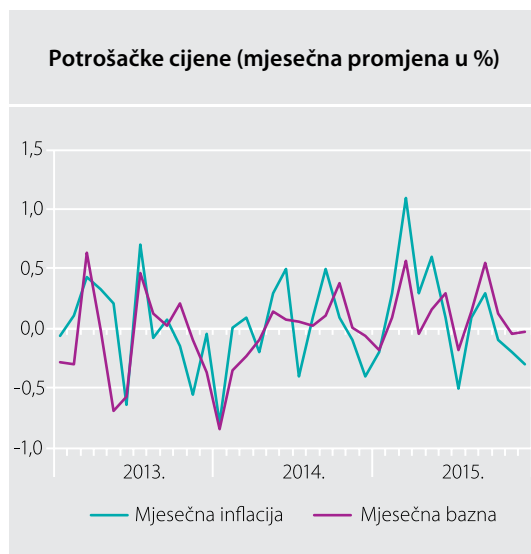
I u 2015. godini „ranjivost“ crnogorske ekonomije je predstavljala nelikvidnost realnog sektora. Broj pravnih lica i preduzetnika u blokadi, kao i iznos duga po osnovu kojeg je izvršena blokada računa su zabilježili rast na godišnjem nivou. Kreditna aktivnost banaka tokom 2015. godine pokazuje znake oporavka, pri čemu je na godišnjem nivou zabilježen rast kako ukupnih, tako i novoodobrenih kredita. Pozitivnu tendenciju tokom posmatranog perioda bilježe i nekvalitetni krediti banaka, pri čemu je smanjen njihov ukupan iznos, kao i njihovo učešće u ukupnim kreditima.

Iako je u 2015. godini nastavljeno sa primjenom mjera fiskalnog prilagođavanja, fiskalni deficit je bio viši u odnosu na prethodnu godinu i iznosio je 8,1% BDP-a.

Godišnja **inflacija**, mjerena potrošačkim cijenama, u decembru 2015. godine iznosila je 1,4%, dok je prosječna godišnja stopa iznosila 1,5%. Inflacija je bila iznad nivoa godišnje inflacije u Eurozoni (0,2%), kao i godišnje inflacije u EU (0,2%). Deset kategorija potrošačkih cijena, od ukupno dvanaest, bilježi rast na godišnjem nivou, pri čemu je najveći rast zabilježen u kategoriji *odjeća i obuća* (5,0%), gdje su najviše povećane cijene odjeće (6%) i obuće (3,8%). Cijene su rasle i u kategoriji *hrana i bezalkoholna pića* (2,4%), najviše zbog rasta cijena ulja i masti (14,2%), voća (7,9%), mesa (1,4%) i povrća (2,1%). Rast cijena zabilježen je i u kategorijama *hoteli i restorani* (3,4%), *alkoholna pića i duvan* (3,3%), *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva i zdravlje* za po 1,6%, *pokućstvo i rutinsko održavanje stana* (1,1%), *rekreacija i kultura i ostali proizvodi i usluge* za po 0,5%, kao i u kategoriji *komunikacije* za 0,1%. Godišnji pad cijena zabilježen je u kategoriji *prevoz* (-4,6%), najviše zbog smanjenja cijena goriva i maziva od 11,1%, na šta je najviše uticao pad cijena nafte na globalnom nivou. Cijene u kategoriji *obrazovanje* ostale su nepromijenjene u odnosu na decembar 2014. godine.

Tokom 2015. godine mjesečna² stopa bazne inflacije je osam mjeseci bila iznad nivoa zvanične mjesečne inflacije, dok je tokom februara, marta, aprila i maja bila niža od nivoa ukupne mjesečne inflacije (razlog su promjene cijena određenih proizvoda koji se inače isključuju iz obračuna bazne inflacije, kao npr. električna energija, poljoprivredni proizvodi, gorivo i sl.). Kretanje stope ukupne i bazne inflacije prikazano je na grafiku 1.1.

Grafik 1.1

Izvor: Monstat i kalkulacija CBCG

² U 2015. kao i u prethodne tri godine, nijesu bili raspoloživi podaci o godišnjoj promjeni cijena za sve proizvode koji čine korpu bazne inflacije, odnosno za proizvode koji su isključeni iz korpe za obračun bazne inflacije.

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, ukupni primici budžeta sa državnim fondovima u 2015. godini iznosili su 2,17 milijardi eura ili 60,3% BDP-a, od čega se na izvorne prihode odnosilo 61,2% (1,33 milijarde eura). U odnosu na plan, izvorni prihodi su bili niži za 0,2%, a u odnosu na 2014. godinu niži za 2%.

Ukupni izdaci budžeta u 2015. godini iznosili su 2,16 milijardi eura ili 60,1% procijenjenog BDP-a. Konsolidovani izdaci budžeta iznosili su 1,62 milijarde eura, što čini 45% BDP-a i zabilježili su rast od 10,8% u odnosu na 2014. godinu, dok su u odnosu na planirane bili viši za 3,4%. U odnosu na prethodnu godinu svi tekući budžetski izdaci su smanjeni, osim rashoda za ostala lična primanja, za usluge, kamate i subvencije.

Transferi institucijama, pojedincima NVO i javnom sektoru su uvećani u odnosu na 2014. godinu za 37,5%, a transferi za socijalnu zaštitu su smanjeni za 1% ili 5,1 milion eura.

Kapitalni budžet Crne Gore iznosio je 228 miliona eura ili 6,3% BDP-a. U odnosu na plan niži je za 19,9%, a u odnosu na 2014. godinu kapitalni budžet bio je viši za 160,3 miliona eura ili 236,7%.

Budžet Crne Gore u 2015. godini ostvario je deficit u iznosu od 291,3 miliona eura ili 8,1% BDP-a i viši je za 184,1 milion eura od deficita ostvarenog u 2014. godini.

Neto javni dug - podaci o javnom dugu na dan 31.12.2015. godine nijesu bili raspoloživi u vrijeme pisanja izvještaja.

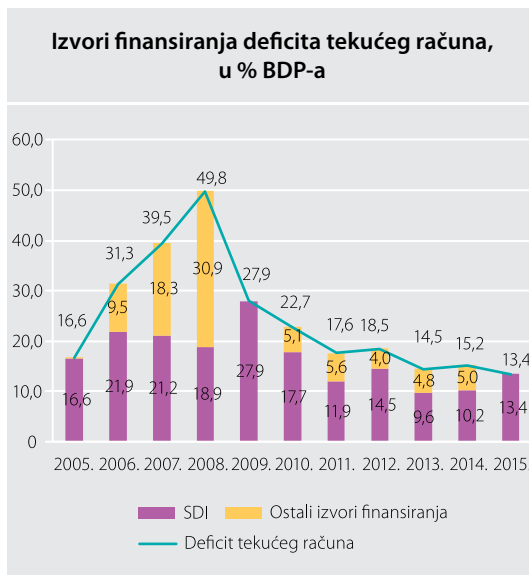
Prosječan broj **zaposlenih** u 2015. godini iznosio je 175.617 i bio je viši za 1,2% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u prethodnoj godini. Rast broja zaposlenih u 2015. godini zabilježen je u četrnaest od ukupno devetnaest sektora, pri čemu je najveći rast zabilježen u sektoru *poslovanje s nekretninama* (6,4%) i sektoru *umjetnost, zabava i rekreacija* (6,2%), a najmanji u sektoru *državna uprava i odbrana, obavezno socijalnog osiguranje* (0,2%). Najveći pad broja zaposlenih od 5,6% zabilježen je u sektoru *prerađivačka industrija*, a najmanji od 0,4% u sektoru *snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl.*

Prema evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, prosječan broj registrovanih **nezaposlenih** lica u 2015. godini iznosio je 34.587, što je bilo za 3,9% više nego u prethodnoj godini. Najveći broj nezaposlenih lica u 2015. godini je evidentiran u decembru (39.991 nezaposlenih), što predstavlja rast od 15,3% u odnosu decembar 2014. godine. Značajan rast nezaposlenosti zabilježen je u posljednja tri mjeseca 2015. godine, u najvećoj mjeri kao posljedica primjene Zakona o dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kao i prijave na ZZZ CG za Program stručnog osposobljavanja osoba sa stečenim visokim obrazovanjem.

Stopa nezaposlenih koju objavljuje Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u decembru 2015. godine je iznosila 17,24%, što je za 2,29 p.p. više od stope iz decembra 2014. godine. Prema Anketi o radnoj snazi, koju objavljuje Monstat na kvartalnom nivou, najveća stopa u 2015. godini, zabilježena je u prvom kvartalu kada je iznosila 18,2%. Raspoloživi podaci ukazuju na pad stope u drugom (17,7%) i trećem kvartalu (16,5%), dok je u četvrtom kvartalu stopa nezaposlenosti iznosila 17,9%.

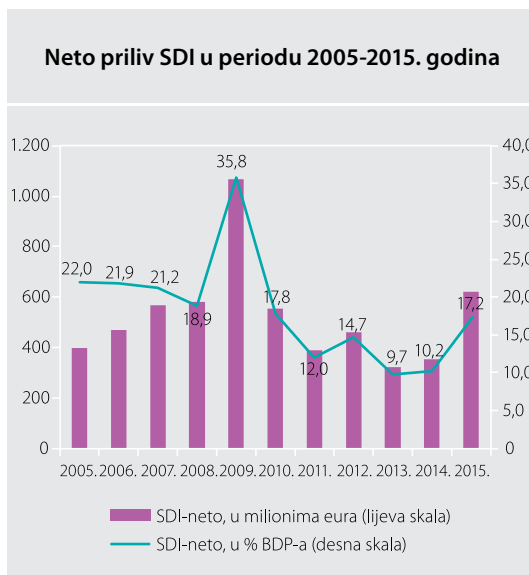
Prema podacima Monstata, prosječna zarada u Crnoj Gori u 2015. godini iznosila je 725 eura i bila je veća za 0,3% od prosječne zarade iz prethodne godine. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa je iznosila 480 eura i u odnosu na prethodnu godinu bila je veća za 0,6%.

Grafik 1.2

Izvor: CBCG

Grafik 1.3

Izvor: CBCG

U 2015. godini ostvaren je pad deficita tekućeg računa koji je većim dijelom rezultat pozitivnih kretanja na računu usluga i primarnih dohodaka. Prema preliminarnim podacima, deficit tekućeg računa platnog bilansa iznosio je 481,9 miliona eura ili 13,4% BDP-a, što je za 8,3% manje nego u 2014. godini. Deficit tekućeg računa je finansiran neto prilivom SDI koje su iznosile 17,2% BDP-a.

U robnoj razmjeni sa inostranstvom i dalje je evidentan visok nivo uvozne zavisnosti. Deficit na računu roba u 2015. godini iznosio je milijardu i po eura ili 40,7% BDP-a, što je za 6,3% više nego u prethodnoj godini. Povećanje spoljnotrgovinskog deficita posljedica je smanjenja **izvoza** uz istovremeno povećanja uvoza roba. Ukupan izvoz roba iznosio je 325,2 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 9%. Na pad izvoza najviše je uticalo smanjenje izvoza mesa i prerada mesa, zbog jednokratnog re-eksporta mesa u prethodnoj godini što je uslovalo visoku bazu, zatim električne energije i mineralnih ruda i otpadaka metala. Ukupan uvoz roba bio je za 3,1% viši nego 2014. godine, što je u velikoj mjeri rezultat povećanog uvoza proizvoda iz grupe mašina i transportnih uređaja. Povećanje uvoza ove grupe proizvoda posljedica je većeg uvoza mašina i opreme za potrebe izgradnje autoputa.

Pozitivna kretanja su zabilježena na računu usluga, što je rezultiralo suficitom u iznosu od 789,2 miliona eura ili 22% BDP-a, što je dva procentna poena više nego u 2014. godini. Veća turistička tražnja u 2015. godini rezultirala je povećanjem prihoda od putovanja i turizma za 19,1% u poređenju sa prethodnom godinom. Na podračunima primarnih i sekundarnih dohodaka takođe je ostvaren suficit u iznosu od 191,6 miliona eura, što je za 19,5% više u odnosu na 2014. godinu.

U 2015. godini ostvareno je značajno povećanje priliva stranih direktnih investicija. Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija u 2015. godini iznosio je 619,3 miliona eura ili 75% više nego u prethodnoj godini. Ukupan priliv stranih direktnih investicija iznosio je 757,4 miliona eura i bio je veći za 52,1% u odnosu na 2014. godinu. U strukturi priliva SDI, vlasnička ulaganja su iznosila 490,3 miliona eura, što čini 64,7% ukupno ostvarenog priliva u 2015. godini, dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 255,2 miliona eura ili 10,8% više nego u 2014. godini.

U 2015. godini na računu portfolio investicija ostvaren je neto priliv u iznosu od 112,1 milion eura, što je najvećim dijelom rezultat zaduživanja države emisijom euroobveznica na međunarodnom tržištu kapitala. Kretanja na računu ostalih investicija karakteriše smanjenje obaveza ostalih sektora (privrede) i banaka po osnovu uzetih kredita, dok su povećane obaveze sektora države.

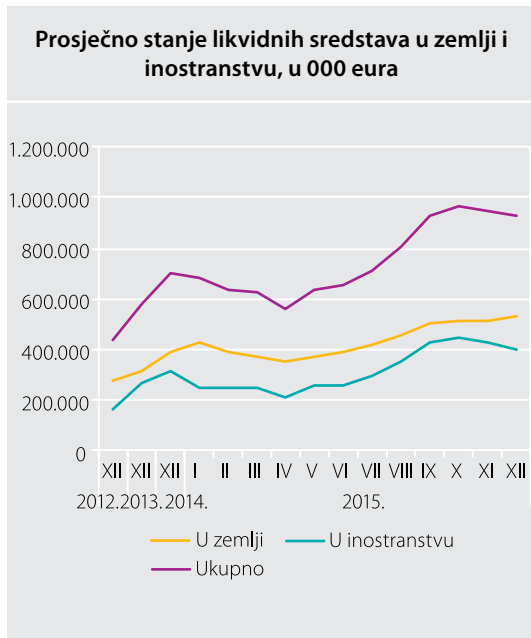
1.2. Kretanja u bankarskom sistemu

Bankarski sistem u Crnoj Gori je stabilan i likvidan. Na dan 31.12.2015. godine u Crnoj Gori je poslovalo 14 banaka.

U jednogodišnjem uporednom periodu ključne bilansne pozicije bilježe rast. Ukupna aktiva banaka ostvaruje rast po stopi od 10,7%, ukupni depoziti banaka su povećani za 13,7%, krediti³ su povećani za 0,8%, dok ukupni kapital bilježi rast od 4,2%. Likvidna aktiva banaka je povećana za 23,4% na godišnjem nivou. Svi parametri kvaliteta aktive tokom 2015. godine bilježe poboljšanje.

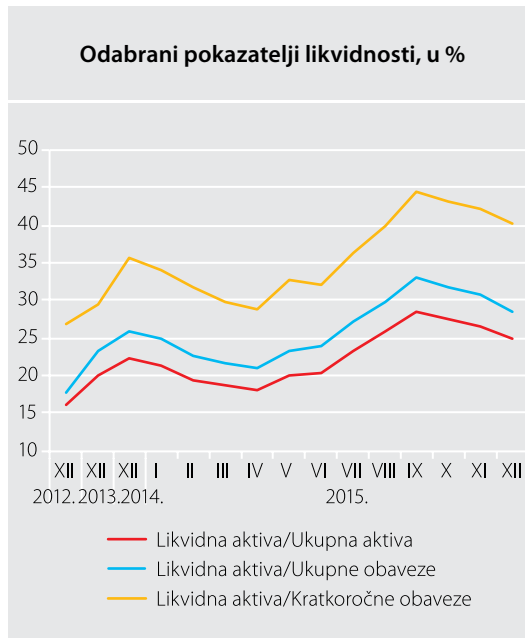
Banke i u 2015. godini nastavljaju sa politikom obazrivog kreditiranja i oslanjaju se pretežno na sopstvena likvidna sredstva. Depoziti banaka premašuju nivo kredita, pri čemu je koeficijent krediti/depoziti iznosio 0,91. Banke su tokom 2015. godine bile likvidne. Dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti banaka bili su iznad propisanog minimuma. Ukupna likvidna aktiva banaka iznosila je 860,2 miliona eura, dok je učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivi iznosilo 24,8%.

Grafik 1.4

Izvor: Dnevni izvještaji banaka

Grafik 1.5

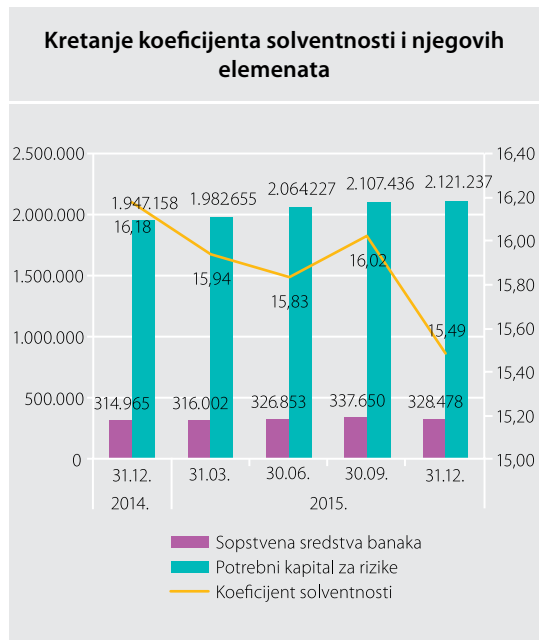

Izvor: Dnevni izvještaji banaka

³ Krediti i potraživanja (neto) su povećani za 2%.

Finansijski rezultat na agregatnom nivou je negativan, i banke su u 2015. godini ostvarile gubitak u ukupnom iznosu od 3,4 miliona eura. Na kraju 2015. godine, devet banaka u sistemu je poslovalo sa profitom, dok je pet banaka zabilježilo negativan finansijski rezultat.

Grafik 1.6

Banke imaju dovoljno kapitala za operativne aktivnosti i on je adekvatan stepenu rizika koji preuzimaju u poslovanju. To su pokazali i ovogodišnji stres testovi, uključujući i slučaj pesimističkog scenarija, gdje je rezultat stresnog testiranja samo kod jedne banke pokazao da je koeficijent solventnosti ispod 10%. Ukupan kapital banaka u Crnoj Gori na kraju 2015. godine iznosio je 462,5 miliona eura, i u odnosu na prethodnu godinu bilježi povećanje od 18,4 miliona eura ili 4,2%. Koeficijent adekvatnosti kapitala na agregatnom nivou iznosio je 15,49% na kraju 2015. godine, što je značajno iznad zakonom propisanog minimuma od 10%. Ukupna sopstvena sredstva banaka iznosila su 328,5 miliona eura, dok je ukupan potreban kapital za sve rizike kojima su banke izložene u poslovanju iznosio 2.121,2 miliona eura.

Ukupni krediti⁴ banaka iznose 2.385,6 miliona eura i pokazuju blagi rast u odnosu na prethodnu godinu.

U ročnoj strukturi ukupnih kredita, dugoročni krediti su učestvovali sa 70,3%, a kratkoročni sa 29,7%. Najznačajniji korisnici kredita (92,4%) su bili sektor privrede, stanovništvo i banke-nerezidenti. Na kraju 2015. godine, krediti privrede su iznosili 936,1 milion eura (39,2% ukupnih kredita), stanovništva 921,4 miliona eura (38,6% ukupnih kredita) i banaka-nerezidenata 347,7 miliona eura (14,6%).

Ukupni depoziti⁵ u bankama, na kraju 2015. godine, iznosili su 2.625 miliona eura, i u odnosu na prethodnu godinu povećani su za 13,7%. Depoziti fizičkih lica su povećani za 8,1%, što predstavlja indikator stabilnog i rastućeg povjerenja stanovništva u bankarski sistem.

Najznačajniji deponenti banaka su sektori stanovništva (54,9%) i privrede (29,9%). Depoziti po vidjenju su činili 50,4%, oročeni depoziti 49% ukupnih depozita, dok su depoziti na escrow računima imali učešće od 0,6%. U valutnoj strukturi depozita dominiraju depoziti u eurima, dok su depoziti u ostalim valutama predstavljali 6,9% ukupnih depozita.

⁴ Ukupni krediti i potraživanja od banaka i klijenata umanjani za ispravke vrijednosti (neto krediti i potraživanja) na kraju 2015. godine iznosili su 2.257,2 miliona eura.

⁵ Ukupni depoziti banaka i klijenata (uvećani za sredstva na escrow računima i vremenskim i kamatnim razgraničenjima) na kraju 2015. godine iznosili su 2.641,7 miliona eura.

Na kraju 2015. godine, ukupni depoziti u bankama su bili za 239,4 miliona eura viši nego ukupno odobreni krediti banaka. Posmatrano po djelatnosti rezidentnih pravnih lica, najznačajniji neto štediša bila je djelatnost snabdijevanja električnom energijom, nakon koje slijede finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja i djelatnost informisanja i komunikacija. S druge strane, najznačajniji neto korisnici sredstava bila su pravna lica rezidenti koji pripadaju djelatnosti trgovine na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla, zatim slijedi djelatnost građevinarstva, djelatnost pružanja usluga smještaja i ishrane i vađenja rude i kamena.

Tabela 1.3

Kredit i depoziti banaka po djelatnostima, u 000 eura					
Djelatnost	Kredit, u 000 eura	Učešće u %	Depoziti, u 000 eura	Učešće u %	Razlika depoziti krediti, u 000 eura
I Pravna lica - rezidenti	1.051.888	44,1	1.066.704	40,6	14,816
1. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	37.082	3,5	20.284	1,9	-16,798
2. Vađenje rude i kamena	24.364	2,3	2.444	0,2	-21,920
3. Prerađivačka industrija	96.771	9,2	64.570	6,1	-32,201
4. Snabdijevanje električnom energijom	5.096	0,5	253.722	23,8	248,626
5. Snabdijevanje vodom	9.225	0,9	8.359	0,8	-866
6. Građevinarstvo	130.324	12,4	61.556	5,8	-68,768
7. Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikla	378.821	36,0	133.347	12,5	-245,474
8. Saobraćaj i skladištenje	56.027	5,3	54.720	5,1	-1,307
9. Usluge pružanja smještaja i ishrane	84.319	8,0	27.473	2,6	-56,846
10. Informisanje i komunikacije	14.375	1,4	64.761	6,1	50,386
11. Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	18.225	1,7	72.695	6,8	54,470
12. Poslovanje nekretninama	19.841	1,9	55.833	5,2	35,992
13. Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	41.034	3,9	67.623	6,3	26,589
14. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	14.509	1,4	38.038	3,6	23,529
15. Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	83.342	7,9	71.327	6,7	-12,015
16. Obrazovanje	4.679	0,4	11.027	1,0	6,348
17. Zdravstvo i socijalna zaštita	20.344	1,9	4.002	0,4	-16,342
18. Umjetničke, zabavne i rekreativne djelatnosti	6.931	0,7	22.576	2,1	15,645
19. Ostale uslužne djelatnosti	6.579	0,6	31.243	2,9	24,664
20. Djelatnosti domaćinstva kao poslodavca	0	0,0	1	0,0	1
21. Djelatnosti eksteritorijalnih organizacija i tijela	0	0,0	1.103	0,1	1,103
II Fizička lica - rezidenti	905.911	38,0	1.039.832	39,6	133,921
III Nerezidenti	427.779	17,9	518.441	19,8	90,662
Ukupno (I+II+III)	2.385.578	100	2.624.977	100	239,399

1.2.1. Kretanja kamatnih stopa banaka

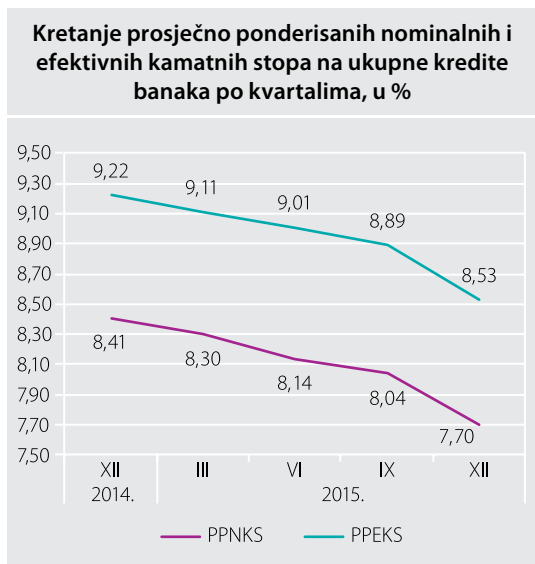
1.2.1.1. Aktivne kamatne stope

Prosječno ponderisane nominalne (PPNKS) i efektivne kamatne stope (PPEKS) banaka izračunate su u kreditnom registru na osnovu podataka o stanju nedospjelog duga po pojedinačnim aktivnim kreditima banaka i pripadajućim stopama po svakom pojedinačnom kreditu, o kojima su izvjestile banke na zadnji dan izvještajnog mjeseca.

Tabela 1.4

Prosječno ponderisane nominalne i efektivne kamatne stope na stanje aktivnih kredita banaka na kraju kvartala (31.12.2014 – 31.12.2015), u %										
OPIS	31.12.2014.		31.03.2015.		30.06.2015.		30.09.2015.		31.12.2015.	
	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS	PPNKS	PPEKS
1. Ponderisane kamatne stope na kratkoročne kredite	7,87	9,21	7,59	8,88	7,41	9,25	7,22	8,34	6,94	8,27
1.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	7,76	8,89	7,55	8,57	7,31	8,68	7,20	8,19	6,77	7,79
1.2. Fizička lica	8,83	11,95	9,04	11,98	8,77	11,68	8,87	11,92	8,59	11,23
2. Ponderisane kamatne stope na dugoročne kredite	8,45	9,22	8,35	9,13	8,21	8,99	8,11	8,94	7,77	8,56
2.1. Preduzeća u većinskom privatnom vlasništvu	7,86	8,40	7,71	8,24	7,49	8,03	7,34	7,95	6,92	7,46
2.2. Fizička lica	9,15	10,11	9,05	10,02	8,93	9,93	8,86	9,88	8,75	9,77
2.3. Krediti za kupovinu stanova i adaptacija	6,57	7,45	6,52	7,39	6,42	7,31	6,42	7,32	6,41	7,30
3. Ponderisane kamatne stope na ukupne kredite	8,41	9,22	8,30	9,11	8,14	9,01	8,04	8,89	7,70	8,53

Grafik 1.7

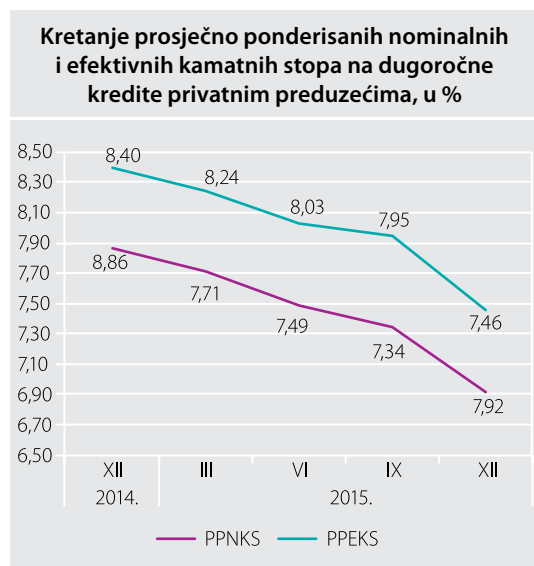

Izvor: Kreditni registar

PPNKS na ukupne kredite banaka je iznosila 7,70% na dan 31.12.2015. godine, dok je PPEKS iznosila 8,53%. Obje stope zabilježile su pad u odnosu na kraj prethodne godine, pri čemu je PPNKS bila niža za 0,71 p.p., dok je PPEKS bila niža za 0,69 p.p.

PPEKS na kratkoročne kredite privatnim preduzećima iznosila je 7,79%, dok je na kratkoročne kredite fizičkim licima iznosila 11,23%. PPEKS na dugoročne kredite privatnim preduzećima iznosila je 7,46%, dok je na dugoročne kredite fizičkim licima iznosila 9,77%. Ove stope u odnosu na isti period prethodne godine bilježe pad, i kod kredita privatnim preduzećima i kod kredita fizičkim licima. Na dugoročne kredite banaka za kupovinu i adaptaciju stanova, PPEKS je iznosila 7,30%.

Grafik 1.8

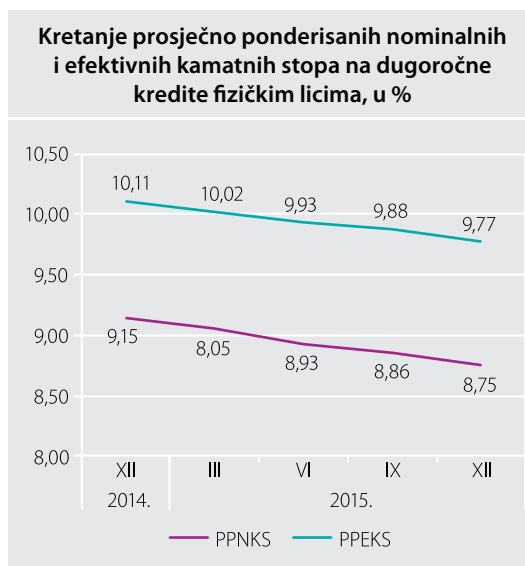
Izvor: Kreditni registar

Na grafikonima 1.7, 1.8 i 1.9 prikazano je kretanje prosječno ponderisanih nominalnih i efektivnih kamatnih stopa na ukupne kredite i kredite privatnim preduzećima i fizičkim licima, kao dvije najznačajnije kategorije korisnika kredita.

Uvođenje efektivnih kamatnih stopa i njihovo transparentno objavljivanje ima za cilj, pored približavanja međunarodnim standardima i praksama, sveobuhvatno upoznavanje klijenata banke sa cijenom kredita, a u svrhu lakšeg izbora banke sa povoljnijim uslovima. Efektivna kamatna stopa se obračunava na godišnjem nivou.

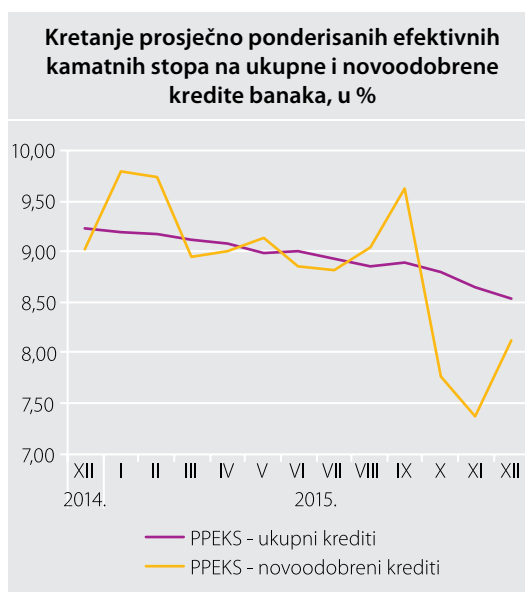
Na grafikonu 1.10 prikazano je kretanje prosječno ponderisanih efektivnih kamatnih stopa na ukupne kredite i novoodobrene kredite banaka, po mjesecima u periodu decembar 2014 – decembar 2015. godine.

Grafik 1.9

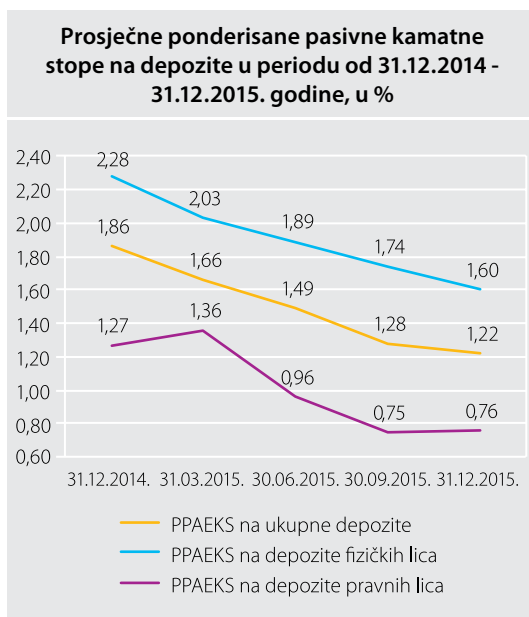
Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.10

Izvor: Kreditni registar

Grafik 1.11

1.2.1.2. Pasivne kamatne stope

Prema podacima na dan 31.12.2015. godine, prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa (PPEKS) na ukupne depozite iznosila je 1,22%, na depozite fizičkih lica 1,60% i na depozite pravnih lica 0,76%. Posmatrano po kvartalima u jednogodišnjem periodu, prosječne ponderisane pasivne kamatne stope na ukupne depozite i na depozite fizičkih lica ostvaruju pad. Kamatne stope na depozite pravnih lica zabilježile su neznatan rast u odnosu na prethodni kvartal, odnosno pad u odnosu na isti period prethodne godine.

Tabela 1.5

Prosječne ponderisane pasivne kamatne stope na ukupne depozite 31.12.2014-31.12.2015. godine, u%					
	31.12.2014.	31.03.2015.	30.06.2015.	30.09.2015.	31.12.2015.
PPAEKS na ukupne depozite	1,86	1,66	1,49	1,28	1,22
PPAEKS na depozite fizičkih lica	2,28	2,03	1,89	1,74	1,60
PPAEKS na depozite pravnih lica	1,27	1,36	0,96	0,75	0,76

1.2.2. Kretanje kamatnih stopa MFI

Tokom 2015. godine, prosječno ponderisana efektivna kamatna stopa (PPEKS) na ukupne kredite mikro kreditnih finansijskih institucija je imala opadajući trend. Tako je na kraju 2015. godine, PPEKS na ukupno odobrene kredite MFI iznosila 24,68%, što predstavlja godišnji pad od 0,98 p.p. S druge strane, PPEKS na novoodobrene kredite je tokom 2015. godine bilježila oscilacije u kretanju, da bi na kraju 2015. godine dostigla iznos od 24,55%, što predstavlja godišnji pad od 0,07 p.p. I pored zabilježenog trenda smanjenja kamatnih stopa po kojima MFI odobravaju kredite, i dalje je u pitanju segment finansijskog tržišta sa izuzetno visokim kamatnim stopama.

1.3. Kretanja u realnom sektoru

1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede

Industrijska proizvodnja u Crnoj Gori je u 2015. godini ostvarila rast od 7,9%. Rast proizvodnje je zabilježen u sektoru prerađivačke industrije (19,9%), dok je pad proizvodnje zabilježen u sektoru snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom (-5,9%) i u sektoru vađenja ruda i kamena (-8,1%).

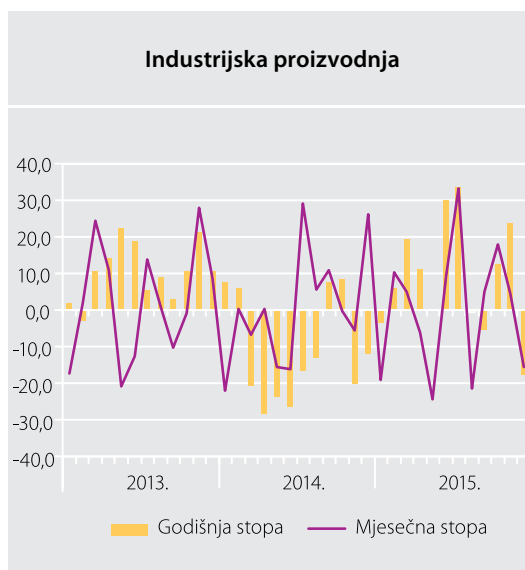
U sektoru vađenja ruda i kamena pad proizvodnje, u odnosu na prethodnu godinu, zabilježen je u oblasti vađenja ruda metala (-67,4%) i u oblasti ostalo rudarstvo (-2,6%), dok je rast proizvodnje od 8,2% zabilježen u oblasti vađenja uglja.

U prerađivačkoj industriji, devet od ukupno sedamnaest oblasti ostvarilo je rast proizvodnje u odnosu na 2014. godinu. Rast proizvodnje bilježe oblasti: proizvodnja odjevnih predmeta (1,3%), proizvodnja proizvoda od drveta i plute i sl. (30,6%), proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda (2,1%), proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata (87,7%), proizvodnja proizvoda od gume i plastike (preko 200%⁶), proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala (7%), proizvodnja osnovnih metala (12,3%), proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja (preko 200%) i proizvodnja mašina i opreme na drugom mjestu nepomenute (10,8%). Pad proizvodnje u 2015. godini evidentiran je u osam oblasti, pri čemu je najveći pad ostvaren u oblasti popravke i montaže mašina i opreme (-33,8%), a najmanji u oblasti proizvodnje pića (-2,5%).

U sektoru snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom, koji učestvuje sa 40,1% u ukupnoj proizvodnji, zabilježen je pad od 5,9% u odnosu na 2014. godinu, pri čemu su hidroelektrane zabilježile pad proizvodnje od 13,4%, dok je rast od 6,7% ostvarila TE „Pljevlja“.

U 2015. godini ostvaren je značajan rast broja **turista**. Prema podacima Monstata, Crnu Goru je tokom 2015. godine posjetilo 1,7 miliona turista, što je za 12,9% više nego u 2014. godini. Tokom 2015. godine, ostvareno je 11,1 miliona noćenja što je za 15,7% više u poređenju sa prethodnom godinom. Najveći broj ostvarenih noćenja odnosi se na primorska mjesta (96,7%), dok je glavni grad zastupljen sa 1,4%, planinska mjesta sa 1,2%, a ostala turistička mjesta sa 0,7%. Veći broj noćenja u 2015. godini, u odnosu na prethodnu godinu, ostvarili su turisti iz: Njemačke (66,5%), Poljske (15%), Francuske (11,7%), Bjelorusije (9,3%), Rusije (6,3%) i dr. Od zemalja regiona rast

Grafik 1.12

Izvor: Monstat

⁶ Niska osnovica iz prethodne godine i pojava novog privrednog subjekta u obuhvatu industrije su doveli do pojave enormne stope rasta.

noćenja je zabilježen kod turista iz Bosne i Hercegovine (50,6%), Srbije (39%), Makedonije (17,2%) i Hrvatske (11,5%), dok je registrovan pad noćenja turista iz Kosova (-5,2%) i Albanije (-6,8%).

Tokom 2015. godine proizvedeno je 377.043 m³ **šumskih** sortimenata, što je za 17,6%⁷ više u odnosu na prethodnu godinu.

Prema preliminarnim podacima Monstata, ukupna vrijednost izvršenih **građevinskih radova** tokom 2015. godine iznosila je 291 milion eura i bila je viša za 5,8% u odnosu na prethodnu godinu, a mjere na efektivnim časovima rada povećana je za 4,7%. Vrijednost novih ugovora na zgradama iznosila je 25,8 miliona eura, što je za 56,3% manje nego u istom periodu prethodne godine, a vrijednost novih ugovora na ostalim građevinama bila je 69 miliona, odnosno 46,5% više u odnosu na prethodnu godinu.

Prema podacima Monstata, ostvareni rezultati u oblasti **saobraćaja** u 2015. godini pokazuju pozitivne trendove u većini segmenata saobraćaja. U drumskom saobraćaju je prevezeno 1,4% više putnika⁸ nego u istom periodu prethodne godine, dok je u istom periodu prevoz robe povećan za 20,2%⁹. Prevoz putnika željeznicom u 2015. godini povećan je za 10,2%¹⁰, dok je prevoz robe povećan za 9,4%¹¹ u odnosu na prethodnu godinu. U vazdušnom saobraćaju, prevezeno je 2% više putnika na aerodromima nego u 2014. godini, a prevoz roba povećan je za 3,1%. Ukupan promet u lukama iznosio je 1,5 miliona tona, što je za 19,9% više od ukupno ostvarenog prometa iz prethodne godine, pri čemu je izvoz povećan za 56,9%, a uvoz smanjen za 8% u odnosu na prethodnu godinu.

Ukupan promet u trgovini na malo u 2015. godini, u tekućim cijenama, bio je viši za 4,5% u odnosu na promet ostvaren u prethodnoj godini, dok je prodaja i otkup proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u 2015. godini bila viša za 3,8% u odnosu na prethodnu godinu.

1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih finansijskih iskaza privrednih subjekata za 2014. godinu

Centralna banka Crne Gore, nastavljajući sa projektom makroagregiranja godišnjih finansijskih iskaza privrednih društava (GFI)¹², realizovala je obradu bilansnih podataka za 18.786 godišnjih finansijskih iskaza za 2014. godinu. Poreska uprava Crne Gore je Centralnoj banci elektronskim putem dostavila bazu bilansnih GFI podataka za 18.155 privredna subjekta. Poreska uprava je u papirnoj formi dostavila 631 GFI koji su stručne službe CBCG elektronski obradile. (Poreska uprava Crne Gore je uspješno realizovala prijem GFI putem interneta. U 2014. godini elektronskim putem dostavljeno je 96,6% GFI crnogorskih privrednih subjekata dok je u papirnoj formi dostavljeno svega 3,4%).

⁷ Iskazano ponderisanim indeksom, a neponderisanim je proizvodnja veća 22,3% za isti period.

⁸ Izraženo preko broja prevezenih putnika, a preko putničkih km rast prevoza putnika od 1,9%.

⁹ Izraženo preko prevezene robe u hiljadama tona, a preko tonskih km rast prevoza robe od 14,1%.

¹⁰ Izraženo preko prevezenih putnika u hiljadama, a preko putničkih kilometara povećanje je 5,8%.

¹¹ Izraženo preko hiljada tona, a izraženo tonskim kilometrima povećanje je iznosilo 18,6%.

¹² Projekat obrade GFI za 2014. godinu realizovan je, kao i ranijih godina, u skladu sa Sporazumom o saradnji br. 09-717/1 od 20.02.2006. godine i Aneksom Sporazuma (br. 09-717/3 od 27.07.2006. godine), kao i Protokolom o obradi godišnjih finansijskih iskaza, iz marta 2011. godine, potpisanog između Centralne banke Crne Gore i Poreske uprave.

Crnogorski privredni subjekti, obveznici za dostavljanje GFI, godišnje finansijske iskaze dostavljaju Poreskoj upravi Crne Gore, shodno Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI), kao i odredbama Zakona o privrednim društvima i Zakona o računovodstvu i reviziji.

S obzirom da je ukupan broj preuzetih GFI od Poreske uprave Crne Gore, kao i ranijih godina, manji u odnosu na ukupan broj registrovanih privrednih subjekata, to se agregatni podaci i pokazatelji dobijeni obradom GFI za 2014. godinu moraju i dalje smatrati uslovno reprezentativnim za crnogorsku ekonomiju. Ipak, može se zaključiti da su najznačajni privredni subjekti, nosioci privrednog razvoja Crne Gore, uglavnom, redovni podnosioci GFI.

Obradom bilansnih podataka iz iskaza o ukupnom rezultatu (bilansa uspjeha) i iskaza o finansijskoj poziciji (bilansa stanja) dobijeni su kumulativni, sektorski, opštinski i drugi bilansni makroagregati za 2014. godinu.

Kumulativni podaci dobijeni agregiranjem bilansnih pozicija iz iskaza o ukupnom rezultatu pokazuju da je crnogorska privreda u 2014. godini ostvarila negativan neto rezultat, odnosno gubitak u iznosu od 127,61 miliona eura. Time je nastavljen negativan trend iz prethodnih godina, s tim što je došlo do blagog smanjenja gubitka u odnosu na 2013. godinu (gubitak u 2013. godini iznosio je 137,45 miliona eura).

Ukupni prihodi ostvareni su u iznosu od 6,89 milijardi eura, odnosno, 4,8% više nego u prethodnoj godini (6,58 milijardi eura), dok su ukupni rashodi iznosili 6,98 milijardi eura, odnosno 4,3% više u odnosu na 2013. godinu (6,69 milijardi eura).

Poslovni prihodi crnogorske privrede iznosili su 6,65 milijardi eura, što je za 4,4% više u odnosu na 2013. godinu. Poslovni rashodi su iznosili 6,58 milijardi eura, odnosno 7,7% više nego u prethodnoj godini. Poslovni (bruto) rezultat je bio pozitivan i iznosio je šezdeset tri miliona eura, što je za 74,7% manji u odnosu na 2013. godinu.

Finansijski i ostali prihodi su iznosili 248,68 miliona eura, a finansijski i ostali rashodi 398,90 miliona eura, pa je rezultat finansijskih i ostalih aktivnosti poslovanja crnogorske privrede, u 2014. godini, bio negativan, odnosno, iskazan je gubitak u iznosu od 150,22 miliona eura.

Bilansna pozicija druge stavke rezultata poslovanja crnogorske privrede (povezane sa kapitalom) u 2014. godini bile su negativne i iznosile su 511.040 eura. Na taj poslovni rezultat uticao je negativan rezultat kod promjene revalorizacionih rezervi po osnovu nekretnina, postrojenja, opreme i nematerijalnih ulaganja, a koje su u 2014. godini iskazale gubitak u iznosu od 539.173 eura. (Revalorizacione rezerve po osnovu nekretnina, postrojenja, opreme i nematerijalnih ulaganja u 2013. godini su iskazale profit u iznosu od 1.335.406 eura).

Poreski rashod perioda iznosio je 39,90 miliona eura, što je za 27,4% više u odnosu na 2013. godinu (31,32 miliona eura).

Sektorska analiza poslovanja crnogorske privrede, u 2014. godini pokazuje da je pozitivan neto rezultat ostvaren kod osam od ukupno 21 sektora. Pozitivan rezultat bilježe sektori: poljoprivreda, šu-

marstvo i ribarstvo (4,35 miliona eura ili 57,1% više u odnosu na prethodnu godinu); vađenje ruda i kamena (4,35 miliona eura ili 62,0% manje u odnosu na prethodnu godinu); snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (44,50 miliona eura ili 71,7% više nego u 2013. godini); građevinarstvo (17,88 miliona eura, dok je u 2013. godini iskazan gubitak u iznosu od 46,20 miliona eura); trgovina na veliko i malo (52,32 miliona eura ili 145,0% više nego u 2013. godini); informisanje i komunikacije (43,01 milion eura ili 3,3 % više nego u 2013. godini); državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje (328.394 eura ili preko tri puta više u odnosu na 2013. godinu); djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela (265.326 eura ili 29,8% više nego u prethodnoj godini).

Preostali sektori bilježe negativan neto rezultat, odnosno gubitak. Najveći gubici zabilježeni su kod sektora: poslovanje nekretninama (159,07 miliona eura); finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja (50,69 miliona eura); saobraćaj i skladištenje (28,58 miliona eura); prerađivačka industrija (15,67 miliona eura); stručne naučne i tehničke djelatnosti (14,04 miliona eura); usluge smještanja i ishrane (trinaest miliona eura) itd.

Ostvareni rezultati poslovanja privrednih subjekata u 2014. godini, analizirani sa teritorijalnog (opštinskog) aspekta, pokazuju da su privredni subjekti u šest opština zabilježili pozitivan neto rezultat i to: Nikšić (32,37 miliona eura), Budva (11,46 miliona eura), Bijelo Polje (5,30 miliona eura), Danilovgrad (5,25 miliona eura), Bar (4,77 miliona eura) i Plav (14.220 eura).

Privredni subjekti opštine Podgorica bilježe gubitak u iznosu od 139,46 miliona eura, što je preko 3,3 puta više u odnosu na 2013. godinu. Značajne gubitke u poslovanju privrede bilježe i opštine: Herceg Novi (16,98 miliona eura), Tivat (14,53 miliona eura), Pljevlja (3,67 miliona eura), Cetinje (2,83 miliona eura), Kolašin (2,68 miliona eura), itd.

**OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG
U IZVJEŠTAJNOJ GODINI**

02

2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 46/10 i 06/13), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 27. novembra 2014. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2015. GODINI

- I. U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema i zakonskim ovlaštenjima, a poštujući principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore u 2015. godini vodiće sljedeću politiku:
 1. Politiku monetarne i finansijske stabilnosti zasnovanu na preduzimanju svih neophodnih aktivnosti i primjeni svih raspoloživih instrumenata i mjera iz svoje nadležnosti, u cilju blagovremene identifikacije i minimiziranja negativnih uticaja i rizika po stanje monetarne i finansijske stabilnosti, bilo da proizilaze iz makroekonomskog okruženja i/ili unutar finansijskog sistema. U cilju podsticanja i očuvanja *monetarne stabilnosti* vodiće politiku obavezne rezerve zasnovanu na ocjeni efektivnosti i efikasnosti primjene postojećih rješenja i instrumenata, i potrebi implementacije drugih instrumenata monetarne politike. U cilju podsticanja i očuvanja *finansijske stabilnosti* vršiće nadzor nad implementacijom makroprudencijalnog okvira, razvijati indikatore za ocjenu stanja finansijske stabilnosti i prevenciju pojave sistemskih rizika, kao i instrumente za njihovo suzbijanje. U cilju podsticanja *stabilnosti i jačanja otpornosti bankarskog sektora* nastaviće da prati i analizira stanje u bankarskom sistemu. Po potrebi i blagovremeno preduzimaće korektivne mjere, promovisaće jačanje korporativnog upravljanja i upravljanja rizicima u bankama, implementaciju međunarodno prihvaćenih standarda i principa poslovanja u ovoj oblasti. Nastaviće sa harmonizacijom regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU u skladu sa utvrđenom dinamikom i jačanjem prekogranične supervizorske saradnje. Aktivno će učestvovati u sprovođenju mjera na finansijskom restrukturiranju dugova kod finansijskih institucija, u cilju podsticanja oporavka ekonomski održivih privrednih subjekata i ublažavanja problema nekvalitetnih kredita, stimulisanja privrednog rasta i razvoja i, u konačnom, očuvanja stabilnosti finansijskog sistema.
 2. Pružaće podršku Vladi Crne Gore u ostvarivanju ekonomske politike, u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnosti Centralne banke Crne Gore.
 3. Održavaće siguran, efikasan i efektivan platni sistem i raditi na implementaciji propisa iz oblasti platnog prometa čija primjena počinje 09.01.2015. godine.
 4. Sprovodiće politiku efikasnog upravljanja međunarodnim rezervama i rizicima vezanim za proces investiranja sredstava međunarodnih rezervi na način da se obezbijedi nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu, uz poštovanje principa sigurnosti, likvidno-

- sti i profitabilnosti, kao i nesmetano obezbjeđivanje potrebnih količina i apoenske strukture gotovog novca.
5. Nastaviće sa aktivnim učešćem u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, što će tretirati kao jedan od strateških prioriteta za čiju će realizaciju alocirati adekvatne ljudske i materijalne resurse.
 6. Nastaviće da održava adekvatnu strukturu ljudskih resursa sa neophodnim kvalifikacijama, znanjima i vještinama za sprovođenje politike, odnosno za ostvarenje funkcija Centralne banke Crne Gore.
 7. Nastaviće da, u skladu sa standardima transparentnosti, otvoreno, jasno i blagovremeno pruža javnosti sve relevantne informacije o svom radu.
 8. U cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori, preduzimaće se intenzivne aktivnosti na sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, s posebnim naglaskom na popunjavanje i kompletiranje kolekcije jedinog crnogorskog državnog novca – perpera.
 9. Na adekvatan način razvijaće i ostale oblasti od značaja za ostvarenje ciljeva i izvršavanje funkcija Centralne banke Crne Gore, poput razvoja informacionog sistema, unapređivanja međunarodne saradnje, zaštite eura od falsifikovanja i drugo.
 10. Svoje funkcionisanje zasnivaće na principima društveno odgovorne organizacije kao aktivan učesnik razvoja savremenog društva.

2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG

Zakonom je kao osnovni cilj CBCG definisano podsticanje i očuvanje stabilnosti finansijskog sistema, uključujući podsticanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i sigurnog i efikasnog platnog prometa. Pored osnovnog cilja, Centralna banka doprinosi postizanju i održavanju stabilnosti cijena. Da bi odgovorila ovom zadatku, Centralna banka vodi politiku koja se bazira na primjeni principa poslovanja odgovorne monetarne institucije. To su, prije svega, principi razvoja zdravog i stabilnog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa kroz:

1. Izgradnju fer i otvorenog okruženja (jednaki uslovi za sve);
2. Primjenu standarda i dobre bankarske prakse;
3. Efikasnu kontrolu;
4. Podsticanje zdrave konkurencije.

2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost

Centralna banka je preduzimala sve neophodne aktivnosti i primjenjivala raspoložive instrumente i mjere iz svoje nadležnosti, sa ciljem blagovremene identifikacije i minimiziranja negativnih uticaja i rizika po stanje monetarne i finansijske stabilnosti, bilo da proizilaze iz makroekonomskog okruženja i/ili unutar finansijskog sistema. Monetarna politika je bila usmjerena na kontinuirano praćenje i preispitivanje politike obavezne rezerve, kao najznačajnijeg instrumenta monetarne politike. U fokusu monetarne politike je i tokom 2015. bilo praćenje kretanja aktivnih kamatnih stopa, a Nacrt predloga o limitiranju kamatnih stopa je upućen u proceduru.

2.2.1.1. Monetarna politika

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore propisano je da su osnovni instrumenti monetarne politike Centralne banke operacije na otvorenom tržištu, kreditni poslovi, kreditor u krajnjoj instanci i obavezna rezerva.

U toku 2015. godine nije bilo aktiviranja prva tri instrumenta.

U februaru 2015. godine je donijeta Odluka o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 7/15) kojom je bankama omogućeno da do 25% obavezne rezerve izdvoje i drže u obliku državnih zapisa Crne Gore bilo koje ročnosti i do 10% u obliku državnih zapisa Crne Gore ročnosti do 182 dana. Ovu mogućnost banke su imale do 31.12.2015. godine.

Na kraju 2015. godine donijeta je nova Odluka o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“ br. 73/15), sa primjenom od 1. januara 2016. godine. Novom Odlukom nisu mijenjani osnovica i stopa obračuna obavezne rezerve¹³, mogućnost korišćenja obavezne rezerve za likvidnost banaka, stopa po kojoj Centralna banka plaća bankama naknadu za držanje obavezne rezerve¹⁴, dok je izmijenjen način izdavanja sredstava obavezne rezerve. Naime, predviđeno je da obračunatu obaveznu rezervu banke izdvajaju na račun obavezne rezerve u zemlji i/ili na račune Centralne banke u inostranstvu, i ne mogu je izdvajati i držati u drugom obliku. Istovremeno, kao privremeno rješenje sa primjenom do kraja 2016. godine, predviđeno je da banke mogu izdvajati do 25% obračunate obavezne rezerve u obliku državnih zapisa Crne Gore bilo koje ročnosti. Ovim privremenim rješenjem utiče se i na dio obavezne rezerve na koji Centralna banka obračunava bankama kamatu, odnosno predviđeno je da do 31. decembra 2016. godine Centralna banka plaća bankama naknadu na iznos sredstava koji predstavlja razliku između 50% ukupnih sredstava izdvojene obavezne rezerve i iznosa sredstava koja su izdvojena u obliku državnih zapisa, a najviše na 25% izdvojenih sredstava obavezne rezerve.

Politika obavezne rezerve

Na kraju 2015. godine, izdvojena obavezna rezerva iznosila je 249,1 milion eura i povećana je za 34,1 milion eura ili 15,9% u odnosu na kraj 2014. godine.

Tabela 2.1

Izdvojena obavezna rezerva, depoziti, pozajmice, u 000 eura								
Opis/Period	2014.				2015.			
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII
Izdvojena obavezna rezerva	196.251	197.857	211.537	214.936	216.139	220.257	241.946	249.078
Ukupni depoziti	2.104.273	2.146.447	2.268.031	2.308.149	2.314.641	2.403.111	2.623.881	2.624.977
Ukupne pozajmice	324.731	303.905	276.526	248.655	237.279	254.408	262.357	260.300

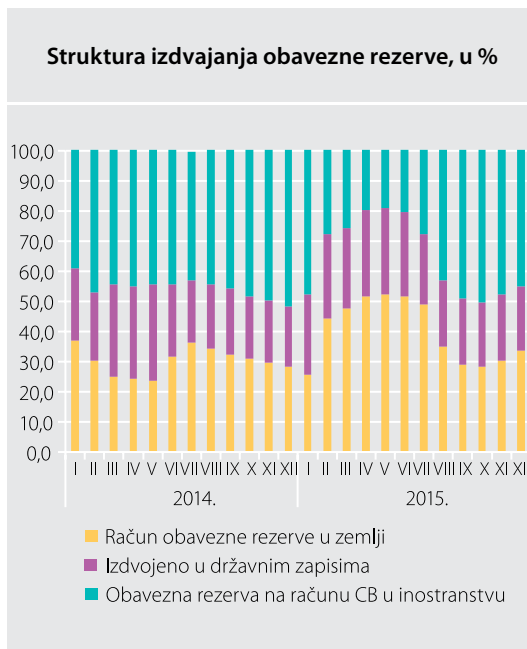
¹³ Banke obračunavaju obaveznu rezervu primjenom stope od 9,5% na dio osnovice koju čine depoziti po viđenju i depoziti ugovoreni sa ročnošću do jedne godine i stope od 8,5% na dio osnovice koju čine depoziti ugovoreni sa ročnošću preko jedne godine. Na depozite ugovorene sa ročnošću preko jedne godine koji imaju klauzulu o mogućnosti razročenja u roku kraćem od jedne godine primjenjuje se stopa od 9,5%.

¹⁴ Centralna banka na 50% izdvojene obavezne rezerve mjesečno plaća bankama naknadu obračunatu po stopi od EONIA umanjenoj za 10 baznih poena na godišnjem nivou, s tim da ova stopa ne može biti manja od nule.

Grafik 2.1

Grafik 2.2

Učešće izdvojene obavezne rezerve u ukupnim depozitima banaka povećano je sa 9,3%, koliko je iznosilo na kraju 2014. godine, na 9,5% na kraju 2015. godine.

U toku 2015. godine, struktura izdvojene obavezne rezerve je izmijenjena u odnosu na 2014. godinu. Na kraju 2015. godine, na račun obavezne rezerve u inostranstvu izdvojeno je 45,4% sredstava obavezne rezerve (51,6% na kraju 2014. godine), dok je istovremeno na račun Centralne banke u zemlji izdvojeno ukupno 33,2% (27,8% na kraju 2014. godine) i u državnim zapisima Crne Gore 21,4% (20,6% na kraju 2014. godine). Na kraju 2015. godine, devet banaka je držalo dio obavezne rezerve u vidu državnih zapisa u ukupnom iznosu od 53,4 miliona eura, što je više za 0,8 p.p u odnosu na kraj 2014. godine.

Tabela 2.2 pokazuje da je odnos izdvojene obavezne rezerve i ukupnih depozita, odnosno aktive banaka u Crnoj Gori među nižim u regionu.

Tabela 2.2

Odnos obavezne rezerve i ukupnih depozita i aktive banaka na kraju 2015. godine, %		
	Obavezna rezerva/Depoziti	Obavezna rezerva/Aktiva
Bosna i Hercegovina	24,6%	16,3%
Crna Gora	9,5%	7,2%
Hrvatska*	8,7%	6,5%
Makedonija*	9,3%	5,8%
Srbija	20,6%	10,8%

* Podaci se odnose na banke i štedionice

2.2.1.2. Kontrola i regulacija bankarskog sistema

Veliko interesovanje stranih investitora je bilo prisutno i u 2015. godini, tako da je CBCG izdala dvije dozvole za rad banke i jedne MFI. Dodatno, u procesu odlučivanja je bio još jedan zahtjev za dobijanje dozvole za rad još jedne banke, koji je povučen tokom procedure.

CBCG je tokom 2015. godine kontinuirano radila na identifikaciji potencijalnih rizika i usmjeravala aktivnosti na očuvanje stabilnosti u bankarskom sektoru. U tom pravcu, CBCG je tokom 2015. godine, zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, prema tri banke preduzimala mjere za otklanjanje nepravilnosti u radu, i to za jednu banku u formi rješenja, a prema dvije banke u formi pisanog upozorenja.

Centralna banka je i u 2015. godini nastavila sa unapređenjem regulatornog okvira čiji je cilj harmonizacija zakonske i podzakonske regulative iz oblasti bankarstva sa relevantnim direktivama EU i Bazelskim standardima kapitala i likvidnosti (Bazel III). Tokom 2015. godine, formirana je radna grupa i pripremana je dokumentaciona osnova za rad na novom Zakonu o bankama i Odluci o adekvatnosti kapitala banaka, kao i setu zakonskih i podzakonskih akata koje je CBCG dužna pripremiti ili usvojiti u periodu do kraja 2017. godine, a u skladu sa zahtjevima poglavlja 9 - Finansijske usluge. Takođe, sa ciljem usklađivanja zakonskih propisa sa evropskim zakonodavstvom planirano je donošenje novog Zakona o izmjenama zakona o stečaju i likvidaciji banaka i Zakona o sanaciji banaka.

Centralna banka je u 2015. godini vršila nadzor nad implementacijom Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima (CHF) u eure (EUR)¹⁵.

2.2.1.2.1. Kontrola bankarskog sektora

U skladu sa Zakonom o bankama¹⁶, Centralna banka odlučuje o izdavanju dozvola za rad banaka, mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI), kreditnih unija i pravnih lica koja se bave kreditno-garantnim poslovima, kao i o izdavanju više vrsta odobrenja koja imaju karakter preventivne kontrole banaka.

Tokom 2015. godine u postupcima na osnovu zahtjeva za izdavanje dozvole za rad banaka i mikrokreditnih finansijskih institucija, Centralna banka je donijela dva rješenja o izdavanju dozvole za rad banaka i jedno rješenje o izdavanju dozvole za rad MFI. Izdate su dozvole za rad Zapad banke AD Podgorica i Ziraat banke AD Podgorica, kao i dozvola za rad mikrokreditne finansijske institucije Kredit+ DOO Podgorica.

Donesen je i jedan zaključak o obustavi postupka po zahtjevu za izdavanje dozvole za rad banke, jer je podnosilac zahtjeva tokom postupka povukao predmetni zahtjev.

Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja i saglasnosti iz Zakona o bankama, tokom 2015. godine donesena su ukupno 73 akta, i to:

- četiri rješenja o odobravanju za sticanje kvalifikovanog učešća u bankama;
- 22 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih članova odbora direktora;

¹⁵ „Sl. list CG“, br. 46/2015.

¹⁶ „Sl. list CG“, br. 17/08, 44/10, 40/11).

- 20 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor lica predloženih lica za izvršne direktore;
- 13 rješenja o izdavanju odobrenja za izbor predloženih društava za reviziju godišnjih finansijskih izvještaja banaka;
- tri rješenja o izdavanju odobrenja za angažovanje lica izvan banke za obavljanje poslova interne revizije informacionog sistema u bankama i jedno rješenje o odbijanju zahtjeva za izdavanje odobrenja za angažovanje lica izvan banke za obavljanje poslova interne revizije informacionog sistema;
- dva rješenja kojima su izdata odobrenja za osnivanje predstavništva;
- tri saglasnosti Upravi za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma za stavljanje izvještaja o kontroli na uvid Područnom organu za prekršaje i Vrhovnom državnom tužilaštvu, tri saglasnosti bankama za stavljanje izvještaja o kontroli na uvid Društvu za reviziju, jedna saglasnost MFI za stavljanje izvještaja o kontroli na uvid Društvu za reviziju i jedna saglasnost banci za stavljanje rješenja o mjerama na uvid Društvu za reviziju.

Tokom 2015. godine, u skladu sa Planom kontrola, izvršeno je 11 redovnih, neposrednih kontrola, od kojih devet ciljnih i dvije sveobuhvatne. Kontrolama je obuhvaćeno 11 banaka u sistemu. Dodatno, izvršeno je i 12 vanrednih ciljnih neposrednih kontrola banaka, kojima je obuhvaćeno sedam banaka. Tokom 2015. godine, predmet neposredne kontrole nijesu bile samo Universal Capital Bank i Ziraat bank Montenegro, koja je dozvolu za rad od Centrale banke dobila tokom aprila 2015. godine. U skladu sa procjenom supervizora, a rukovodeći se procjenom rizika koji nose ove dvije banke za adekvatno funkcionisanje bankarskog sistema i stabilnost finansijskog sistema, poslovanje navedene dvije banke i njihov rizični profil, tokom 2015. Godine, praćeni su na osnovu sprovedenih posrednih kontrola, odnosno analizom izvještaja koje su banke dostavljale Centralnoj banci.

Tabela 2.3

Broj i vrsta izvršenih kontrola u 2015. godini, po bankama	
Banke u kojima je izvršena kontrola	Broj i vrsta kontrola (neposredne kontrole)
Atlas banka AD Podgorica	Jedna sveobuhvatna, redovna kontrola. Tri vanredne ciljne kontrole.
Crnogorska Komercijalna Banka AD Podgorica, Member of OTP Group	Jedna ciljna, redovna kontrola. Tri vanredne ciljne kontrole.
Erste banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Universal Capital Bank AD Podgorica	Nije bila predmet neposredne kontrole.
Hipotekarna banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola. Dvije vanredne ciljne kontrole.
Hypo Alpe Adria AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola. Jedna vanredna ciljna kontrola.
Invest Banka Montenegro AD Podgorica	Jedna sveobuhvatna, redovna kontrola.
Komercijalna banka AD Budva	Jedna ciljna, redovna kontrola. Jedna vanredna ciljna kontrola.
NLB Montenegro banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola. Jedna vanredna ciljna kontrola.
Prva banka Crne Gore osnovana 1901. god. AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Societe Generale Montenegro, AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola. Jedna vanredna ciljna kontrola.
Lovćen banka AD Podgorica (dozvolu za rad dobila u maju 2014. godine)	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Ziraat bank Montenegro (dozvolu za rad dobila u aprilu 2015. godine)	Nije bila predmet neposredne kontrole.

Kako bi se očuvala i unaprijedila stabilnost bankarskog sektora, u skladu sa kontrolom na bazi rizika, tokom 2015. godine izvršene su dvije sveobuhvatne kontrole, dok je kod ciljnih kontrola fokus bio na kontrolama adekvatnosti kapitala, kreditnog rizika, funkcionisanja uspostavljenog sistema interne kontrole, prihoda, usklađenosti poslovanja sa propisima, sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Vršanjem ciljnih kontrola nastavljeno je jačanje efikasnosti kontrole i razvoj koncepta supervizije na bazi rizika, sa dominantnom ulogom portfolio menadžment pristupa u superviziji banaka. Kontrola bankarskog sektora je bila usmjerena na kontrolu banaka sa stanovišta procjene rizičnih područja i doprinosa njihovom adekvatnom upravljanju.

Sa ciljem postizanja efikasnije kontrole i podizanja nivoa specifičnih znanja, kontrolori Centralne banke su tokom tokom 2015. godine prisustvovali i učestvovali u radu supervizorskih koledža koji su organizovani za članice OTP Grupe, NLB Grupe i Grupe Komercijalne banke. Naime, tokom 2015. godine Centralna banka Mađarske je kao *home* (domaćin) supervizor, organizovala dva supervizorska koledža za *host* supervizore banaka članica OTP Grupe. Banka Slovenije, kao *home* supervizor, organizovala je jedan supervizorski koledž za *host* supervizore banaka članica Grupe. Takođe, Narodna banka Srbije je kao *home* supervizor organizovala jedan supervizorski koledž tokom 2015. godine za *host* supervizore banaka članica Grupe Komercijalne banke. Pored navedenog, predstavnici Centralne banke Crne Gore učestvovali su na sastanku u Beču, koji je u organizaciji Austrian Financial Market Authority (FMA) održan marta 2015. godine. Tema sastanka bila je svojinska transformacija Hypo Alpe Adria Grupe i preuzimanje SEE Holdinga od strane investicionog fonda Advent International i Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD). Pored predstavnika FMA i Centralne banke Crne Gore, sastanku su prisustvovali i predstavnici European Banking Authority (EBA) i nadležnih *home* supervizora zemalja u kojima posluju banke članice Hypo Grupe. Učešće na koledžima supervizora predstavlja efikasan način za razmjenu informacija i podataka o poslovanju banke, kroz prizmu šireg pristupa u sagledavanju potencijalnih rizika i materijalizacije ranjivosti.

Mjere prema bankama - U skladu sa članom 116 Zakona o bankama, ukoliko utvrdi nepravilnosti u poslovanju banke, Centralna banka može preduzeti prema banci jednu od sljedećih mjera:

1. pisano upozoriti banku o utvrđenim nepravilnostima i zahtijevati od banke da preduzme jednu ili više aktivnosti za otklanjanje tih nepravilnosti;
2. zaključiti sa bankom pisani sporazum kojim će se banka obavezati da u određenom roku otkloni utvrđene nepravilnosti u poslovanju;
3. donijeti rješenje kojim će izreći jednu ili više mjera propisanih Zakonom o bankama.

Pri odlučivanju o vrsti mjera koje će biti preduzete prema banci polazi se od:

1. ocjene uticaja utvrđenih nepravilnosti na:
 - trenutni i budući finansijski položaj banke,
 - izloženost banke pojedinim vrstama rizika;
2. broja i težine utvrđenih nepravilnosti, kao i broja, učestalosti i trajanja nepravilnosti u ranijem poslovanju banke;
3. ocjene spremnosti i sposobnosti organa i rukovodstva banke da otklone utvrđene nepravilnosti, zasnovane na procjeni:
 - sposobnosti organa i rukovodstva banke da upravljaju rizicima u poslovanju banke,
 - efikasnosti sistema interne kontrole u banci,

- efikasnosti organa i rukovodstva banke u otklanjanju ranije utvrđenih nepravilnosti u poslovanju banke,
 - stepena saradnje rukovodstva banke sa ovlaštenim kontrolorima tokom kontrole banke;
4. ocjene stepena uticaja utvrđenih nepravilnosti na finansijsku disciplinu, sigurnost i stabilnost funkcionisanja bankarskog sistema.

Centralna banka je tokom 2015. godine, zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, prema tri banke preduzimala mjere za otklanjanje nepravilnosti u radu, i to za jednu banku u formi rješenja, a prema dvije banke u formi pisanog upozorenja.

Usklađenost poslovanja sa propisima - Tokom 2015. godine, sprovedene su kontrole upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma u bankama i mikrokreditnim finansijskim institucijama. Takođe, CBCG je učestvovala u realizaciji projekta „Nacionalna procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma za bankarski sektor i finansijske institucije“, po metodologiji Svjetske banke, kao i u odbrani Izvještaja za četvrti krug evaluacije mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma pred ekspertima Komiteta Savjeta Evrope (MONEYVAL).

U 2015. godini izvršeno je ukupno 17 kontrola banaka (10 redovnih ciljnih kontrola i sedam vanrednih ciljnih kontrola) i tri kontrole mikrokreditnih finansijskih institucija (dvije redovne ciljne kontrole i jedna vanredna ciljna kontrola), sa ciljem ocjene upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

Banke su obveznici po Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma sa širokom lepezom obaveza u procesu upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma koje u osnovi obuhvataju:

- identifikaciju rizika, procjenu rizika i preduzimanje radnji za umanjenje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- utvrđivanje identiteta klijenta i provjeru identiteta klijenta na osnovu vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora i praćenje poslovanja klijenta;
- dostavljanje informacija, podataka i dokumentacije organu uprave nadležnom za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma;
- imenovanje ovlaštenog lica za sprovođenje mjera otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika i obezbjeđivanje uslova za njihov rad;
- organizovanje stručnog usavršavanja zaposlenih;
- pripremu i redovno inoviranje liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija;
- vođenje evidencije i obezbjeđivanje zaštite i čuvanja podataka i dokumentacije pribavljene u skladu sa ovim zakonom i dr.

Navedene aktivnosti banke preduzimaju u cilju smanjenja mogućnosti da budu zloupotrijebljene u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma, jer banke kao najveći dio finansijskog sistema u Crnoj Gori imaju značajnu ulogu u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

U pojedinačnim slučajevima utvrđene su manje nepravilnosti u sprovođenju Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, međutim, generalno, banke imaju uspostavljene sisteme za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma čije je funkcionisanje zadovoljavajuće.

U okviru aktivnosti sprečavanja finansiranja terorizma Centralna banka je redovno obavještavala banke o međunarodnim restriktivnim mjerama koje su donijele relevantne međunarodne organizacije, kao i indikatorima za prepoznavanje finansiranja terorizma.

Kako je u Crnoj Gori početkom 2015. godine donijet novi Zakon o međunarodnim restriktivnim mjerama, kontrolori Centralne banke su u postupku neposrednih kontrola u bankama provjeravali primjenu ovog Zakona u dijelu koji se odnosi na bankarski sektor.

U 2015. godini završen je projekat „Nacionalna procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma za Crnu Goru“. Aktivnosti u okviru ovog projekta izvršene su po metodologiji Svjetske banke, a obuhvatile su prikupljanje podataka i informacija za period od 2010. do 2014. godine, njihovu analizu, kao i izradu Izvještaja o ranjivosti bankarskog sektora i finansijskih institucija.

Ukupna ocjena ranjivosti bankarskog sektora od pranja novca i finansiranja terorizma u Crnoj Gori je **0.44 (srednji rizik), pri čemu je za potrebe ove procjene ranjivost numerički izražena na skali od 0.00 do 1.00.**

U izvještaju je konstatovano: „Bankarski sektor je u velikoj mjeri uređen sistem, koji je regulisan i kontrolisan, time je ranjivost značajno smanjena. Banke su usvojile interna akta, uspostavile *compliance* funkcije za ovu oblast, definisale linije izvještavanja, vršile stalne obuke zaposlenih koji su zaduženi za obavljanje poslova sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, menadžment u bankama vrši permanentnu provjeru funkcionisanja sistema interne kontrole i interne revizije u dijelu sprovođenja propisa iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma. Iako banke predstavljaju najorganizovaniji sektor u Crnoj Gori kada je u pitanju sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma, ipak u uslovima sve manje upotrebe gotovog novca, banke su i dalje osjetljive na mogućnost njihove zloupotrebe od strane kriminalnih struktura prikrivanjem stvarnih vlasnika kroz komplikovane vlasničke strukture, kao i sve većom upotrebom novih tehnologija u platnom prometu (elektronsko bankarstvo, kartičarstvo i sl.). Stoga, značajno je i dalje unapređivati procedure u bankama, sprovesti permanentne obuke zaposlenih u bankama, u cilju njihovog osposobljavanja za prepoznavanje i otkrivanje slučajeva povezanih sa sumnjom da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, kao i obaveznim sprovođenjem internih kontrola i revizija za ovu oblast“.

Nadzor potrošačkog kreditiranja – Centralna banka je u 2014. godini otpočela sa ostvarivanjem funkcije nadzora nad potrošačkim kreditiranjem, na osnovu ovlašćenja iz Zakona o potrošačkim kreditima („Sl.list Crne Gore“, br. 35/13) koji je počeo da se primjenjuje od 01.02.2014. godine. Ovaj vid nadzora ostvaruje se kroz kontrolu usklađenosti poslovanja banaka i mikrokreditnih finansijskih institucija kojima je Centralna banka izdala dozvolu za rad u dijelu potrošačkog kreditiranja, kao i kroz postupanje po dostavljenim prigovorima korisnika ovih usluga. Centralna banka je jednom broju banaka naložila poboljšanje praksi informisanja potrošača.

Takođe, kontinuiranim nadzorom sadržaja oglasnih poruka o kreditnim proizvodima koje se putem sredstava javnog informisanja i internet stranica banke pružaju potrošačima, Centralna banka je identifikovala kršenja odredbi Zakona o potrošačkim kreditima i preduzela aktivnosti u cilju pokretanja prekršajnih postupaka pred nadležnim sudom za prekršaje. Razmotreno je, i u skladu sa ovlašćenjima Centralne banke, postupljeno po 34 prigovora potrošača koji nijesu bili zadovoljni pruženim uslugama banaka.

U cilju sveobuhvatnije zaštite potrošača, u okviru postupka nadzora nad sprovođenjem Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima (CHF) u eure (EUR)¹⁷ izvršen je i nadzor nad primjenom odredbi Zakona o potrošačkim kreditima od strane Hypo Alpe Adria banke, kojim je uređena predugovorna faza i sadržaj ugovora o potrošačkim kreditima. Nakon što je uvidom u dokumentaciju koja se odnosi na postupak konverzije i informisanje potrošača utvrđeno da banka nije prezentovala sve podatke i informacije koje mogu biti od značaja za potpuno informisanje potrošača, naloženo je banci da dopuni i izmjeni sporne odredbe u predlozima aneksa ugovora, kao i da korisnicima kredita pruži preciznije informacije od značaja za upoznavanje potrošača sa njihovim pravima tokom trajanja ugovornog odnosa, a koja su utvrđena Zakonom o potrošačkim kreditima.

CBCG aktivno učestvuje u radu Savjeta za zaštitu potrošača i kreiranju Akcionog plana realizacije Nacionalnog programa zaštite potrošača za period 2014-2015. godine, kao i u radu pregovaračkih struktura za pristupanje EU vezano za 28. pregovaračko poglavlje - Zaštita potrošača i zdravlja, čime se značajno doprinosi daljem unapređivanju kvaliteta zaštite potrošača.

Kontrola operativnog rizika – Centralna banka je u 2015. godini sprovodila direktne i indirektne procjene kvaliteta politika, procesa i sistema koji se odnose na upravljanje operativnim rizikom u bankama. U kontinuiranom nadzoru provjeravano je da li uspostavljeni sistemi upravljanja operativnim rizikom odgovaraju veličini banaka, složenosti njihovih proizvoda i usluga i definisanoj sklonosti ka preuzimanju operativnih rizika u poslovanju.

Kontrola upravljanja operativnim rizikom realizovana je kroz nadzornu i savjetodavnu ulogu Centralne banke, nadgledanjem i ocjenjivanjem nedavnih aktivnosti banaka na ovom polju, kao i planova za buduća unaprjeđenja.

Regulatorni minimum koji banke u Crnoj Gori moraju ispuniti po pitanjima kvaliteta sistema upravljanja operativnim rizikom, upravljanja informacionim sistemom i upravljanja kontinuitetom poslovanja je definisan u Zakonu o bankama i Odluci o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom. Kontrolama Centralne banke vršena je provjera usklađenosti poslovanja banaka u ovim oblastima u skladu sa regulativom i standardima dobre prakse. Prilikom vršenja kontrole i davanja preporuka, pored regulative, kontrola se pozivala i na sljedeće standarde: BCBS dokumenta, ISO 31000, ISO 27005, ISO 22301.

Sve kontrolisane banke su za potrebe proaktivne identifikacije i procjene operativnih rizika koristile alate kao što su RSA (samoprocjena rizika) ili RCSA (samoprocjena kontrola i rizika). Većina banaka je koristila KRI (ključne indikatore rizika) za kontinuirano praćenje nivoa odabranih rizika. Nekoliko banaka je kontinuirano analiziralo raspoložive podatke o gubicima nastalim u drugim finansijskim institucijama (eksterni podaci) kako bi preduzele aktivnosti na prilagođavanju načina sopstvenog poslovanja (gdje je to potrebno), a u cilju sprečavanja potencijalnih gubitaka. Takođe, u svim bankama, nezavisna interna revizija je kroz svoj redovan rad identifikovala i procjenjivala veliki broj operativnih rizika. Kontrola CBCG je podatke dobijene korišćenjem navedenih alata, koristila za sagledavanje rizičnog profila banaka, ocjenu kvaliteta i stepena primjene internih akata kod banaka, ocjenu stepena razumijevanja procesa upravljanja operativnim rizikom od strane zaposlenih u bankama i slično.

¹⁷ „Sl. list CG“, br. 46/2015.

Sve banke vrše prikupljanje podataka o događajima operativnog rizika koji su rezultirali gubitkom po banku. Banke ove podatke koriste za potrebe *ad-hoc* i redovnog izvještavanja, provjeru prekoračenja tolerancije prema operativnom riziku, bolje sagledavanje rizičnog profila, efikasnosti sistema internih kontrola i reaktivnu identifikaciju rizika. Banke po hitnom postupku izvještavaju Centralnu banku o svim gubicima koji su proistekli iz operativnog rizika, a koji prelaze 1% sopstvenih sredstava banke. O ostalim gubicima po osnovu operativnog rizika Centralna banka se informiše tokom neposrednih kontrola banaka. Kontrola CBCG je upoređivala interne podatke o gubicima sa podacima dobijenim proaktivnom identifikacijom rizika kako bi ocijenila kvalitet vršenja oba procesa u bankama i stekla uvid u rizični profil istih i kvalitet njihovih sistema internih kontrola. Kontrola je provjeravala kvalitet internih podataka i davala preporuke za unapređenje procesa njihovog prikupljanja.

Banke su nastojale da dodatno unaprijede sigurnost poslovnog ambijenta i obezbijede adekvatne uslove rada, a u cilju bolje zaštite zaposlenih, podataka, sistema i drugih resursa od uticaja fizičkih i *sajber* prijetnji. Sve kontrolisane banke su imale definisan plan za vanredne situacije koji bi koristile u cilju obezbjeđivanja svog kontinuiranog rada u slučaju nastanka ozbiljnih poremećaja u poslovanju uzrokovanih situacijama koje su van kontrole banke (zemljotres, požar i slično).

Kontrola kreditnog rizika – Banke su, i u 2015. godini, nastavile sa aktivnostima na upravljanju kreditnim rizikom. U ovoj godini, prema smanjenju učešća nekvalitetnih u ukupnim kreditima, kao osnovnog indikatora kreditnog rizika, može se zaključiti da su banke adekvatno upravljale rizikom, i da je on sveden u granice umjerenog rizika.

Snažno smanjenje nekvalitetnih kredita, sa 15,87% na 12,57% učešća u ukupnim kreditima, rezultat je prudencione politike CBCG i aktivnosti banaka u nekoliko pravaca. Prodaja potraživanja majkama bankama ili faktoring kompanijama, zatim efikasnije naplate postojećih kredita, ali isto tako i snažne aktivnosti u novoodbrenim, zdravim kreditima, rezultirale su povećanjem kvaliteta ukupnog bankarskog portfolia.

Međutim, iako u granicama relativno umjerenog rizika, ova ranjivost je i dalje izražena. Nivo od tekućih 12,57%, na kraju 2015. godine i dalje zahtijeva oprez i kontrolu ranjivosti, kako bi preuzeti rizik adekvatno bio tretiran.

Ukupna aktiva banaka u Crnoj Gori, na dan 31.12.2015. godine iznosila je 3.472,4 miliona eura i u odnosu na kraj 2014. godine bilježi rast od 10,72% (336,2 miliona eura). Kreditnom riziku izložene su sve pozicije bilansne aktive i vanbilansa. Neke od njih, u protekloj 2015. godini, bilježile su značajan rast.

Kreditna aktivnost banaka, na agregatnom nivou, u 2015. godini bilježi pozitivan rast. Tražeći prostor za prinos na plasmane, a izbjegavajući rizik od kreditiranja segmentata privrede i stanovništva većeg rizičnog profila, banke su tokom 2015. godine plasirale sredstva kod inobanaka i ulagale u hartije od vrijednosti, najvećim dijelom državne i korporativne obveznice. U istom periodu kreditna aktivnost banaka bilježi umjereni rast. Na godišnjem nivou, ukupni krediti porasli su za 0,8%.

Bankarski sistem je povećan za dvije nove banke, koje su tokom 2015. godine počele sa radom. Licencu je dobila i jedna mikrokreditna finansijska institucija usljed čega je porasla tržišna konkurencija i smanjila se koncentracija. Ove dvije tendencije su od velikog značaja za malo i otvoreno tržište, kako bi se vršila efikasna alokacija sredstava u privredi, a ujedno očuvala stabilnost bankarskog i, posljedično, ukupnog finansijskog sistema.

Tabela 2.4

Koncentracija banaka, u %				
	31.12.2014.		31.12.2015.	
	Aktiva	Kreditni	Aktiva	Kreditni
1 banka	18,2	20,2	16,9	16,9
3 banke	46,9	47,8	43,4	44,9
5 banaka	68,2	68,4	65,9	65,2
7 banaka	83,5	84,8	82,8	81,5

Jedna banka je tokom 2015. godine ostvarila značajan rast tržišnog učešća, uglavnom kroz plasiranje sredstava kod inobanaka i investicije u hartije od vrijednosti, a manje kroz kreditnu aktivnost što je doprinijelo da preraste u sistemski značajnu banku (preko 10% učešća u ukupnoj aktivi). Na kraju 2015. godine ukupno je pet sistemski značajnih banaka.

Kao posljedica bankarskih poslova u 2015. godine, struktura aktive banaka agregatno se promijenila u odnosu na 2014. godinu.

Tabela 2.5

Struktura aktive 31.12.2014 - 31.12.2015.						
	Stanje		Struktura		Promjena	
	XII 2015.	XII 2014.	XII 2015.	XII 2014.	XII 2015- XII 2014.	XII 2015- XII 2014.
	000 eura		%		000 eura	%
AKTIVA						
1. Novčana sredstva i računi depozita kod centralnih banaka	640.033	498.636	18,4	15,9	141.397	28,4
2. Krediti	2.385.582	2.367.178	68,7	75,5	18.404	0,8
2.1 Ispravka vrijednosti kredita	147.840	172.652	4,3	5,5	-24.812	-14,4
2.2. Neto krediti	2.237.742	2.194.526	64,4	70,0	43.216	2,0
3. Hartije od vrijednosti	353.053	242.717	10,2	7,7	110.336	45,5
4. Ostala aktiva	281.128	235.735	8,1	7,5	45.393	19,3
5. Ispravka vrijednosti ostale aktive	39.537	35.357	1,1	1,1	4.180	11,8
6. UKUPNO AKTIVA	3.472.418	3.136.257	100,0	100,0	336.161	10,7
PASIVA						
1. Depoziti	2.624.977	2.308.149	75,6	73,6	316.828	13,7
1.1. Depoziti po viđenju	1.322.898	1.035.336	38,1	33,0	287.562	27,8
1.2. Oročeni depoziti	1.285.613	1.269.924	37,0	40,5	15.689	1,2
1.3. Sredstva na escrow računu	16.466	2.889	0,5	0,1	13.577	470,0
2. Pozajmice	260.300	248.655	7,5	7,9	11.645	4,7
3. Emitovane hartije od vrijednosti	14.998	14.989	0,4	0,5	9	0,1
4. Ostale obaveze	109.669	120.429	3,2	3,8	-10.760	-8,9
5. Ukupan kapital	462.474	444.035	13,3	14,2	18.439	4,2
6. UKUPNO PASIVA	3.472.418	3.136.257	100,0	100,0	336.161	10,7

Nekvalitetna aktiva (C, D i E) na nivou bankarskog sistema na kraju 2015. godine iznosila je 365,8 miliona eura, što predstavlja 10,5% ukupne aktive. U odnosu na kraj prethodne godine i ovaj indikator pokazuje smanjenje kreditnog rizika i bilježi pad od 69,6 miliona eura ili 16%.

Tabela 2.6

Ključni koeficijenti kvaliteta aktive 31.12.2014 - 31.12.2015.		
Vrijednosti, u 000 eura	31.12.2014.	31.12.2015.
Ukupna aktiva	3.136.257	3.472.418
Kreditni	2.367.178	2.385.582
Nekvalitetna aktiva (C, D i E)	435.447	365.820
Nekvalitetni krediti (C, D i E)	375.645	299.876
Kreditni koji kasne preko 30 dana	444.941	352.003
Kreditni koji kasne preko 90 dana	311.141	260.527
Pokazatelji kvaliteta aktive, u %		
Nekvalitetna aktiva/ukupna aktiva	13,9	10,5
Nekvalitetni krediti/ukupni krediti	15,9	12,6
Kreditni koji kasne preko 30 dana/ukupni krediti	18,8	14,8
Kreditni koji kasne preko 90 dana/ukupni krediti	13,1	10,9

Kritikovani krediti (B, C, D i E) iznosili su 767,4 miliona eura, a njihovo učešće u ukupnim kreditima iznosilo je 32,2%. Posmatrano pojedinačno, rast ostvaruju krediti klasifikovani u kategoriji (B), dok ostale kategorije ostvaruju pad.

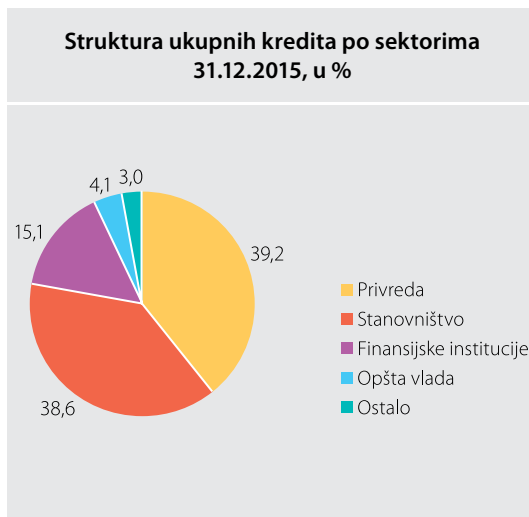
Nekvalitetni krediti su na kraju 2015. godine iznosili 299,9 miliona eura i bilježe godišnji pad od 20,2%, dok je učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima niže za 3,3 p.p.

Ročna usklađenost plasmana i izvora u 2015. godini bilježi poboljšanje u odnosu na prethodni period. Posmatrano po ročnosti kredita, na kraju 2015. godine u ukupno odobrenim kreditima, 59% se odnosi na kredite koji su odobreni sa rokom otplate preko tri godine, 11,3% čine krediti odobreni od jedne do tri godine, 9,3% se odnosi na kredite odobrene od tri mjeseca do jedne godine i 6,3% su krediti odobreni do tri mjeseca, dok sredstva kod banaka učestvuju sa 14,1%. U ukupnoj strukturi kredita, dugoročni krediti učestvuju sa 70,3%, a kratkoročni sa 29,7%.

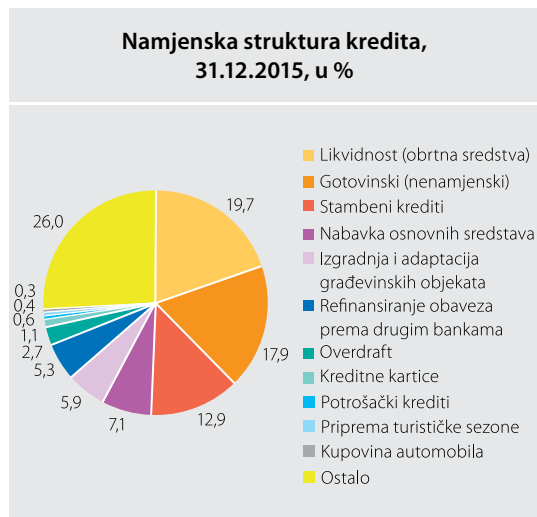
Najveći dio kredita u sistemu odnosi se na pravna lica - rezidente (44,1%), a u okviru njih najveći udio ostvaruju djelatnosti trgovine na veliko i trgovina na malo i popravke motornih vozila i motocikla sa 36% i građevinarstva sa 12,4%. Fizička lica - rezidenti ostvaruju učešće od 38%, dok se na nerezidente odnosilo 17,9% ukupnih kredita.

Posmatrajući strukturu ukupnih kredita po sektorima na kraju 2015. godine, dominantno učešće od 39,2% zabilježili su krediti odobreni sektoru privrede, koji su iznosili 936,1 milion eura, zatim slijede krediti odobreni stanovništvu sa 38,6%, krediti finansijskim institucijama sa 15,1%, krediti Opštoj vladi sa 4,1%, dok se 3% ukupnih kredita odnosilo na ostale sektore. Godišnji rast kredita bilježe dva najznačajnija sektora - privreda (2%) i stanovništvo (3,1%), dok su krediti sektora finansijske institucije i Opšte vlade zabilježili pad na godišnjem nivou od 5,5% i 12,8% respektivno.

Grafik 2.3

Grafik 2.4

Namjenska struktura kredita pokazuje da je najveći dio odobren za likvidnost 19,7%. U strukturi kredita po namjeni preko 10% učešća ostvaruju još i gotovinski (nenamjenski) krediti sa 17,9% i stambeni krediti sa 12,9%. U odnosu na kraj 2014. godine najveće nominalno smanjenje je ostvarila kategorija *priprema turističke sezone* u iznosu od 31,1 milion eura, dok je najveći nominalni rast zabilježen kod kategorije *refinansiranja obaveza prema drugim bankama* u iznosu od 56,9 miliona eura.

Ukupno odobreni krediti fizičkim licima na kraju 2015. godine iznose 921,4 miliona eura, i u odnosu kraj prethodne godine ostvaruju rast od 27,6 miliona eura ili 3,1%.

U ukupno odobrenim kreditima fizičkim licima, namjenski krediti čine 50%, gotovinski - nenamjenski krediti 42%, hipotekarni krediti 5%, kreditne kartice 2,7% i poslovi lizinga 0,3%.

U strukturi namjenskih kredita stanovništva, najveći dio se odnosio na stambene kredite i kredite za adaptaciju stambenog ili poslovnog prostora koji su činili 72,3% namjenskih kredita. Na kredite odobrene za kupovinu robe široke potrošnje se odnosilo 1,4% namjenskih kredita. Posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, učešće stambenih kredita i kredite za adaptaciju stambenog ili poslovnog prostora smanjeno je za 4 p.p.

Ukupni bruto restrukturirani krediti na kraju 2015. godine iznose 315,1 milion eura i čine 13,2% kredita. U ukupnim restrukturiranim kreditima najveće učešće ostvaruju krediti za produženje otplate za glavnicu ili kamatu u iznosu od 124,7 miliona eura ili 39,6%. Tri banke imaju najveći iznos restrukturiranih kredita, ukupno 55,3%. Posmatrano u odnosu na isti period prethodne godine, ukupni bruto restrukturirani krediti bilježe pad od 63,4 miliona eura ili 16,8%.

Tabela 2.7

Restrukturirani krediti i potraživanja 31.12.2014 - 31.12.2015.								
	Produženje otplate za glavnicu ili kamatu	Smanjenje kamatne stope na odobreni kredit	Preuzeta potraživanja dužnika prema trećem licu na ime potpune ili djelimične naplate kredita	Smanjenje iznosa duga, glavnice ili kamate	Kapitalizovanje kamate po kreditu odobrenom dužniku	Zamjena postojećeg novim kreditom	Ostale pogodnosti koje olakšavaju finansijsku poziciju dužnika	Ukupno 31.12.2015.
U milionima eura	124,7	14,1	6,7	1,3	21,5	52,7	94	315,1
Učešće u ukupnim restrukturiranim kreditima, u %	39,6	4,5	2,1	0,4	6,8	16,7	29,9	100

Ukupna vanbilansna izloženost banaka na kraju 2015. godine iznosi 9,5 milijardi eura. Od navedenog iznosa svega 424 miliona eura ili 4,5% odnosi se na vanbilans banaka na koji se izdvajaju rezervacije za potencijalne gubitke. Preostali iznos odnosi se na stavke vanbilansa na koje se ne izdvajaju rezerve, a koje obuhvataju: komisione poslove, sredstva obezbjeđenja, kreditne obligacije, ugovore o derivatima, itd. Na visinu ukupne vanbilansne izloženosti banaka presudan uticaj imalo je uključivanje sredstava obezbjeđenja. U odnosu na kraj 2014. godine vanbilansne izloženosti ostvaruju rast od 58,7 miliona eura ili 0,6%. Rezerve za potencijalne gubitke po vanbilansnoj izloženosti banaka na 31.12.2015. godine iznose 4,8 miliona eura.

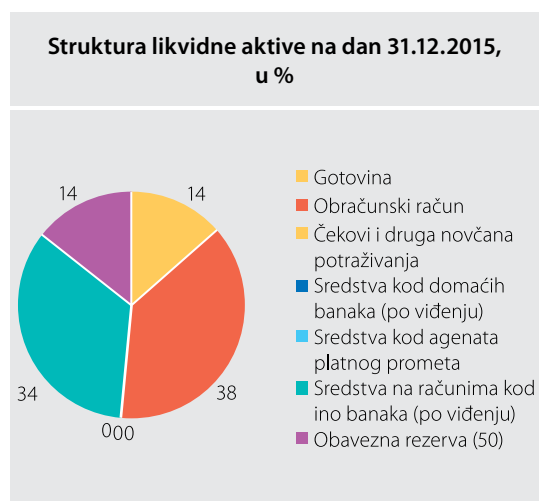
Pokazatelj ispravka vrijednosti za kreditne gubitke/CDE krediti na kraju 2015. godine iznosi 49,3% na nivou sistema. Ovaj pokazatelj bilježi rast od 3,3 procentna poena.

Kontrola rizika likvidnosti – Tokom 2015. godine sve banke u sistemu su poslovale u skladu sa limitima koji su propisani regulativom CBCG, a odnose se na minimalne standarde koje banke moraju poštovati u oblasti upravljanja rizikom likvidnosti. Rizik likvidnosti u 2015. godini pokazuje opadajući trend.

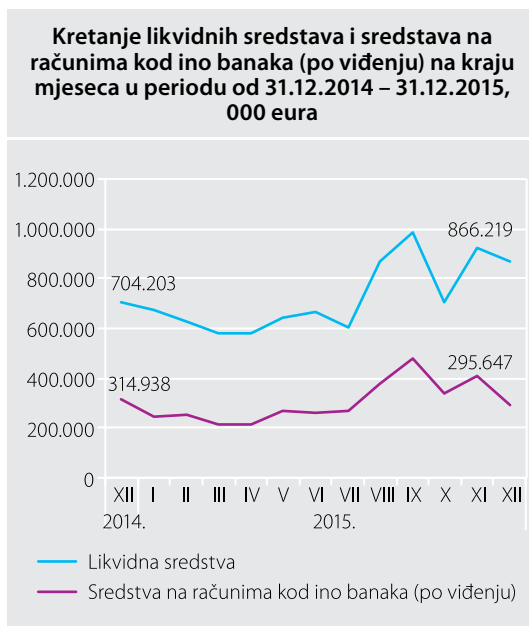
Na kraju 2015. godine likvidna aktiva banaka je iznosila 860,2 miliona eura, i predstavljala je 24,8% ukupne aktive. U odnosu na isti period prethodne godine, likvidna aktiva bilježi značajan rast u iznosu od 23,4%. Takođe, učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivi je veće za 2,5 procentnih poena.

Posmatrajući strukturu likvidne aktive, uočava se da najveće učešće u njoj imaju sredstva na obračunskim računima banaka koja čine 38% likvidne aktive. Sredstva obavezne rezerve, koja su bankama raspoloživa za likvidnost, čine 14% ukupne likvidne aktive.

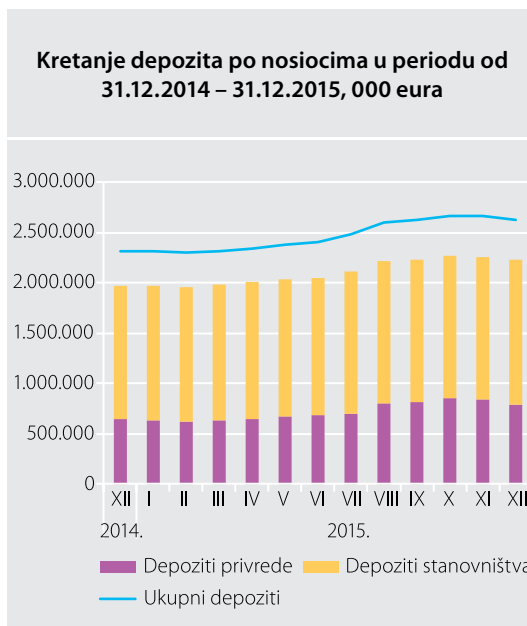
Grafik 2.5

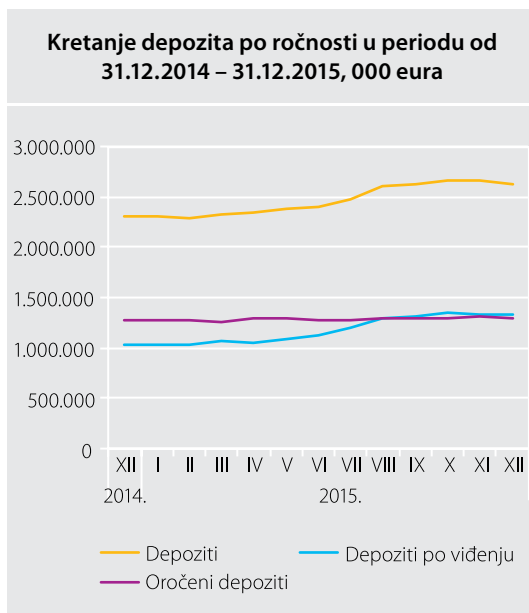
Grafik 2.6

Grafik 2.7

Grafik 2.8

Tokom 2015. godine, svi dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti kretali su se iznad regulativom propisanih minimalnih pokazatelja likvidnosti.

Ukupni depoziti na kraju 2015. godine su iznosili 2.625 miliona eura i činili su 75,6% ukupne pasive banaka. Ukupni depoziti su u odnosu na kraj 2014. godine povećani za 316,8 miliona eura ili 13,7%.

Depoziti fizičkih lica ostvaruju konstantan rast. U odnosu na kraj 2014. godine, depoziti fizičkih lica ostvaruju rast od 108 miliona eura ili 8,1%, a depoziti privrede ostvaruju rast od 143,7 miliona eura ili 22,4%.

Rast ukupnih depozita u odnosu na kraj 2014. godine, ako se posmatra samo ročna struktura depozita, prouzrokovan je većim dijelom rastom depozita po viđenju. Depoziti po viđenju su povećani za 287,6 miliona eura ili 27,8%, dok su oročeni depoziti povećani za svega 15,7 miliona, ili 1,2%. U ukupnim depozitima najveće učešće na kraju 2015. godine imaju depoziti po viđenju u iznosu od 50,4%.

Učešće oročenih depozita je u ukupnim depozitima, u odnosu na kraj prethodne godine, smanjeno. Blago su povećali učešće u ukupnim depozitima i oročeni depoziti na period preko jedne godine. Najznačajnije promjene su u oročenim depozitima do tri mjeseca, koji bilježe smanjenje od 34,5 miliona eura ili 42,6%, kao i povećanje oročenih depozita od jedne do tri godine u iznosu od 98,2 miliona eura ili 16,8%.

Tabela 2.8

Pregled pozajmica na kraju kvartala (31.12.2014 – 31.12.2015), u 000 eura					
	31.12.2015.	30.09.2015.	30.06.2015.	31.03.2015.	31.12.2014.
Ukupne pozajmice	260.301	262.358	254.409	248.129	248.655
Pozajmice od matične banke i drugih članova bankarske grupe	65.085	68.901	72.946	72.588	79.734
Pozajmice od Vlade	82.836	79.271	71.216	62.534	53.692

Ukupne pozajmice na kraju 2015. godine iznose 260,3 miliona eura i čine 7,5% ukupne pasive banaka. U odnosu na isti period prethodne godine, ukupne pozajmice su povećane za 11,6 miliona eura ili 4,7%. Banke su smanjile zaduženje prema matičnoj banci i drugim članovima bankarske grupe, u odnosu na kraj prethodne godine, za 14,6 miliona eura ili 18,4%.

Izveštaj o ročnoj usklađenosti aktive i pasive na dan 31.12.2015. godine pokazuje postojanje negativnih kumulativnih gepova za period od 181 do 365 dana. Ukupni kumulativni gep je pozitivan i iznosi 535,2 miliona eura, odnosno 17,9% ukupnih izvora sredstava.

Kontrola tržišnih rizika - Tržišni rizici nijesu izraženi u bankarskom sistemu. Osjetljivost aktive i pasive na promjenu kamatnih stopa na agregatnom nivou nije značajno izražena. Na agregatnom nivou, postoje negativni kumulativni gepovi u periodu od 91 do preko godinu dana. Najveći negativni kumulativni gep je u periodu od 181 do 365 dana i iznosi 543 miliona eura. Ukupni kumulativni gep je negativan i iznosi 78 miliona eura i čini 0,6% ukupne aktive.

Izveštaj o poziciji u drugim valutama na dan 31.12.2015. godine pokazuje da je, na agregatnom nivou, najveća pojedinačna otvorena devizna pozicija neto duga pozicija u američkim dolarima (USD), koja iznosi svega 6,8 miliona eura (2,3% osnovnog kapitala posmatrane banke). Agregatno stanje u svim stranim valutama je pozitivno i iznosi sedam miliona eura (2,3% osnovnog kapitala).

Izloženost cjenovnom riziku je zanemarljivo mala.

2.2.1.2.2. Promjena regulatornog okvira

Aktivnosti Centralne banke po pitanju izmjena postojećeg regulatornog okvira su i u 2015. Godini, u najvećoj mjeri, opredijeljene pregovaračkom pozicijom Crne Gore u procesu pristupanja Evropskoj uniji. U tom smislu je pozicijom za poglavlje 9 –Finansijske usluge, koju je utvrdila Vlada Crne Gore u oktobru 2014. godine, definisan, između ostalog, i set zakonskih i podzakonskih akata koje je Centralna banka dužna da priprema ili usvoji u periodu do kraja 2017. godine.

U cilju usklađivanja sa novim zakonodavstvom Evropske unije (tzv. Bazel III), između ostalog, planirano je i usvajanje novog Zakona o bankama do kraja 2016. godine, kao i veći broj podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona. Centralna banka je tokom 2015. godine formirala radnu grupu za pripremu novog zakona kojim će se u nacionalno zakonodavstvo implementirati Direktiva 2013/36 EU o pristupanju djelatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicionim društvima i Regulativa br. 575/2013 EU o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investiciona društva. Usvajanje ovog zakona je planirano do kraja 2016. godine, čime će se stvoriti pravni osnov za donošenje seta podzakonskih akata za izvršavanje tog zakona, čije je usvajanje planirano tokom 2017. godine.

Takođe, započet je rad na pripremi zakona kojim će se urediti osnivanje, poslovanje i kontrola poslovanja određenih finansijskih institucija (lizing kompanija, faktoring kompanija, mikrokreditnih finansijskih institucija i pravnih lica koja se bave kreditno-garantnim poslovima). Regulacijom i supevizijom navedenih finansijskih institucija stvoriće se preduslovi za dalje razvijanje ovog segmenta finansijskih usluga, obezbjeđivanje sveobuhvatnije baze podataka o poslovanju subjekata koji pružaju finansijske usluge, a koja će se koristiti za statističke i druge namjene, unapređenje Kreditnog registra koji vodi Centralna banka, kao i unapređenje zaštite potrošača - korisnika usluga koje pružaju ove finansijske institucije.

U izvršavanju obaveze iz Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima (CHF) u eure (EUR) Centralna banka je u avgustu 2015. godine usvojila Odluku o nadzoru nad primjenom Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima (CHF) u eure (EUR)¹⁸ kojim su stvoreni preduslovi za sprovođenje nadzora nad primjenom ovog Zakona od strane Hipo-Alpe-Adria banke AD Podgorica, kao jedine banke u bankarskom sistemu Crne Gore koja je u proteklom periodu odobravalala kredite indeksirane u CHF.

2.2.1.3. Ostali segmenti finansijskog sistema

2.2.1.3.1. Mikrokreditne finansijske institucije

U bankarskom sistemu Crne Gore na dan 31.12.2015. godine je poslovalo šest mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI), čija je ukupna bilansna suma na kraju 2015. godine iznosila 49,1 milion eura. Bilansna suma MFI je na godišnjem nivou zabilježila rast od 28,2%. Od ukupne bilansne sume, 85,7% se odnosilo na dvije MFI.

Na kraju 2015. godine ukupni krediti MFI su iznosili 48,5 miliona eura, što predstavlja rast od 23,6% u poređenju sa krajem 2014. godine. U ročnoj strukturi kredita dominantno je učešće dugoročnih kredita (preko jedne godine) sa 78,6%. Sektorska struktura kredita MFI pokazuje da dominantno učešće od 94,4% imaju krediti odobreni fizičkim licima, zatim slijedi privreda sa svega 4,1%. U strukturi kredita MFI odobrenim rezidentnim pravnim licima po djelatnostima, preovladava učešće kredita odobrenih za ostale uslužne djelatnosti (70,2%), nakon kojih slijedi finansijska djelatnost i djelatnost osiguranja sa 26,7%.

¹⁸ „Službeni list CG“, br. 49/15.

Tokom 2015. godine, mikrokreditne finansijske institucije su odobrile ukupno 42 miliona eura novih kredita, što je za 6,4 miliona eura ili 18,1% više nego u prethodnoj godini.

Krediti MFI koji kasne sa otplatom na kraju 2015. godine iznosili su 4,6 miliona eura ili 9,5% od ukupno odobrenih kredita MFI. Krediti MFI koji kasne sa otplatom su zabilježili pad od 11,9% na godišnjem nivou. Od ukupnog iznosa kredita u kašnjenju, 89,1% se odnosilo na kredite koji su u kašnjenju preko 90 dana. Nekvalitetni krediti mikrokreditnih finansijskih institucija su na kraju 2015. godine iznosili 4,1 milion eura, što predstavlja 8,4% ukupnih kredita. Nekvalitetni krediti bilježe pad od 9,5% na godišnjem nivou.

MFI kredite fizičkim licima odobravaju uglavnom u malim iznosima, uz minimalni nivo obezbjeđenja, ali po veoma nepovoljnim uslovima. Nešto povoljnije uslove za dobijanja kredita, sa aspekta dokumentovanosti kreditnih zahtjeva i kraćeg vremenskog perioda za realizaciju procesa odobravanja u odnosu na uslove banaka, MFI su kompenzovale znatno višom cijenom kredita kroz visinu efektivne kamatne stope. Tako je prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa MFI u decembru 2015. godine iznosila 24,68%, dok je nominalna stopa iznosila 20,85%. U odnosu na decembar prethodne godine, efektivna kamatna stopa bilježi pad od 0,98 procentnih poena, dok je istovremeno nominalna kamatna stopa bila niža 0,48 p.p.

MFI su na kraju 2015. godine ostvarile pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 2,2 miliona eura. Nijedna MFI nije u 2015. godini poslovala sa gubitkom. Imajući u vidu da ne primaju depozite, kao i da imaju malo učešće u ukupnoj aktivni finansijskog sistema, MFI u ovom trenutku ne predstavljaju prijetnju za finansijsku stabilnost, iako pokrivaju jednu određenu „nišu“ u crnogorskom finansijskom sistemu.

2.2.1.3.2. Tržište osiguranja

U posmatranom periodu je došlo do rasta bilansne sume osiguravajućih kompanija, i rasta bruto premije osiguranja. Pokazatelji likvidnosti i solventnosti su bili na zadovoljavajućem nivou. Međutim, osiguravajuće kompanije su u 2015. godini poslovale sa gubitkom. Tržište osiguranja je u 2015. godini poslovalo sa gubitkom.

Bruto premija osiguranja iznosila je 76,9 miliona eura na kraju 2015. godine i zabilježila je rast od 6,2% u odnosu na kraj 2014. godine. U strukturi bruto premije dominirala je premija neživotnog osiguranja sa 83,2%. Bruto premija neživotnog osiguranja je iznosila 64 miliona eura na kraju 2015. godine, i zabilježila je rast od 6,9%. Pozitivna tendencija je evidentna i kod bruto premije životnog osiguranja, koja na godišnjem nivou bilježi rast od 2,9%.

Na kraju godine, tržišno učešće tri društva sa najvećom bruto fakturisanom premijom (Lovćen neživotno, Sava Montenegro neživotno i Uniqa neživotno osiguranje) je iznosilo 66,2%, što je neznatno niže nego na kraju 2014. godine. Ukupan akcijski kapital osiguravajućih kompanija je iznosio 53,9 milion eura na kraju 2015. godine, što je za 3,5% više nego na kraju prethodne godine.

Margina solventnosti društava za osiguranje iznosila je 16,2 miliona eura, a kapital 37,6 miliona eura na kraju 2015. godine. Na nivou sektora osiguranja u Crnoj Gori, odnos kapitala i margine solventnosti iznosio je 232,1%, što pokazuje da je solventnost osiguravajućih društava bila na zadovoljavajućem

nivou. Koeficijent likvidnosti iznosio je 12,61 i pokazuje da su likvidna sredstva osiguravajućih društava bila 12,61 puta veća u odnosu na njihove kratkoročne obaveze. Koeficijent likvidnosti je znatno poboljšan u odnosu na kraj prethodne godine kada je iznosio 8,41.

Tržište osiguranja je na kraju 2015. godine ostvarilo negativan bruto finansijski rezultat u ukupnom iznosu od 2,7 miliona eura. Gubitak na tržištu osiguranja nastao je kao rezultat negativnih kretanja na tržištu kapitala. U trenutku pisanja izvještaja, izvršena je dokapitalizacija osiguravajuće kompanije koja je zabilježila gubitak, i u prvom kvartalu 2016. godine na tržištu osiguranja nije evidentiran gubitak.

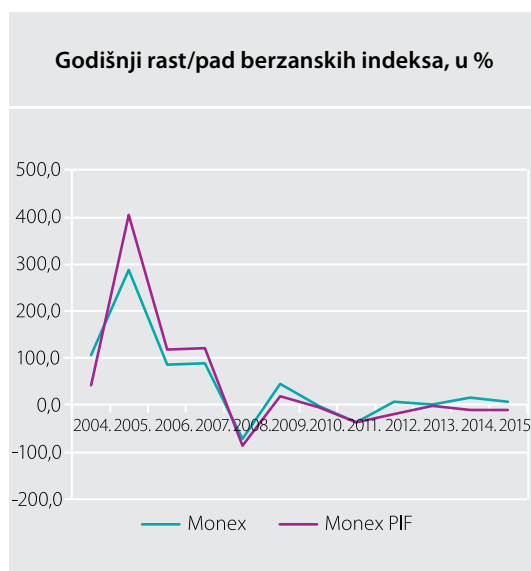
Zbog još uvijek nedovoljne razvijenosti tržišta osiguranja i zakonske obaveze osiguravajućih kompanija da vode konzervativniju politiku prilikom plasmana, osiguravajuća društva ne nose značajniji rizik za finansijsku stabilnost. Međutim, očekuje se dalji razvoj i rast ovog tržišta, što može imati pozitivan uticaj na stabilnost ukupnog sistema, ali i doprinijeti razvoju svijesti o značaju i koristima koje građani mogu imati od usluga osiguranja.

2.2.1.3.3. Tržište kapitala

U toku 2015. godine na Montenegroberzi ostvareno je 65,4 miliona eura prometa, kroz 5.090 transakcija. U poređenju sa 2014. godinom promet je bio za 39,5% niži, a broj transakcija je takođe zabilježio pad od 19%.

Značajan rast ukupnog prometa u 2014. godini je zabilježen usljed primarne prodaje državnih i korporativnih obveznica u iznosu od 53,2 miliona eura. Kada bi izuzeli udio prometa ovim obveznicama u 2014. godini, ukupan promet, odnosno promet na sekundarnom tržištu, u 2015. godini bio bi veći za 18,9% u odnosu na 2014. godinu.

Grafik 2.9

Izvor: Montenegroberza

Prosječan mjesečni promet iznosio je 5,5 miliona eura u 2015. godini i manji je u odnosu na prosječni mjesečni promet ostvaren u 2014. godini kada je iznosio devet miliona eura. Cjelokupan promet u 2015. godini je ostvaren kroz sekundarnu trgovinu.

U 2015. godini, struktura prometa je značajno promijenjena. Od ukupno ostvarenog prometa, 63,1% se odnosilo na promet akcijama kompanija (40,5% 2014. godine), 25,8% se odnosilo na promet raznim vrstama obveznica (53,1% 2014. godine), dok se preostalih 11,1% ukupnog prometa odnosilo na promet akcijama fondova zajedničkog ulaganja (6,4% 2014. godine).

Uz značajne oscilacije tokom godine, berzanski indeks Monex je na kraju 2015. godine iznosio 12.128,07 indeksnih poena i zabilježio je rast od

6,8% u odnosu na prethodnu godinu. Indeks privatizacionih fondova Monex PIF je takođe bilježio oscilacije u kretanju, da bi na kraju 2015. godine iznosio 2.694,81 i bio na nivou nižem za 11,3% u odnosu na kraj 2014. Novoformirani indeks MNSE10, koji je na crnogorsko tržište kapitala uveden 1. aprila 2015. godine, iznosio je 1.044,74 na kraju 2015. godine i zabilježio rast od 44,74 indeksnih poena ili 4,5% u odnosu na njegovu početnu vrijednost.

2.2.2. Platni promet u zemlji

U oblasti platnog prometa Centralna banka Crne Gore je u 2015. godini ključne aktivnosti usmjerila ka realizaciji osnovnog cilja definisanog Politikom Centralne banke - održavanje i unapređivanje stabilnog i efikasnog platnog prometa. U tom cilju, tokom godine, aktivnosti su bile usmjerene na:

- kvalitetno i efikasno pružanje usluga platnog prometa za postojeće i za nove korisnike platnih usluga Centralne banke;
- upravljanje svim rizicima koji su karakteristični za sistemski važne platne sisteme;
- implementaciju propisa iz oblasti platnog prometa čija je primjena počela 09.01.2015. godine, daljem unapređivanju regulatornog okvira platnog prometa prateći regulativu EU i međunarodne standarde i vršenju efikasne kontrole obavljanja platnog prometa u cilju obezbjeđenja pružanja platnih usluga u skladu sa propisima iz oblasti platnog prometa;
- izdavanje odobrenja za pružanje platnih usluga, upis platnih institucija i agenata pružaoca platnih usluga u odgovarajuće registre.

Kao i prethodnih godina, rad Platnog sistema Centralne banke Crne Gore (RTGS sistem i DNS sistem) čiji je vlasnik i operater Centralna banka Crne Gore, obilježio je visok nivo pouzdanosti i efikasnosti funkcionisanja i kvalitetno obavljanje platnog prometa za klijente Centralne banke, u skladu sa propisima i pravilima sistema.

2.2.2.1. Pokazatelji raspoloživosti RTGS sistema i DNS sistema

Raspoloživost Platnog sistema Centralne banke Crne Gore u 2015. godini, iskazana kao odnos između ukupnog i efektivno ostvarenog radnog vremena Platnog sistema, iznosila je 100%.

2.2.2.2. Realizovan nacionalni platni promet - osnovni pokazatelji

Godinu 2015. karakterišu porast i obima i vrijednosti realizovanog nacionalnog platnog prometa.

Obim realizovanog nacionalnog platnog prometa

Obim ukupno realizovanog nacionalnog platnog prometa u 2015. godini iznosio je 30.164.632 platne transakcije ili 8% više u odnosu na 2014. godinu (tabela 2.9).

Obim ukupno realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke (RTGS sistemu i DNS sistemu) u 2015. godini iznosio je 8.979.882 naloga ili 9% više u odnosu na 2014. godinu, dok je obim internog platnog prometa iznosio 21.184.750 naloga, što je 8% više u odnosu na prethodnu godinu.

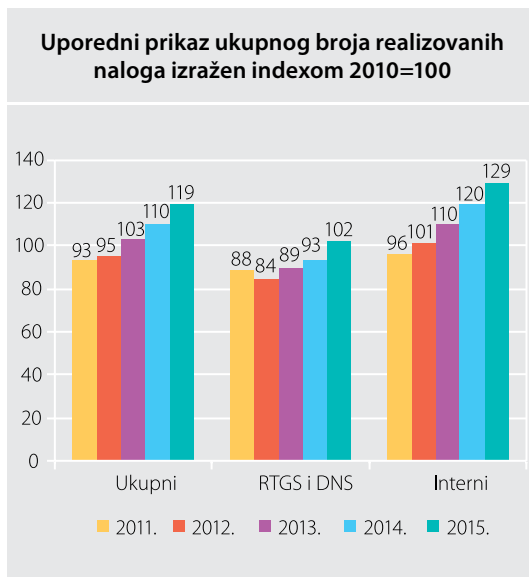
Obim realizovanog platnog prometa u RTGS sistemu iznosio je 3.543.746 naloga ili 5% manje u odnosu na prethodnu godinu, dok je obim realizovanog platnog prometa u DNS sistemu iznosio 5.436.136 naloga, odnosno 21% više u odnosu na prethodnu godinu. U 2015. godini, posmatrano u odnosu na prethodnu godinu, došlo je do smanjenja učešća broja RTGS naloga u odnosu na DNS naloge. Naime, odnos RTGS naloga i DNS naloga u 2015. godini iznosio je 39,46%:60,54%, dok je u 2014. godini taj odnos bio 45,37%:54,63% (Prilog 1, tabele 9,10 i 11).

Tabela 2.9

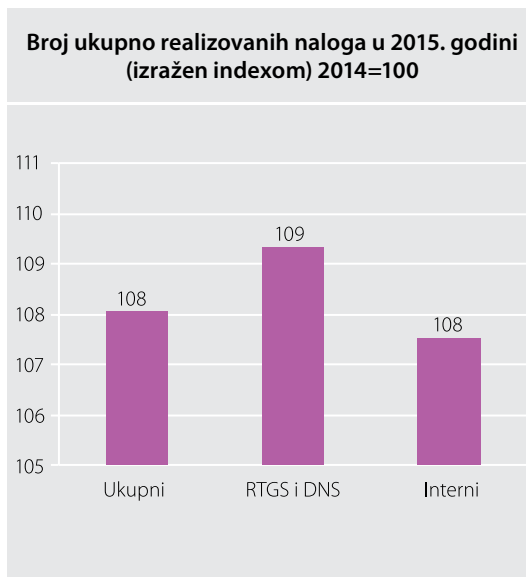
Uporedni pokazatelji obima ukupno realizovanih naloga								
Opis	Broj naloga						Index	
	2015.	2014.	2013.	2012.	2011.	2010.	$\frac{2015.}{2014.}$	$\frac{2015.}{2010.}$
1. RTGS i DNS nalozi	8.979.882	8.212.730	7.865.980	7.405.773	7.780.970	8.809.445	109	102
1.1 RTGS	3.543.746	3.725.929	3.678.688	3.520.051	3.999.616	5.136.534	95	69
1.2 DNS	5.436.136	4.486.801	4.187.292	3.885.722	3.781.354	3.672.911	121	148
2. Interni nalozi	21.184.750	19.704.536	18.113.762	16.648.750	15.862.001	16.483.085	108	129
2.1. Bezgotovinski	15.174.699	13.556.253	12.549.144	11.602.066	10.805.920	11.275.833	112	135
2.2. Gotovinski	6.010.051	6.148.283	5.564.618	5.046.684	5.056.081	5.207.252	98	115
3. Ukupni nalozi	30.164.632	27.917.266	25.979.742	24.054.523	23.642.971	25.292.530	108	119

Prosječno je mjesečno realizovano 2,5 miliona naloga, od čega je 0,7 miliona realizovano u platnom sistemu CBCG, a realizovano je i 1,8 miliona internih naloga.

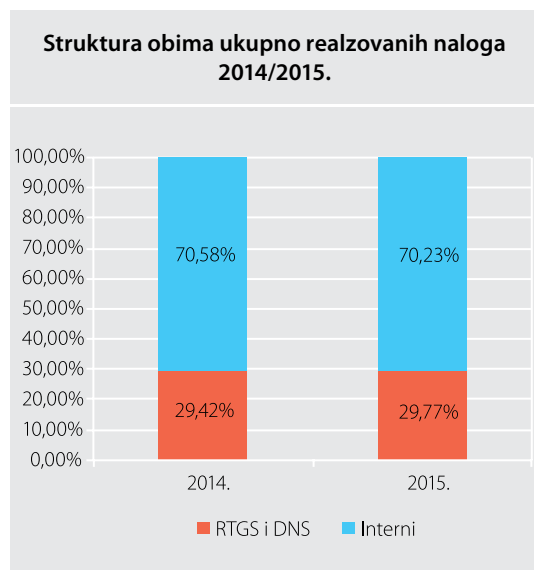
Grafik 2.10

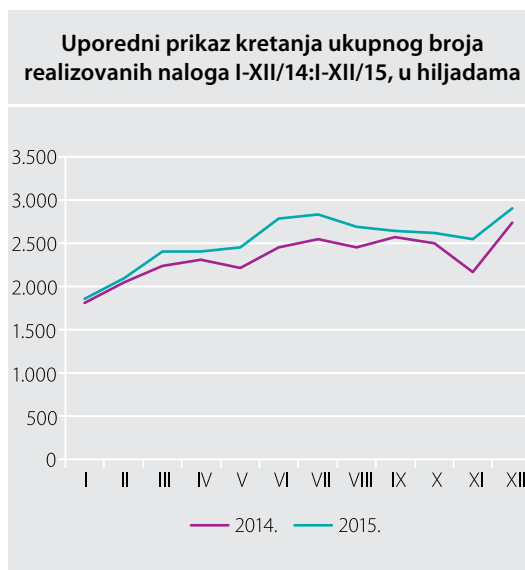
Grafik 2.11

Grafik 2.12

Grafik 2.13

Vrijednost realizovanog nacionalnog platnog prometa

U 2015. godini ukupna vrijednost realizovanog nacionalnog platnog prometa iznosila je 24 milijarde eura, što je za 4% više u odnosu na 2014. godinu (tabela 2.10).

Posredstvom Platnog sistema Centralne banke (RTGS sistem i DNS sistem) realizovana vrijednost platnih transakcija je iznosila je 11,1 milijardu eura ili 1% više u odnosu na 2014. godinu. Ukupna vrijednost internog¹⁹ platnog prometa, čiji su nosioci poslovne banke, iznosila je 12,9 milijardi eura ili 6% više u odnosu na 2014. godinu (Prilog 1, tabele 12, 13 i 14).

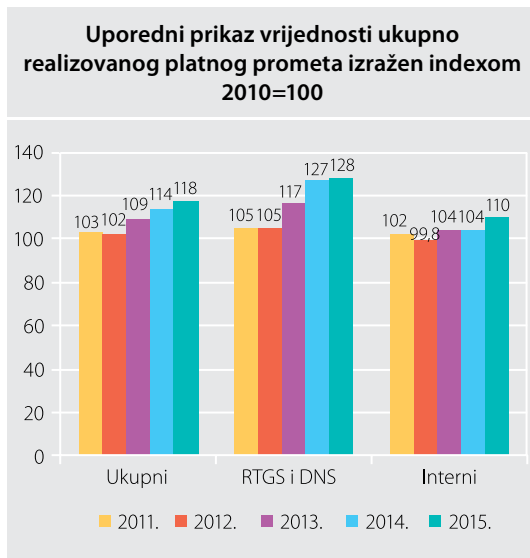
Tabela 2.10

Uporedni pokazatelji vrijednosti ukupno realizovanog platnog prometa								
Opis	Vrijednost						Index	
	2015.	2014.	2013.	2012.	2011.	2010.	2015. 2014.	2015. 2010.
1 RTGS i DNS. p.p.	11.119.688.006	11.006.358.207	10.123.092.075	9.103.468.406	9.069.817.107	8.673.777.093	101	128
1.1. RTGS	10.461.014.240	10.407.060.461	9.552.596.535	8.553.655.836	8.519.229.139	8.140.415.076	101	129
1.2. DNS	658.673.766	599.297.745	570.495.540	549.812.570	550.587.969	533.362.017	110	123
2 Interni p.p.	12.907.003.944	12.164.245.660	12.180.126.932	11.710.512.566	12.009.464.651	11.733.587.598	106	110
2.1. Bezgotovinski	9.668.478.032	8.871.084.699	8.998.002.178	8.682.132.662	8.952.110.113	8.741.589.307	109	111
2.2. Gotovinski	3.238.525.911	3.293.160.961	3.182.124.754	3.028.379.904	3.057.354.538	2.991.998.291	98	108
3 Ukupni p.p.	24.026.691.950	23.170.603.866	22.303.219.007	20.813.980.972	21.079.281.758	20.407.364.691	104	118

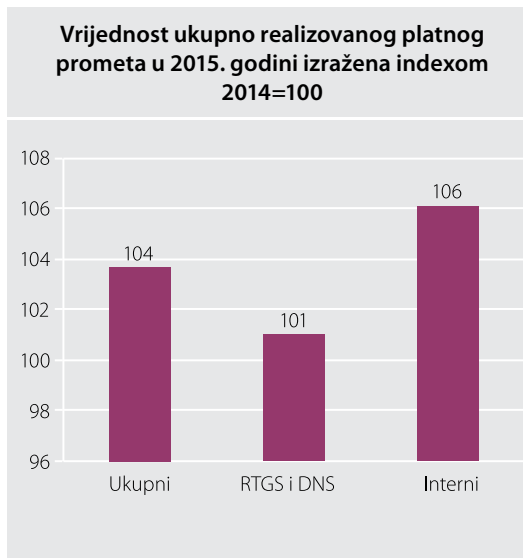
¹⁹ Podaci o internom platnom prometu su agregirani na bazi izvještaja primljenih u skladu sa Odlukom o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore.

Prosječno su mjesečno realizovana plaćanja u iznosu od dvije milijarde eura, od kojih su 926,6 miliona eura RTGS i DNS plaćanja i 1,1 milijarda eura internih plaćanja.

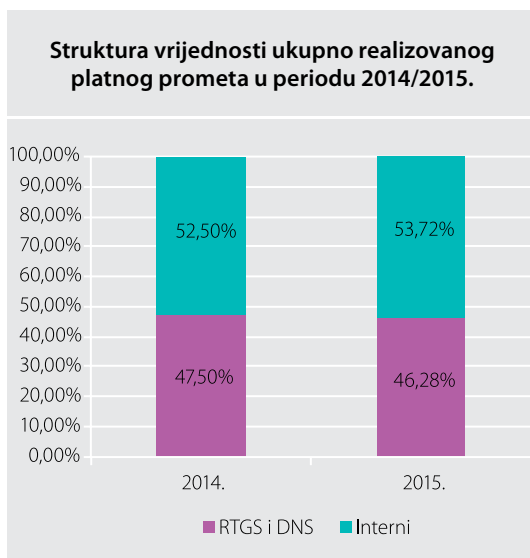
Grafik 2.14

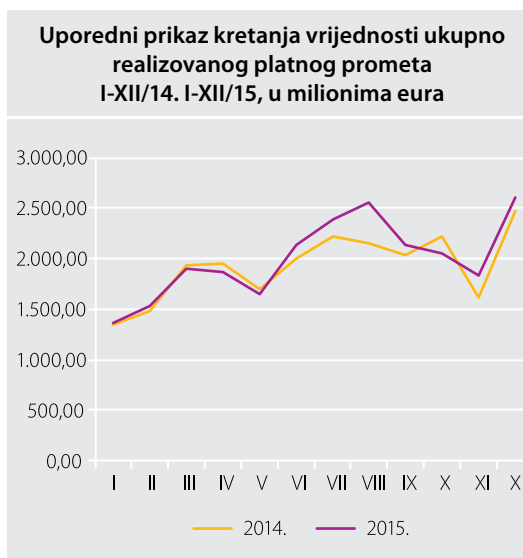
Grafik 2.15

Grafik 2.16

Grafik 2.17

2.2.2.3. Pokazatelji upotrebe platnih kartica²⁰

U 2015. godini, u odnosu na 2014. godinu, povećan je broj izdatih kartica, kao i broj i vrijednosti ukupno izvršenih transakcija putem platnih kartica, uz istovremeno povećanje broja ATM terminala i broja korisnika e-bankinga. Broj POS terminala u odnosu na prethodnu godinu je smanjen.

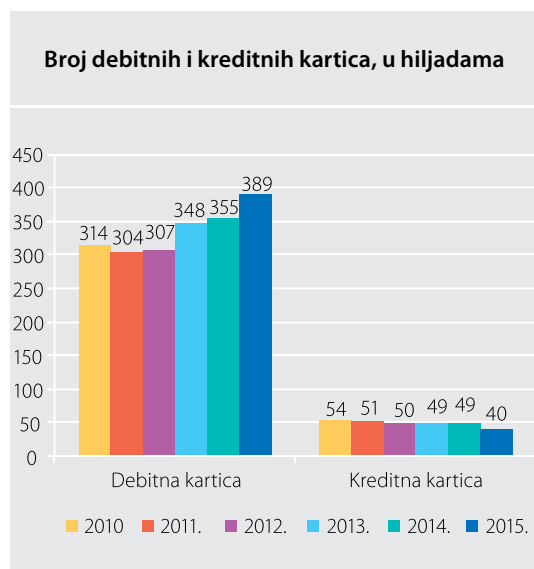
²⁰ Podaci o poslovanju platnim karticama su agregirani na bazi podataka koje su banke dostavile Centralnoj banci Crne Gore.

Ukupan broj bankarskih platnih kartica u Crnoj Gori na kraju 2015. godine iznosio je 428.899 kartica, od kojih je 388.657 debitnih i 40.242 kreditne kartice. Ukupan broj transakcija debitnim i kreditnim karticama iznosio je jedanaest miliona ili 20% više u odnosu na prethodnu godinu, dok je vrijednost transakcija realizovanih platnim karticama iznosila 534,5 miliona eura ili 14% više u odnosu na prethodnu godinu (tabela 2.11).

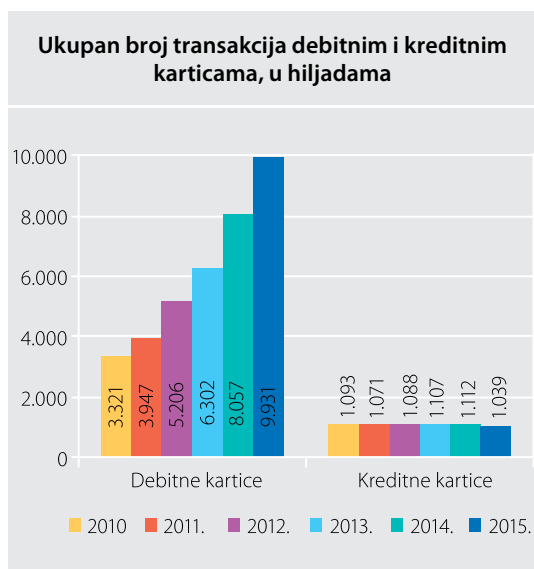
Tabela 2.11

Osnovni pokazatelji korišćenja platnih kartica i e-banking usluga u periodu 2010-2015.								
	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Index	Index
							2015. 2010.	2015. 2014.
1. Broj izdatih kartica (ukupno)	368.508	354.509	356.922	396.861	404.305	428.899	116	106
1.1. Debitnih	314.181	303.630	307.249	347.572	355.441	388.657	124	109
1.2. Kreditnih	54.327	50.879	49.673	49.289	48.864	40.242	74	82
2. Broj izvršenih transakcija (ukupno)	4.413.975	5.018.717	6.294.052	7.409.582	9.168.087	10.970.151	249	120
2.1. Preko debitnih kartica	3.320.809	3.947.310	5.206.112	6.302.209	8.056.526	9.930.720	299	123
2.2. Preko kreditne kartice	1.093.166	1.071.407	1.087.940	1.107.373	1.111.561	1.039.431	95	94
3. Vrijednost izvršenih transakcija (ukupno)	280.683.756	313.238.144	382.393.967	422.784.554	470.557.118	534.506.299	190	114
3.1. Preko debitnih kartica	199.465.851	234.461.252	299.438.428	343.585.994	395.942.903	466.014.421	234	118
3.2. Preko kreditnih kartica	81.217.905	78.776.892	82.955.540	79.198.559	74.614.215	68.491.878	84	92
4. Broj ATM terminala	298	311	327	334	347	374	126	108
5. Broj POS terminala	8.333	10.131	10.779	11.111	12.784	11.394	137	89
6. Broj korisnika E-bankinga	22.816	27.230	34.811	48.215	62.991	77.197	338	123

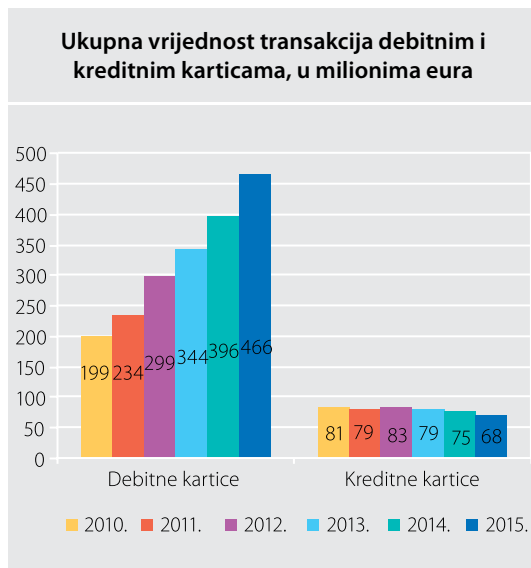
Grafik 2.18

Grafik 2.19

Grafik 2.20

2.2.2.4. Platne institucije i agenti pružaoca platnih usluga

U skladu sa Zakonom o platnom prometu, Centralna banka izdaje odobrenja za pružanje platnih usluga i vrši upis agenata pružaoca platnih usluga u odgovarajuće registre.

Tokom 2015. godine, po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja za pružanje platnih usluga, donesena su tri rješenja o izdavanju odobrenja za pružanje platnih usluga za tri platne institucije.

Takođe, po osnovu zahtjeva za upis agenta u odgovarajući registar, doneseno je dvanaest rješenja o upisu agenata u registar platnih institucija i jedno rješenje o upisu agenta u registar banaka.

2.2.2.5. Sprovođenje prinudne naplate

U toku 2015. godine značajan dio aktivnosti Centralne banke bio je usmjeren i na efikasno obavljanje i dalje unapređenje poslova prinudne naplate koje Centralna banka obavlja u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju.

Sprovođenje prinudne naplate – osnovni pokazatelji

Na osnovu podataka iz Centralnog registra transakcionih računa koji u skladu sa Zakonom o platnom prometu vodi Centralna banka, na dan 31. decembar 2015. godine, od ukupno 76.973 pravnih lica i preduzetnika, u blokadi je bilo njih 14.870 ili 19,32%, sa iznosom blokiranih sredstava od 548,02 miliona eura.

U 2015. godini, u bazu podataka prinudne naplate unijeto je 37.610 osnova za prinudnu naplatu ili 10,61% više u odnosu na 2014. godinu (Prilog 1, tabele 15 i 16).

2.2.3. Nadgledanje platnih sistema

Nadgledanje platnih sistema je funkcija koja je komplementarna ostalim funkcijama Centralne banke za postizanje ciljeva u oblasti platnih sistema. Ona promoviše i obezbjeđuje sigurnost i efikasnost platnih sistema u zemlji i na taj način doprinosi ostvarivanju cilja Centralne banke koji se odnosi na održavanje i unapređivanje stabilnog i efikasnog platnog prometa i u krajnjem, očuvanju finansijske stabilnosti u zemlji. Aktivnosti na realizaciji ove funkcije sprovode se saglasno principima za uspješno nadgledanje za koje se zalaže Banka za međunarodna poravnanja. Centralna banka Crne Gore obavlja funkciju nadgledanja rada platnih sistema saglasno Zakonu o Centralnoj banci Crne Gore, Zakonu o platnom prometu i Odluci o načinu vršenja kontrole platnih sistema.

U skladu sa ovlašćenjima koja proizilaze iz ovakvog zakonskog okvira, sprovode se aktivnosti koje doprinose sprečavanju sistemskog rizika koji može da proizađe iz sistema plaćanja i promovisanju nesmetanog funkcionisanja crnogorskog platnog sistema.

Saglasno navedenom, u 2015. godini, praćen je status implementacije preporuka iz 2010. godine izdatih kroz proces procjene usklađenosti rada Platnog sistema Centralne banke sa utvrđenim principima za funkcionisanje platnog sistema. Takođe, ali imajući u vidu da su se u periodu od 2010. godine kada je rađena sveobuhvatna procjena i sistem ocijenjen sa visokim stepenom usklađenosti sa važećim principima, u Platnom sistemu Centralne banke dogodile značajne promjene, u 2015. godini urađena je nova, djelimična procjena. Nova procjena je rađena sa ciljem da se sagleda uticaj promjena koje su realizovane na dalju usklađenost Platnog sistema Centralne banke sa važećim principima. U tom smislu, procjenjivana je usklađenost sistema u dijelu sigurnosti i operativne pouzdanosti, efikasnosti i upravljanja. Ocijenjeno je da je u ovim segmentima sistem u velikoj mjeri, a kada je u pitanju upravljanje u potpunosti usklađen sa zahtjevima principa.

Centralna banka Crne Gore u kontinuitetu prati, usvaja i primjenjuje relevantne međunarodne standarde u oblasti nadgledanja platnih sistema. U tom smislu, u 2015. godini stupila je na snagu nova Odluka o nadgledanju rada platnih sistema, koja se primjenjuje od 1. januara 2016. godine. Saglasno ovoj odluci, Centralna banka će u procjeni sigurnosti i efikasnosti platnih sistema u Crnoj Gori koristiti Principe za infrastrukture finansijskih tržišta koje su razvili Komitet za platne i tržišne infrastrukture Banke za međunarodna poravnanja i Međunarodna organizacija komisija za hartije od vrijednosti. Principi sadrže nove, zahtjevnije međunarodne standarde koji se, između ostalog, odnose i na sistemski značajne platne sisteme.

Takođe, sa ciljem daljeg jačanja funkcije nadgledanja platnih sistema, u 2015. godini utvrđen je „Okvir za politiku nadgledanja platnih sistema“, dokument kojim se prikazuju uloga, principi, ciljevi, standardi i aktivnosti nadgledanja koje obavlja Centralna banka. Na internet stranici Centralne banke razvijen je i segment koji je posvećen nadgledanju platnih sistema, na kojem će biti objavljivane relevantne informacije u vezi sa obavljanjem ove funkcije. Na taj način se dodatno doprinosi transparentnosti u obavljanju funkcije nadgledanja i operaterima platnih sistema omogućava bolje razumijevanje ciljeva nadgledanja, kao i bolje razumijevanje i praćenje poslovnih zahtjeva i standarda sa kojima se očekuje da budu usaglašeni. Takođe, kroz transparentnost postupka, Centralna banka pokazuje dosljednost u obavljanju ove funkcije.

2.2.4. Upravljanje međunarodnim rezervama

U obavljanju poslova upravljanja međunarodnim rezervama²¹ prioritet je dat principu sigurnosti investiranja, uz obezbjeđivanje likvidnosti u tekućim plaćanjima sa inostranstvom. Poštujući ovo opredjeljenje i u 2015. godini, kontinuirano su praćeni najznačajniji rizici vezani za portfolio međunarodnih rezervi i obavljane su analize čiji je cilj bio bolje prilagođavanje uslovima na tržištu. U zadatom strateškom i tržišnom okruženju, donosile su se odgovarajuće taktičke odluke sa ciljem ostvarivanja bolje profitabilnosti. Pored toga, blagovremeno i u skladu sa međunarodnim bankarskim standardima realizovane su sve dospjele obaveze za plaćanja i kontinuirano su unapređivani korespondentski odnosi sa inostranim partnerima.

Ukupan portfolio sredstva međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu čine likvidni i investicioni portfolio.

Sredstvima likvidnog portfolija se tokom 2015. godine upravljalo u izuzetno otežanim uslovima, kako su kamatne stope na sredstva dospjeća do godinu dana pale značajno ispod nule. Naime, ovakvo kretanje stopa je počelo već u junu 2014. godine kada je ECB odlučila da smanji deponitnu stopu sa 0% na -0,10%, i ponovo u septembru na -0,20%. Kako ova mjera nije podstakla rast stope inflacije u ekonomijama Eurozone, ECB je u decembru 2015. godine smanjila deponitnu stopu za dodatnih 10 b.p. i tako uzrokovala pad kamatnih stopa još dublje u negativnu zonu. Naravno, nepovoljna situacija na međunarodnom finansijskom tržištu se negativno odrazila i na uslove pod kojima su plasirana sredstva Centralne banke.

Deponitna sredstva su plasirana kod komercijalnih banaka na ročnost do šest mjeseci. Pri tome, na maksimalan rok sredstva su plasirana samo kod onih banaka za koje se dodatnom analizom utvrdilo da takva ulaganja ne nose sa sobom veći rizik. Međutim, u drugoj polovini godine ni maksimalno dozvoljena ročnost nije obezbjeđivala pozitivne prihode za Centralnu banku. Banke sa kojima se saradivalo bile su u strateškim i taktičkim okvirima koji su postavljeni Smjernicama za upravljanje međunarodnim rezervama i preporukama Investicionog komiteta i sve su kontinuirano bile predmet analize i praćenja. Dolarski portfolio je plasiran kod Federal Reserve Bank of New York u skladu sa automatskim investicionim aranžmanom koji je Centralna banka zaključila sa ovom institucijom.

Dio sredstava likvidnog portfolija je plasiran u kratkoročne hartije od vrijednosti. U odnosu na prethodnu godinu znatno je veći iznos sredstava uložen u kratkoročne HoV, a njihovo učešće u ukupnim sredstvima je uvećano za gotovo dva puta.

Ostatak sredstava međunarodnih rezervi raspoloživih za investiranje plasiran je u investicioni portfolio.

Tokom 2015. godine došlo je do uvećanja investicionog portfolija raspoloživog za prodaju, dok je učešće ovog portfolija u ukupnim sredstvima međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu ostalo na približno istom nivou. Učešće investicionog portfolija do dospjeća, formiranog 2012. godine, na

²¹ Upravljanje raspoloživim sredstvima međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu se obavlja u skladu sa Zakonom o Centralnoj banci, a saglasno opredjeljenjima definisanim aktima koje je donio Savjet Centralne banke: Politika i Smjernice za sprovođenje politike Centralne banke, podzakonski akti kojima je regulisana oblast upravljanja međunarodnim rezervama, kao i odgovarajući zaključci Savjeta.

kraju 2015. godine iznosi svega 1,5% ukupnog portfolija sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu. Sva ova sredstva su investirana u hartije od vrijednosti država, supranacionalnih institucija, pokrajina, vladinih agencija i u njemačke pokrivenne obveznice. Pored toga, tokom 2015. godine formiran je poseban portfolio do dospjeća.

U ukupnom portfoliju Centralne banke, hartije od vrijednosti su činile 60%, depozitna sredstva su učestvovala sa 33%, preostali dio od 7% su sredstva kod MMF-a.

U valutnoj strukturi sredstava međunarodnih rezervi, dominantno je učešće eura sa 93,2%, dok je učešće dolara veoma nisko i iznosi 0,1%. Preostala sredstva (6,7%) se odnose na SDR.

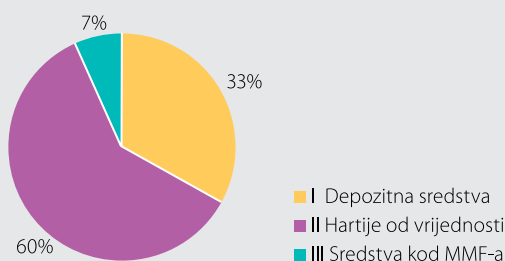
Stanje ukupnih sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu na dan 31. decembar 2015. godine iznosi 625,6 miliona eura, što u odnosu na uporedni podatak iz prethodne godine predstavlja rast od 24%. Glavni razlog za rast sredstava tokom godine je rast sredstava Ministarstva finansija usljed emisije euroobveznica u martu 2015. godine u iznosu od 500 miliona eura, kao i rast sredstava klijenata Centralne banke na transakcionim računima.

Kvantitativne olakšice koje su počele da se primjenjuju od strane ECB od početka 2015. godine su tokom čitavog perioda dominantno uticale na pad kamatnih stopa na svim tržištima Eurozone (i tržište novca i tržište kapitala). Pored toga, na kraju godine je ECB dodatno spustila u negativnu zonu depozitnu stopu za 10 b.p. na nivo od -0,30%. Za Centralnu banku su kao orijentir tokom 2015. godine, bile najrelevantnije Eonia i Euribor stope do šest mjeseci.

Kretanje ovih stopa je prikazano na grafiku 2.23, sa kojeg se uočava da su sve Euribor i Eonia stope tokom cijele godine imale trend pada, a kretale su se u intervalu od -0,24% do 0,17%. Sve stope su imale negativnu vrijednost već od aprila mjeseca, sa izuzetkom šestomjesečnog Euribora, koji je u negativnu zonu prešao u novembru 2015. godine. Eonia stopa je bilježila povremene skokove, ali osim u dva navrata početkom godine nije prelazila nivo referentne stope ECB. Prosječni nivo Eonia stope za čitav izvještajni period iznosio je -0,108%.

Grafik 2.21

Struktura sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu prema vrstama instrumenata, 31.12.2015. godine

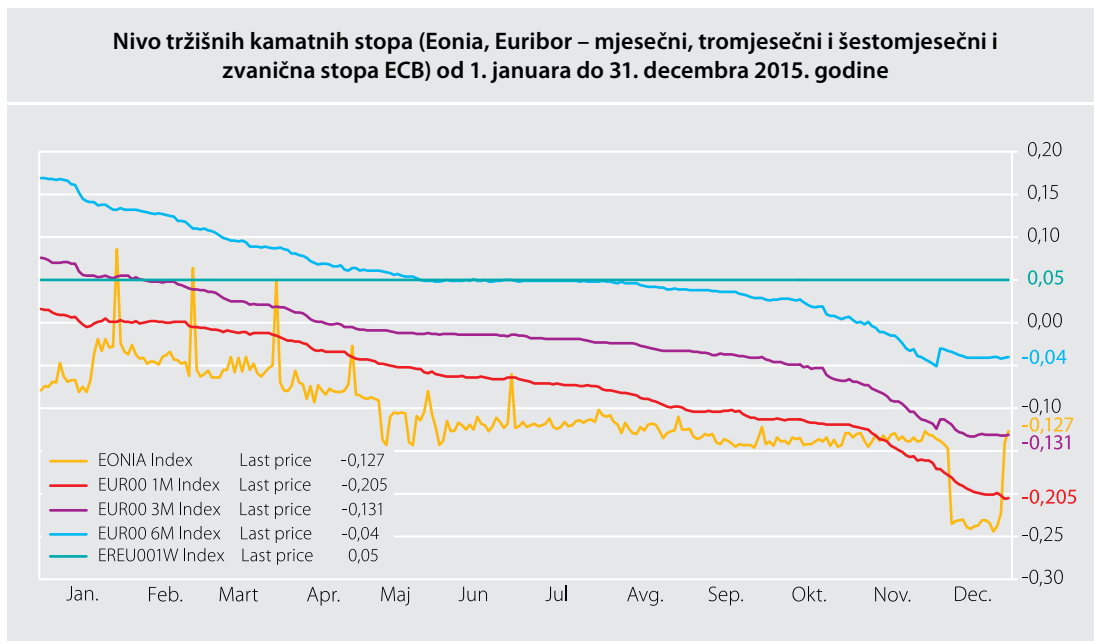

Grafik 2.22

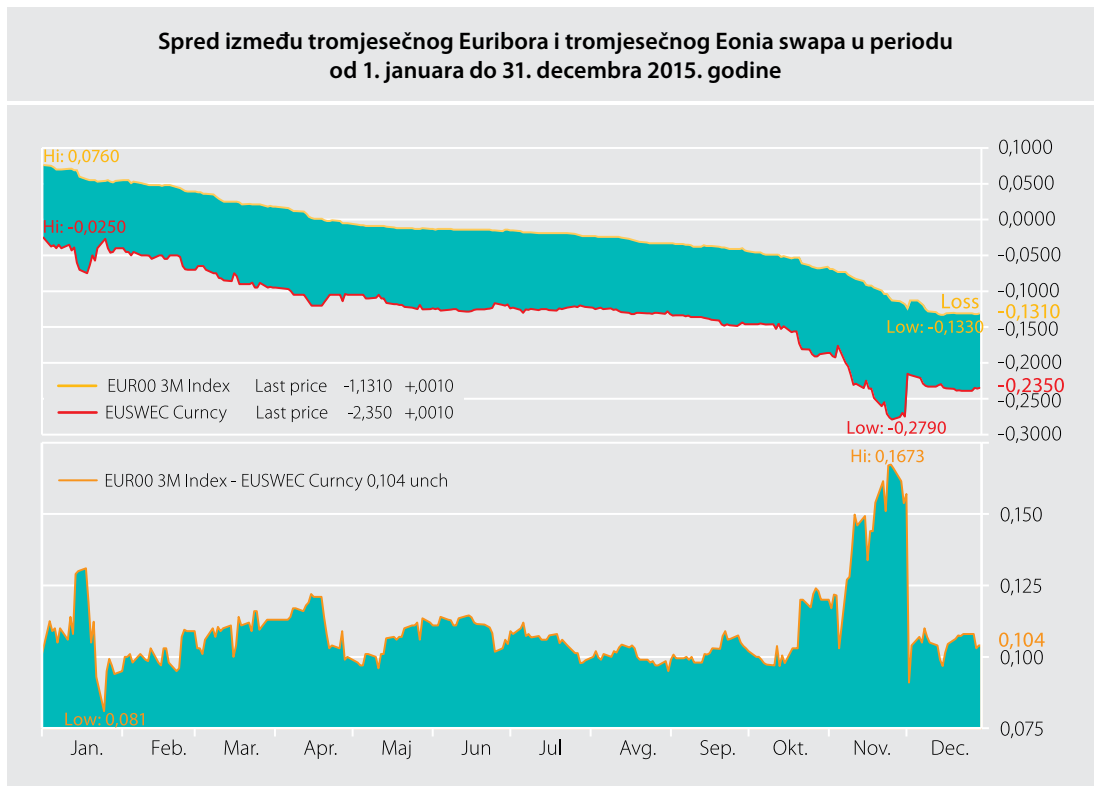
Kretanje sredstava međunarodnih rezervi na računima u inostranstvu tokom 2015. godine, u 000.000 eura

Grafik 2.23

Grafik 2.24

Izvor: Bloomberg

Na grafiku 2.24 je prikazan spread između tromjesečnog Euribor i tromjesečnog Eonia swapa, kao razlika između pozajmljivanja na tri mjeseca i reinvestiranja gotovog novca prekončno tokom tri mjeseca²².

Sa grafika se može uočiti da je početkom 2015. godine razlika između tromjesečnog Euribora i tromjesečnog Eonia swapa rasla do nivoa od 13 b.p. zabilježenog u januaru mjesecu, da bi ubrzo zatim pala na godišnji minimum od 8 b.p. U nastavku godine razlika se kretala u rasponu od 10 do 12 b.p., a značajni skok se desio krajem novembra, uoči decembarskog sniženja ECB depozitne stope, kada je razlika iznosila 17 b.p.

Kretanje tržišnih stopa, kao i ukupna situacija na tržištu novca i kapitala uticala je na rezultat koji je Centralna banka ostvarila tokom 2015. godine. Prosječna stopa prinosa koju je Centralna banka ostvarila na ukupan portfolio (likvidni i investicioni) iznosila je 0,64%. Na ovaj rezultat je u velikoj mjeri uticala i drugačija preraspodjela sredstava između različitih kategorija portfolija.

U nastavku teksta slijedi tabelarni pregled ostvarene godišnje prosječne stope prinosa plasiranih sredstava u protekle tri godine:

Tabela 2.12

Godišnja stopa prinosa na likvidni portfolio			
	2013.	2014.	2015.
EUR depoziti	0,060%	0,145%	0,021%
USD depoziti	0,060%	0,040%	0,097%
Kratkoročne HOV	-	0,255%	0,186%

Tabela 2.13

Godišnja stopa prinosa na investicioni portfolio				
	2012.	2013.	2014.	2015.
HOV za trgovinu	0,92%	0,75%	0,68%	0,63%
HOV do dospijea	0,30%	0,68%	0,92%	4,22%

Pad stopa na plasmane u depozite, bio je mnogo značajniji nego na plasmane u kratkoročne HOV, u čije se ulaganje ušlo radi diverzifikacije rizika izloženosti u likvidnom portfoliju. Istovremeno, prinos na investicioni portfolio raspoloživ za prodaju tokom 2015. godine ostvarivao se po prosječnoj stopi od 0,63% i bio je relativno stabilan u odnosu na prethodnu godinu, usljed mogućnosti da se investiciona strategija za taj portfolio adekvatno prilagodi.

Proces upravljanja međunarodnim rezervama se vodi određenim principima sigurnosti, likvidnosti i profitabilnosti. Rizici vezani za portfolio međunarodnih rezervi koji se temeljno i redovno prate su: tržišni, kreditni i rizik likvidnosti.

²² Ako raste spread između ove dvije stope znači da raste rizik po viđenju tržišta.

Praćenje **tržišnog rizika** podrazumijeva njegovu identifikaciju, mjerenje i kontrolu. Analize (ex post i ex ante) koje se koriste, obuhvataju apsolutne i relativne mjere rizika (VaR²³, Tracking Error²⁴, Sharpe ratio²⁵ i druge). Pored ovih analiza, sprovode se i dnevna mjerenja performansa portfolija u odnosu na izabrani benčmark. Ovi podaci omogućavaju da se donesu pravovremene odluke u vezi sa portfolijom i njegovom strukturom.

Sljedeća važna kategorija prilikom upravljanja rizicima je monitoring i kontrola **kreditnog rizika**. Ovdje se prije svega misli na rizik da partner neće biti u mogućnosti da ispuni svoje obaveze. Dva osnovna izvora kreditnog rizika su banke sa kojima se saraduje i emitenti instrumenata kod kojih su uložena sredstva.

Kada je u pitanju kontrola kreditnog rizika kod centralnih i komercijalnih banaka (koje se nalaze na spisku odobrenih banaka za saradnju), prate se rejting ocjene agencija Standard&Poors i Moody's. Osim kreditnih rejtinga, prati se i finansijska snaga banaka (racija iz bilansa stanja i uspjeha) kao i ostali parametri za banke, kako bi se reagovalo na bilo kakve promjene u poslovanju ovih partnera. Uporedo sa ovim analizama, ostvaruju se stalni kontakti u kojima se dobijaju informacije vezane za određenu banku, vrste i uslove usluga koje bi mogle biti interesantne za Centralnu banku.

Pored kreditnog rejtinga, kao dodatna mjera praćenja banaka se koriste svopovi kreditnog neizvršenja (Credit Default Swap – CDS). Ovaj pokazatelj se može definisati kao cijena osiguranja bankarskih korporativnih obveznica u slučaju neizvršenja obaveza jedne ugovorne strane. Ukoliko raste vrijednost ovog indikatora kod neke banke, to je signal da tržište smatra da raste rizik te banke. Kao kratkoročni pokazatelj, nivo CDS-ova može, a i ne mora, ukazivati na ozbiljnije probleme, ali svakako predstavlja parametar za odlučivanje u svakodnevnom aktivnostima. Nakon pada vrijednosti CDS-ova posmatranih banaka u 2014. godini, vrijednost ovog pokazatelja se tokom cijele 2015. godine, sa malim pomjeranjima, zadržala na gotovo istom nivou i uglavnom je bila ispod 100 b.p., što predstavlja nivo od prije 2008. godine.

Rizik likvidnosti se prati permanentno, i sama politika investiranja je u velikoj mjeri determinisana percepcijom ovog rizika. U dosadašnjem poslovanju se nije dogodilo da se dođe u zonu ugrožavanja tekuće likvidnosti (nedostatak sredstava za dospjela plaćanja). Ovakvim rezultatima u velikoj mjeri doprinosi i izbor instrumenata za investiranje, kao i reputacija banaka sa kojima se saraduje.

2.2.5. Aktivnosti trezora

Sa ciljem obezbjeđivanja odgovarajuće količine i apoenske strukture novčanica i kovanog novca u eurima, a za potrebe klijenata Centralne banke i postizanja veće efikasnosti u poslovanju sa gotovim novcem, kontinuirano su praćeni stanje i tokovi gotovog novca i vršena procjena potreba za gotovim novcem. Ukupne potrebe za gotovim novcem u 2015. godini projektovane su u iznosu od 88 miliona eura, a ostvarene su iznosile 55,3 miliona eura. Na mjesečnom nivou, potrebe su projektovane u iznosu od tri do četrnaest miliona eura, a ostvarene su se kretale od 0,7 do 11,9 miliona eura (grafik 2.25).

²³ VaR analize pokazuju sa kojom vjerovatnoćom maksimalni mogući gubitak neće biti veći od izračunatog. Takođe, dobijeni rezultati pokazuju neustaljena kretanja na tržištu i signal su za rizik i portfolio menadžere kada treba napustiti prethodno zauzete pozicije.

²⁴ Računanjem standardne devijacije razlike prinosa benčmarka i portfolija dobija se tzv. Tracking Error koji služi kao mjera volatilnosti aktivnog prinosa, odnosno mjeri koliko je portfolio blizu izabranom benčmarku.

²⁵ Ovaj racio pokazuje kolika je premija rizika po jedinici preuzetog rizika.

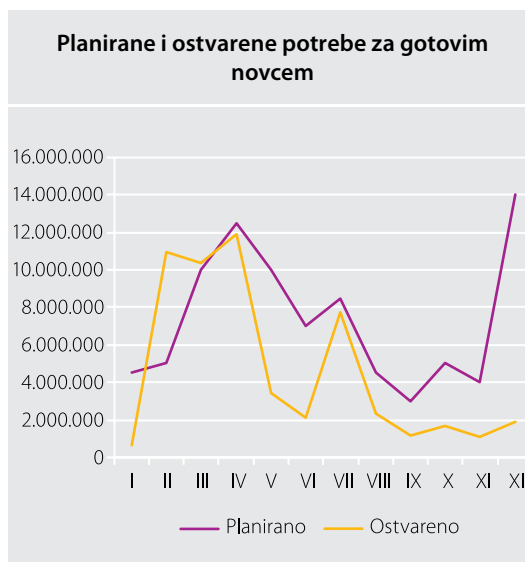
Ukupan promet gotovog novca sa inostranstvom u 2015. godini iznosio je 70 miliona eura, što je bilo manje za dvadeset miliona eura ili 22% u odnosu na 2014. godinu. Unošenje gotovog novca iz inostranstva neznatno je promijenjeno na godišnjem nivou – ukupno je uneseno trideset tri miliona eura, odnosno milion eura ili 3% manje. Iznošenje gotovog novca, u ukupnom iznosu od trideset sedam miliona eura bilježi pad od 34% na godišnjem nivou koje je uzrokovano smanjenim uplatama od strane banaka tokom 2015. godine.

U 2015. godini ostvareni promet gotovog novca u eurima, sa klijentima CBCG iznosio je 120,9 miliona eura i u odnosu na 2014. godinu manji je za 50,4 miliona eura ili 29% (grafik 2.26 i 2.27). Isplate (55,3 miliona eura) su bile manje za 13,9 miliona eura ili 20%, a uplate (65,6 miliona eura) manje za 36,4 miliona eura ili 36%.

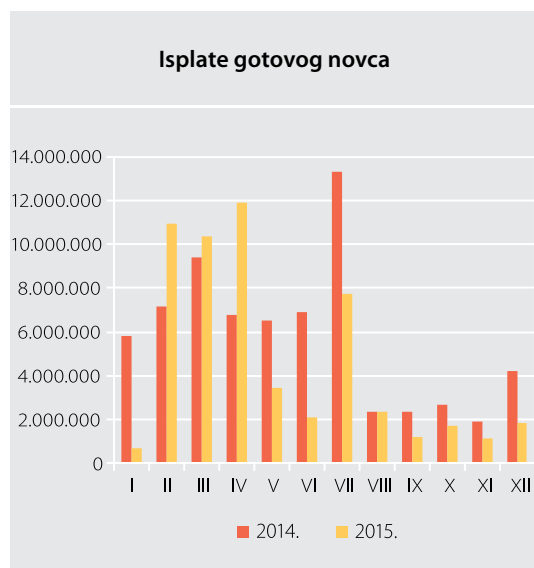
U 2015. godini prodato je 208.000 mjeničnih blanketa, ukupne vrijednosti 395.200 eura, što je za 25.040 komada mjeničnih blanketa, odnosno 47.576 eura više nego u 2014. godini. Prodaja mjeničnih blanketa je u odnosu na prethodnu godinu količinski i vrijednosno veća za 13,7%.

Za potrebe Ministarstva finansija, Centralna banka je i u 2015. godini obavljala poslove isplate stare devizne štednje, odnosno obveznica konvertovane devizne štednje. Izvršeno je 2.790 isplata (6,6% manje u odnosu na 2014. godinu) ukupne vrijednosti osam miliona eura (5,9% više nego 2014. godine).

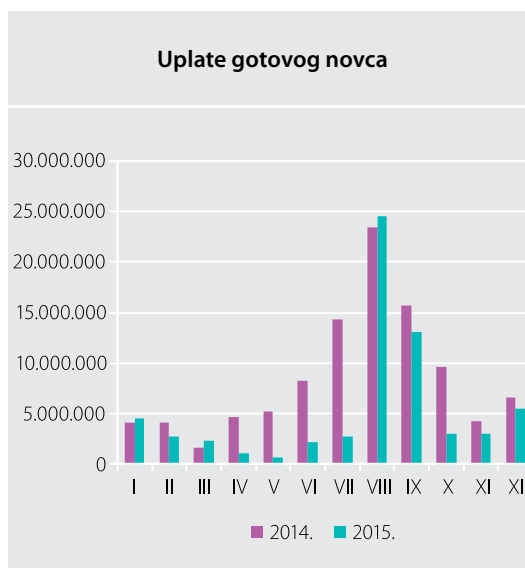
Grafik 2.25

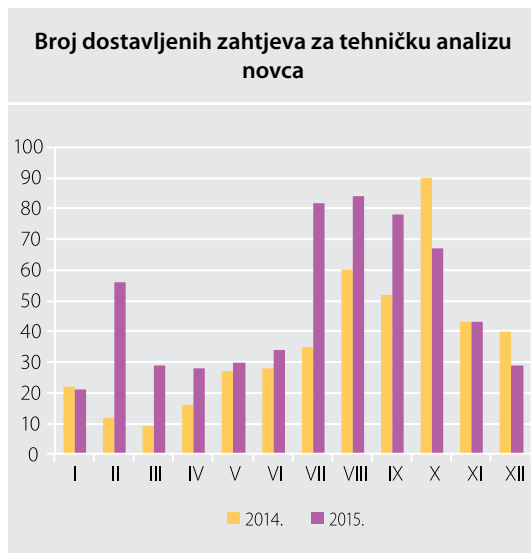
Grafik 2.26

Grafik 2.27

Grafik 2.28

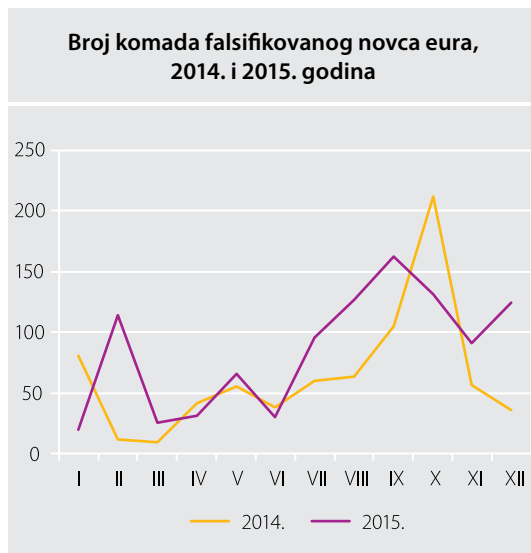
Na osnovu dostavljenih zahtjeva za tehničku analizu novca u 2015. godini, izrađen je ukupno 581 izvještaj o izvršenoj tehničkoj analizi novca (552 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novčanica i 29 izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi kovanog novca). Broj dostavljenih zahtjeva u drugoj polovini 2015. godine bilježi značajan porast od 93% u odnosu na prvu polovinu 2015. godine, a u odnosu na 2014. godinu broj zahtjeva takođe bilježi porast od 34% (grafik 2.28).

U toku 2015. godine izvršena je tehnička analiza 1.212 komada sumnjivog novca, a rezultati analize su prezentirani u tabeli 2.14.

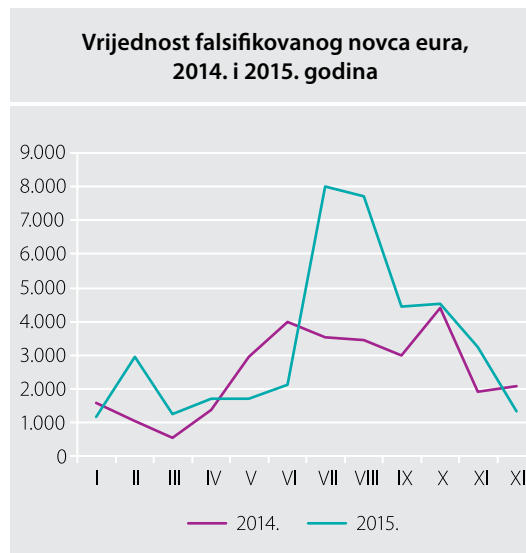
Tabela 2.14

Nalazi izvršenih tehničkih analiza novca			
Nalaz analiza		Broj	Ukupna vrijednost
Otkriveni falsifikati	Novčanica eura	554 komada	39.490,00 EUR
	Novčanica USD	10 komada	1.000,00 USD
	Kovanog novca eura	465 komada	761,00 EUR
Autentični novac	Novčanica eura	23 komada	780,00 EUR
	Novčanica USD	102 komada	10.070,00 USD
	Kovanog novca eura	58 komada	72,50 EUR

Grafik 2.29

Grafik 2.30

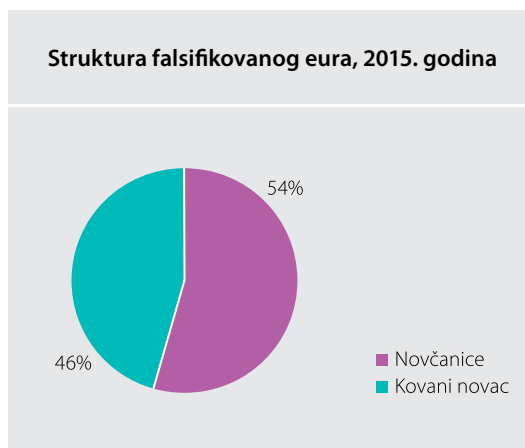
Broj i vrijednost ukupno obrađenih falsifikata eura u 2015. godini bilježi rast u odnosu na 2014. godinu, posmatrano po vrijednosti za 35%, a po komadima za 32% (grafik 2.29 i 2.30).

U strukturi ukupno obrađenog falsifikovanog novca eura u 2015. godini, posmatrano po komadima, na novčanice eura odnosi se 54%, a na kovani novac eura 46% (grafik 2.31).

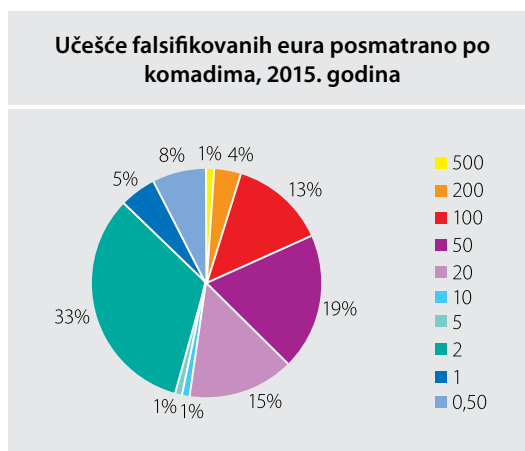
Najveće učešće u ukupnom broju obrađenih falsifikata eura u 2015. godini odnosi se na falsifikate u apoenu od dva eura (335 komada ili 33%) - grafik 2.32, a najveće učešće falsifikata eura izraženo vrijednosno, odnosi se na falsifikat u apoenu od 100 eura (13.700,00 eura ili 34%). U poređenju sa 2014. godinom falsifikati u apoenu od 500, 100, 50, dva i 0,50 eura bilježe rast, dok ostali falsifikovani novac eura (200, 20, 10, pet i jedan euro) bilježe pad.

Analizirajući falsifikovane novčanice eura po kvalitetu izrade uočeno je da se 81% odnosi na falsifikate veoma dobre izrade, dobre do veoma dobre izrade i dobre izrade, 14% odnosi se na falsifikate osrednje do dobre izrade i osrednje izrade, a 5% na falsifikate loše izrade (grafik 2.33).

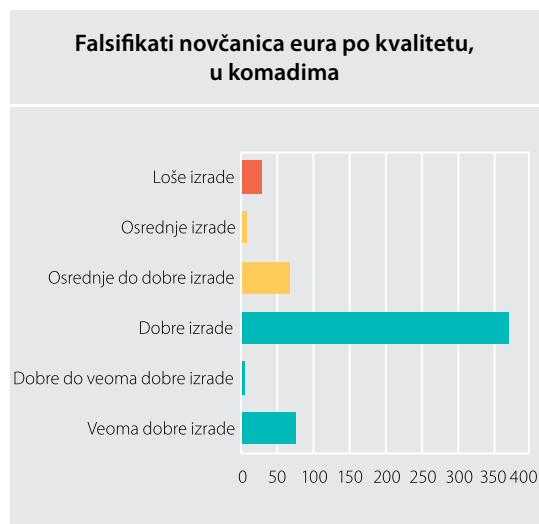
Grafik 2.31

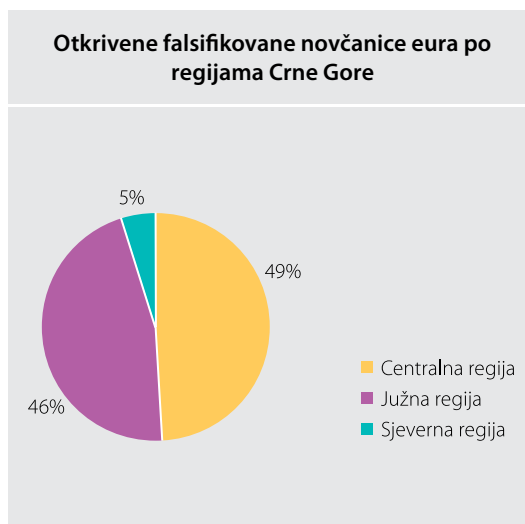
Grafik 2.32

Grafik 2.33

Grafik 2.34

Najveći broj falsifikovanih novčanica eura otkriven je u centralnoj regiji Crne Gore 49% (grafik 2.34).

Nacionalni centar za borbu protiv falsifikovanja je mjesečno, shodno Protokolu o saradnji, dostavljao elektronskim putem bazu podataka o otkrivenim falsifikatima (tabelarni pregled falsifikovanih novčanica) Vrhovnom državnom tužilaštvu, dok je Upravi policije baza podataka dostavljena u elektronskoj i papirnoj formi sa primjercima *Izvještaja o izvršenoj tehničkoj analizi novca*.

Shodno regulativi koja reguliše standarde u radu sa novcem i zaštitu eura od falsifikovanja (Odluka o provjeri podobnosti i autentičnosti i vraćanju u opticaj euro novčanica i kovanog novca i Odluka o postupanju sa sumnjivim primjercima euro novčanica i kovanog novca i drugim aktivnostima za zaštitu eura od falsifikovanja), izvršena je obuka za 188 rukovalaca sa gotovim novcem. U skladu sa navedenom Odlukom vršeno je i testiranje uređaja za rad sa novcem. Testirani uređaji su zadovoljili potrebne standarde.

Preduzet je i niz aktivnosti na planu zaštite integriteta eura - intenzivirana je saradnja sa DG ECFIN (Generalnim direktoratom za ekonomske i finansijske poslove Evropske komisije) i ECB (sporazumi o saradnji), a CBCG je bila aktivno uključena u promotivne i edukativne aktivnosti povodom novog apoeni od 20 eura (serija „Evropa“).

Tokom godine značajna pažnja je posvećena aktivnom učešću u NPI - Radnim grupama za Poglavlja 17, 32 i 24 (potpoglavlje X - Falsifikovanje eura (krivični aspekti)).

2.2.6. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim inistitucijama

Tokom 2015. godine, Centralna banka Crne Gore je nastavila aktivno učešće u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i ostvarivanja daljeg napretka u implementaciji pravne tekovine EU. Kao članovi radnih grupa za vođenje pregovora za poglavlja iz nadležnosti Centralne banke Crne Gore, predstavnici CBCG su nastavili aktivan angažman u radu pregovaračkih grupa, izradi informacija, pripremi izvještaja i ostalih materijala koji su neophodni u cilju efikasnog vođenja pregovora o članstvu.

Nastavljeno je sa realizacijom aktivnosti u skladu sa planom definisanim pregovaračkim pozicijama za poglavlja: 4 – Sloboda kretanja kapitala i 9 – Finansijske usluge. U okviru poglavlja 17 – Ekonomska i monetarna unija, Evropskoj komisiji je dostavljen Akcioni plan za usklađivanje zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU za poglavlje 17.

Ostvaren je značajan nivo usklađenosti zakonodavstva sa regulativom EU, kako je i ocijenjeno u Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore, koji je objavljen u novembru 2015. godine.

CBCG je učestvovala u pripremi *Programa ekonomskih reformi Crne Gore (ERP)* za period 2016 – 2018. ERP predstavlja ekonomsku politiku Crne Gore u srednjem roku i najvažniji je ekonomski dokument u zemlji strukturiran prema zahtjevima i metodologiji Evropske komisije. Osim toga, CBCG je učestvovala u izradi Priloga za godišnji Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2015. godinu. Pripremljeni materijal sadrži pregled realizovanih aktivnosti CBCG i ostvareni napredak u harmonizaciji zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU za izvještajni period od godinu dana.

Predstavnici CBCG su učestvovali na sastancima Odbora i Pododbora za praćenje realizacije ugovornih obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). S tim u vezi, tokom 2015. godine CBCG je učestvovala u radu i pripremi materijala za sastanke Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju, Pododbora za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku i Odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

Saradnja CBCG sa predstavnicima institucija EU je nastavljena i tokom 2015. godine, kroz redovne posjete i kontinuiranu komunikaciju, naročito sa predstavnicima Evropske komisije i Evropske centralne banke. S tim u vezi, u toku 2015. godine realizovane su posjete predstavnika EK i ECB u kontekstu ocjene *Programa ekonomskih reformi Crne Gore (ERP 2015-2017)*.

U martu 2015. godine završen je projekat „Procjena potreba CBCG“ koji je Evropska centralna banka realizovala u saradnji sa deset partnerskih nacionalnih banaka Euro sistema (Narodnom bankom Njemačke, Bankom Estonije, Bankom Francuske, Bankom Grčke, Bankom Italije, Bankom Holandije, Narodnom bankom Austrije, Bankom Portugala, Bankom Slovenije i Narodnom bankom Slovačke). Projekat pod nazivom *Program tehničke saradnje sa Centralnom bankom Crne Gore u pripremi za njeno pristupanje Evropskom sistemu centralnih banaka (ESCB)* imao je za cilj da pruži sveobuhvatnu analizu stepena usklađenosti CBCG standarda sa standardima centralnog bankarstva EU, a trajao je sedam mjeseci (od septembra 2014. do kraja marta 2015. godine). Obuhvatio je sljedeće oblasti poslovanja CBCG: finansijska stabilnost, statistika, finansijske i bankarske operacije, računovodstvo, operativni rizik i kontinuitet poslovanja i evropske integracije. Projekat je podržan od strane Evropske komisije i finansiran iz rezervnih sredstava IPA (PPF/SMF instrument). Rezultat projekta je *Izveštaj o procjeni potreba* koji sadrži preporuke za sve poslovne oblasti, koje su bile predmet analize, u pogledu mjera koje CBCG treba da preduzme u cilju usaglašavanja sa institucionalnim i operativnim okvirom ESCB i ECB. Na osnovu preporuka eksperata ECB i ESCB datih u *Izveštaju o analizi potreba*, CBCG je pripremila Akcioni plan za njihovu implementaciju. Akcionim planom definisani su nosioci aktivnosti za svaku poslovnu oblast pokrivenu projektom, mjere i rokovi za implementaciju preporuka.

U protekloj godini, CBCG je bila korisnica programa tehničke pomoći i razmjene informacija – TAIEX. Program pruža kratkoročnu pomoć zemljama korisnicama u oblasti usklađivanja, primjene i implementacije zakonodavstva EU, te je na ovaj način iskorišćeno direktno iskustvo eksperata iz zemalja članica EU.

Nastavljena je saradnja i intenzivirana komunikacija sa Evropskim bankarskim nadležnim organom – EBA. U oktobru 2015. godine, potpisan je sporazum o saradnji između tog i supervizorskih autoriteta zemalja regiona kojim ove zemlje stiču status ravnopravnog učešća u razmjenama informacija sa zemljama članicama EU, kada je u pitanju poslovanje i supervizija bankarskih sistema. To je rezultat višegodišnjih aktivnosti u okviru tzv. „Bečke inicijative 2“ koji je bio usmjeren na razvijanje konkretnih aranžmana za saradnju između ovih zemalja i Evropskog bankarskog autoriteta. Ovaj sporazum dobija na značaju kada se ima u vidu dominantno učešće banaka iz zemalja EU u vlasničkoj strukturi banaka koje posluju u Crnoj Gori.

2.2.6.1. Saradnja sa Međunarodnim monetarnim fondom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama

Na polju saradnje CBCG sa međunarodnim institucijama i organizacijama 2015. godina je bila veoma značajna. Saradnja je, kao i obično, bila najintenzivnija sa Međunarodnim monetarnim fondom i Gru-

pacijom Svjetske banke, posebno zbog programa Procjene finansijskog sektora za Crnu Goru (FSAP 2015) koji je na zahtjev crnogorskih vlasti sproveo zajednički tim MMF-a i SB.

Kvota Crne Gore u MMF-u u 2015. godini ostala je nepromijenjena i iznosila je 27,5 miliona specijalnih prava vučenja, a glasačko pravo 0,04% od ukupnog glasačkog prava. Međutim, krajem 2015. godine Sjedinjene Američke Države usvojile su regulativu kojom se daje saglasnost na Reformu kvota i upravljanja Fonda iz 2010. godine, što će konačno omogućiti sprovođenje 14. Opšte revizije kvota u Fondu i uvećati kvotu Crne Gore na 60,5 miliona specijalnih prava vučenja (SPV). Riječ je o ključnom koraku ka jačanju Fonda i njegove uloge u održavanju globalne finansijske stabilnosti, pa je CBCG započela komunikaciju sa Ministarstvom finansija Crne Gore povodom priprema za uvećanje kvote Crne Gore u Fondu.

Eksperti MMF-a i Svjetske banke sprovedli su FSAP 2015 program za Crnu Goru, procjenjujući stabilnost finansijskog sistema zemlje, identifikujući prednosti i propuste i utvrđujući ključne izvore rizika i razvojne potrebe sektora. Pripremna FSAP 2015 misija za Crnu Goru organizovana je u Podgorici početkom aprila, a glavna u periodu od 02. do 15. septembra, kada je 17 eksperata MMF-a i SB održalo više od 120 sastanaka sa predstavnicima CBCG, Ministarstva finansija, Agencije za nadzor osiguranja, Fonda za zaštitu depozita i drugih crnogorskih institucija i poslovnih banaka. Tom prilikom pripremljen je niz dokumenata koji daju sveobuhvatnu procjenu stanja cjelokupnog finansijskog sektora Crne Gore u pogledu infrastrukture finansijskog tržišta, finansijskog izvještavanja korporativnog sektora, upravljanja krizom i spremnosti na krizu, bankarske regulative i supervizije, stresnog testiranja, rješavanja problema nekvalitetne aktive i insolventnosti/prava povjerilaca, osiguranja depozita i nadzora sektora osiguranja.

U okviru ovog programa, sa FSAP misijom razmijenjen je veliki broj dokumenata, odgovora na upitnike i stručnih pojašnjenja u vezi sa finansijskim sektorom.

Nakon što je u prvoj nedelji maja u Podgorici organizovana pripremna posjeta Misije MMF-a za Crnu Goru, koja je prikupljala informacije potrebne za pripremu redovne posjete, od 22. oktobra do 03. novembra organizovane su redovne godišnje konsultacije sa Fondom u skladu sa članom IV Statuta te institucije. Za vrijeme održavanja Misije u Crnoj Gori su boravili i aktivno učestvovali u dijelu sastanaka zamjenik direktora Fondovog Sektora za Evropu, kao i šef Fondovog FSAP tima za Crnu Goru. U okviru redovnih godišnjih konsultacija, od crnogorskih institucija, udruženja i banaka, prikupljeni su aktuelni podaci o stanju ekonomije, izgledima i politikama.

U sklopu redovnih međunarodnih aktivnosti u 2015. godini, delegacija CBCG učestvovala je na Proljećnim i na Jesenjim sastancima MMF-a i Svjetske banke. Za vrijeme Proljećnih sastanaka, održanih u Vašingtonu od 19. do 21. aprila, sa zvaničnicima MMF-a i Svjetske banke razmijenjene su informacije o aktuelnoj ekonomskoj situaciji i stanju u bankarskom sektoru. Posebno je analizirana saradnja sa Svjetskom bankom u svjetlu pripreme nove strategije te međunarodne institucije za Crnu Goru i potencijalnim novim investicionim projektima. Na Godišnjim sastancima koji su održani u Limi (Peru), od 09. do 11. oktobra, zatražena je tehnička podrška MMF-a u oblasti nadzora platnih sistema i oblasti osiguranja, kao i u implementaciji zahtjevnih ESA 2010 standarda (the European System of National and Regional Accounts), koji bi trebalo da doprinesu još preciznijoj i transparentnijoj statistici javnih finansija i nacionalnih računa. Takođe je tražena tehnička pomoć za poboljšanje kapaciteta izrade analitike održivosti duga (Debt Sustainability Analysis). Implementacija ove analitike, osim što predstavlja novi dodatak članu 4 Statuta Fonda, ujedno će omogućiti i precizniju procjenu dinamike javnog duga i procjenu njegove otpornosti na eksterne šokove na dugi rok.

Takođe, zvaničnici CBCG učestvovali su i na redovnom godišnjem sastanku Belgijsko-holandske konstitucije MMF-a i Svjetske banke koja je održana u Sofiji, i koja je pružila priliku za niz bilateralnih sastanaka sa predstavnicima najznačajnijih međunarodnih finansijskih institucija o aktuelnim pitanjima za Crnu Goru.

Tokom 2015. godine Crna Gora je bila obuhvaćena MMF-ovim projektima i istraživanjima koji su se odnosili na ažuriranja MMF-ove baze podataka o regulativi centralnih banaka, obavljanju mjenjačkih poslova u Crnoj Gori i ulozi CBCG u tim operacijama, cijenama goriva u Crnoj Gori, sa ciljem bolje razumijevanja uticaja promjena cijena nafte, preprekama za rješenje privatnog duga, rodnom budžetiranju, sa ciljem prikupljanja informacija o vladinim programima i politikama kreiranim da promovišu razvoj žena i/ili rodnu ravnopravnost putem zakona, regulative i prakse.

Na polju saradnje sa **Grupacijom Svjetske banke**, najznačajnije aktivnosti odnosile su se na učešće u konsultacijama u vezi sa definisanjem novog okvira partnerstva između Svjetske banke i Crne Gore za period od narednih četiri do pet godina. Dosadašnja i buduća saradnja CBCG i Svjetske banke razmatrana je u Podgorici na sastanku Guvernera CBCG sa novim direktorom Svjetske banke za Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu i direktorom za Jugoistočnu Evropu.

Tokom 2015. godine, CBCG su posjetili eksperti Međunarodne finansijske korporacije (IFC) koji su se interesovali za projekat dobrovoljnog finansijskog restrukturiranja i eventualnoj ulozi IFC-a u implementaciji zakona koji reguliše tu oblast, kao i eksperti Multilateralne agencije za garantovanje investicija (MIGA) i eksperti Misije za ocjenu garancija zasnovanih na razvojnim politikama finansijskog sektora povodom evaluacije ovih garancija datih zemljama Istočne i Centralne Evrope.

Zvaničnici CBCG učestvovali su u 2015. na međunarodnim skupovima koje su samostalno ili u saradnji sa najznačajnijim međunarodnim finansijskim institucijama organizovale nacionalne centralne banke ESCB-a, regionalne centralne banke i druge finansijske organizacije.

CBCG je bila pokrovitelj skupa pod nazivom „Energetska efikasnost i potencijali obnovljivih izvora energije i prilike za investiranje u Crnoj Gori“, koji je u Podgorici 19. maja 2015. godine organizovao Fond za održivi rast u Jugoistočnoj Evropi (Green for Growth Fund – GGF). Cilj je bila promocija finansiranja u energetska efikasnost i obnovljive izvore energije u Crnoj Gori, informisanje učesnika o posljednjim trendovima i uvođenja GGF kao novog mehanizma finansiranja.

U ulozi pokrovitelja, uz Banku Slovenije, CBCG je učestvovala i u organizaciji Okruglog stola centralnih bankara koji je 21. septembra u Miločeru (Budva) održan za vrijeme Bankarskog seminara Ekonomskog fakulteta iz Ljubljane. Na ovom panelu zvaničnici centralnih banaka regiona raspravljali su o aktuelnim pitanjima iz oblasti bankarstva, djelovanja centralnih banaka i regulacije.

2.2.7. Upravljanje ljudskim resursima

U cilju daljeg profesionalnog razvoja i unapređenja znanja zaposlenih, shodno Politici Centralne Banke Crne Gore, u toku 2015. godine nastavljene su intenzivne aktivnosti na stručnom usavršavanju i obrazovanju zaposlenih za potrebe radnih procesa i poslova koje obavljaju.

Tokom 2015. godine 149 zaposlenih učestvovalo je na 268 programa. Mogućnost za stručno usavršavanje iskoristilo je 41% od ukupnog broja zaposlenih (62% od ukupnog broja zaposlenih sa univerzitetskim obrazovanjem).

Ukupan broj organizatora programa usavršavanja na kojima su zaposleni učestvovali je 51.

Zaposleni su upućivani na usavršavanje postojećih znanja, prije svega u oblastima funkcija centralne banke, ali i u oblastima podrške poslovanju.

Zaposleni se upućuju na programe stručnog usavršavanja koje organizuju druge centralne banke, međunarodne finansijske institucije i druge institucije koje se bave obukom kadrova. Jedan broj programa, u saradnji sa drugim centralnim bankama organizovali smo u Crnoj Gori:

- Statistički seminar, koji smo organizovali u saradnji sa Evropskom centralnom bankom, obuhvatio je teme iz statistike Eurozone, monetarne i fiskalne politike, statistike centralnih banaka, statistike platnog prometa i bio je prilika da eksperti ECB i centralnih banaka Poljske, Češke, Rumunije, Bugarske, Turske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Albanije i Crne Gore razmijene informacije, znanja i iskustva u ovom domenu;
- Seminar sa Bankom Njemačke u vezi sa usaglašavanjem pravnih propisa na putu ka EU;
- Seminari u saradnji sa Bankom Turske u domenu finansijskih i bankarskih operacija i odnosa s javnošću.

Redovno se odvija i nastava engleskog jezika za zaposlene.

Na osnovu sporazuma o saradnji u domenu razvoja kadrova, realizovane su studijske posjete centralnim bankama Srbije, Njemačke, Makedonije i Turske, a u okviru tehničke saradnje centralnim bankama Holandije, Poljske, Češke, Austrije. Nastavljena je intenzivna saradnja sa JVI/MMF, Centrom za razvoj finansija iz Ljubljane, Svjetskom bankom i dr.

U tabeli 2.15, dat je spisak najznačajnijih partnera CBCG u oblasti stručnog usavršavanja (kriterijum – broj programa na kojima su učestvovali zaposleni CBCG).

Tabela 2.15

Najznačajniji partneri CBCG u oblasti stručnog usavršavanja	
Organizator	Broj programa
Banka Njemačke	20
JVI	15
Narodna banka Poljske	9
Svjetska banka	9
Banka Turske	9
Banka Francuske	8
Banka Holandije	8
Centar za razvoj finansija Ljubljana	8
Banka Italije	6
Banka Češke	5
Narodna banka Srbije	4

Struktura zaposlenih u Centralnoj banci Crne Gore

CBCG ima izuzetno povoljnu obrazovnu strukturu zaposlenih, imajući u vidu da dvije trećine zaposlenih ima fakultetsko obrazovanje. Sa aspekta starosne strukture, 55% zaposlenih je mlađe od 45 godina. U polnoj strukturi, 61% zaposlenih predstavljaju žene.

Grafik 2.35

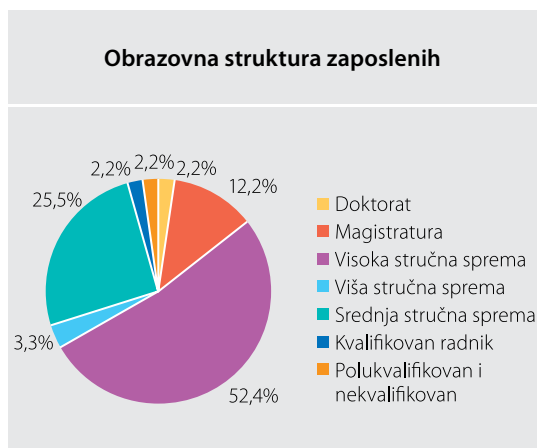

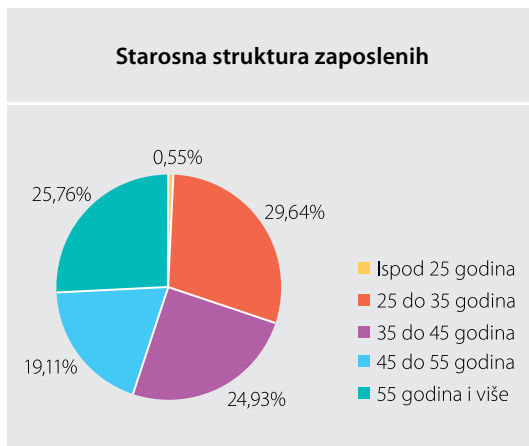
Tabela 2.16

Obrazovna struktura zaposlenih		
Stručna sprema	Ukupno	%
Doktorat	8	2,2
Magistratura	44	12,2
Visoka stručna sprema	189	52,4
Viša stručna sprema	12	3,3
Srednja stručna sprema	92	25,5
Kvalifikovan radnik	8	2,2
Polukvalifikovan i nekvalifikovan	8	2,2
Ukupno	361	100,0

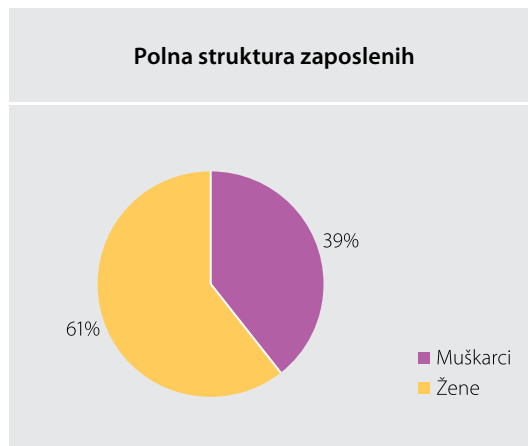
Tabela 2.17

Starosna struktura zaposlenih u CBCG				
Starosna grupa	Ukupno	%	Muškarci	Žene
Ispod 25 godina	2	0,55	1	1
25 do 35 godina	107	29,64	46	61
35 do 45 godina	90	24,93	31	59
45 do 55 godina	69	19,11	30	39
55 godina i više	93	25,76	34	59
Ukupno	361	100,00	142	219

Grafik 2.36

Grafik 2.37

2.2.8. Odnosi s javnošću i transparentnost

Centralna banka Crne Gore je tokom 2015. godine održavala saradnju sa medijima i ostalim zainteresovanim licima, u skladu sa najboljim praksama i najvišim standardima transparentnosti. Kroz proaktivan odnos sa zainteresovanom javnošću, Centralna banka je promovisana kao nezavisna i za javnost otvorena institucija.

Djelovanjem na ovaj način, Centralna banka nastoji da doprinese podizanju nivoa informisanosti i ekonomskog znanja u društvu i boljem razumijevanju značaja uloge Centralne banke kao nezavisne institucije, odgovorne za održavanje monetarne i finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema.

Tokom cijele godine, održavana je redovna posredna i neposredna komunikacija sa medijima i to kroz: saopštenja za javnost, odgovore na medijske upite i zahtjeve, organizovanje konferencija za medije, istupanje rukovodstva i zaposlenih u javnosti, itd.

Saopštenja za javnost o odlukama i zaključcima sa sjednica Savjeta CBCG blagovremeno su dostavljana na svim štampanim i elektronskim medijima, kako bi javnost Crne Gore adekvatno bila informisana o radu Savjeta, svim relevantnim dokumentima koji se odnose na bankarski sektor, o istraživanjima, analizama ekonomskog razvoja, makroekonomskim predviđanjima i sl.

Centralna banka objavljuje veliki broj publikacija: Godišnji izvještaj o radu, Izvještaj o stabilnosti finansijskog sistema, Izvještaj o stabilnosti cijena, Godišnji makroekonomski izvještaj, Kvartalni makroekonomski izvještaj, kvartalni Izvještaj o kretanju cijena i Bilten CBCG, Preporuke Vladi Crne Gore za vođenje ekonomske politike, radne studije i tematski odabrane knjige. Sve redovne i povremene publikacije CBCG, objavljene na internet stranici, dostavljene su zainteresovanim institucijama, državnim organima, bankama i drugim finansijskim institucijama, obrazovnim ustanovama, međunarodnim organizacijama i zainteresovanim novinarima i naučnim radnicima.

U 2015. godini u medijima su najčešće obrađivane teme iz djelokruga CBCG koje su se odnosile na rezultate poslovanja bankarskog sektora, kredite u švajcarskim francima, priliv doznaka iz inostranstva, iznos stranih direktnih investicija, falsifikovane novčanice, zaduženost stanovništva po osnovu

minusa, kartica, štednju, stanje depozita, ograničavanje kamatnih stopa, Zakon o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova kod finansijskih institucija, javni dug, itd.

Internet stranica Centralne banke, www.cbcg.me, redovno je ažurirana, u saradnji sa relevantnim sektorima, u cilju povećanja transparentnosti rada. Na internet stranici CBCG na crnogorskom i engleskom jeziku omogućen je uvid u zakonsku i podzakonsku regulativu, koja se odnosi na djelovanje CBCG. Takođe, objavljeni su i svi relevantni propisi, odluke, publikacije koje izdaje CBCG, kao i ostale značajne informacije iz djelokruga rada Centralne banke.

2.2.9. CBCG kao društveno odgovorna institucija

Centralna banka Crne Gore, u skladu sa usvojenom Politikom, nastoji da posluje na principima društveno odgovorne institucije. CBCG je u 2015. godini ovaj cilj sprovela realizacijom brojnih društveno odgovornih aktivnosti, kroz odnos prema zaposlenima, saradnju sa sindikatom CBCG, odobravanjem sredstava za humanitarne aktivnosti i kroz podršku drugim aktivnostima civilnog društva.

Dvanaestu godinu za redom, Centralna banka je, u saradnji sa poslovnim bankama, realizovala akciju „Nedjelja štednje“ kroz dodjelu štednih knjižica sa deponovanih 400 eura, djeci rođenoj od 31. oktobra do 6. novembra 2015. godine u Crnoj Gori.

Centralna banka je i u 2015. realizovala brojne aktivnosti tokom Svjetske nedjelje novca, globalne manifestacije posvećene širenju finansijske pismenosti i obrazovanja među djecom i mladima. Tokom Svjetske nedjelje novca, od 9. do 16. marta, CBCG je radionicama i predavanjima, pojmove iz oblasti finansija i bankarstva predstavila djeci osnovnih i srednjih škola u Podgorici, Sutormoru, Ulcinju, Šavniku, Žabljaku, Plavu i Gusinju, kao i pripadnicima ranjivih grupa (romskoj djeci, šticienicima Doma za nezbrinutu djecu „Mladost“ iz Bijele, polaznicima Resursnog centra za sluh i govor u Kotoru). Akcijom je obuhvaćeno više od 500 djece i mladih.

Centralna banka stimuliše razvoj nauke u našoj zemlji, i to, prije svega, kroz dodjelu Godišnje nagrade CBCG autorima najboljih diplomskih, magistarskih i doktorskih radova iz oblasti centralnog bankarstva, monetarne politike i bankarstava. Nagrada se sastoji iz plakete i novčanog dijela, i to 4.000 eura za najbolji doktorski, 3.000 eura za najbolji magistarski i 2.000 eura za najbolji diplomski rad.

Centralna banka Crne Gore kao društveno odgovorna institucija, objavljuje časopis na engleskom jeziku *Journal of Central Banking, Theory and Practice* (Časopis za teoriju i praksu centralnog bankarstva). Cilj izdavanja ovog časopisa je objavljivanje naučnih i stručnih članaka koji bi pokrivali teorijske i praktične aspekte centralnog bankarstva, monetarne politike, uključujući pitanja i problematiku bankarstva i supervizije. Časopis je zadobio zavidnu reputaciju, karakter međunarodnog časopisa i indeksiran je u 22 međunarodne baze.

Muzej novca Centralne banke Crne Gore je i u 2015. godini imao zapaženu ulogu u očuvanju i promociji istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori. Eksponate iz postavke „Od perpera do eura“ u 2015. su vidjela 5.743 posjetioca Muzeja. Takođe, Muzej je dao svoj doprinos u svim edukativnim kampanjama CBCG, aktivnim učešćem u aktivnostima vezanim za Svjetsku nedjelju novca i organizaciju predavanja, radionica i seminara koji su cilj imali približavanje istorije novca i monetarne politike u Crnoj Gori.

Muzej novca CBCG je 18. maja 2015. godine, produženim radom do 24h, obilježio „Noć muzeja“.

2.3. Aktivnosti Banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke

2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci Crne Gore u funkciji ostvarivanja Politike CBCG

Adekvatno upravljanje institucijom i efikasno ostvarivanje osnovnih funkcija Centralne banke je proces koji se kontinuirano unapređuje od samog osnivanja Banke.

Važnu podršku upravljačkom sistemu predstavlja efektivan i efikasan sistem upravljanja rizicima.

U 2015. godini je nastavljeno sa redovnim praćenjem operativnih rizika, uz stalno poboljšavanje sistema za upravljanje operativnim rizikom u Centralnoj banci. Kontinuirano su rađeni izvještaji o najznačajnijim rizicima, rizicima rastućeg smjera, kao i internim kontrolama. Takođe, praćeni su rizici po bezbjednost informacija, a nastavljene su i aktivnosti na usklađivanju sistema upravljanja bezbjednošću informacija sa standardom ISO/IEC 27001:2013.

Tokom 2015. godine nastavljene su aktivnosti na uspostavljanju sistema upravljanja kontinuitetom poslovanja u skladu sa standardom ISO 22301:2012 i metodološkim pristupom koji se primjenjuje u ECB i ESCB. Na osnovu sprovedene procjene kritičnosti poslovnih funkcija, te analize uticaja na poslovanje, definisana je Strategija kontinuiteta poslovanja. Takođe, pripremljen je i akcioni plan za implementaciju strategije u periodu 2016–2018. godine, koji obuhvata izradu planova kontinuiteta Centralne banke i njihovo redovno testiranje.

2.3.2. Informaciono tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja Politike CBCG

Sa ciljem održavanja i unapređivanja sigurnog i efikasnog platnog prometa, CBCG je tokom 2015. godine nastavila sa aktivnostima na unapređenju infrastrukture i komponenti informacionog sistema vezanih za platni sistem CBCG na rezervnoj lokaciji, a sa ciljem povećanja sigurnosti funkcionisanja platnog prometa. U tom pravcu, Centralna banka je nastavila sa aktivnostima na infrastrukturnom opremanju i konfigurisanju komponenti IS na rezervnoj lokaciji, u skladu sa Strateškim planom razvoja od 2015. do 2017. godine. Dodatno, implementirana je nova komunikaciona infrastruktura, koja je omogućila realizaciju dva paralelna sistema, na dvije fizički odvojene lokacije. Aktivnostima u 2015. godini stvoreni su preduslovi za realizaciju *Dizaster* sistema za platni promet na rezervnoj lokaciji. Takođe, u 2015. godini, prvi put otkad je uspostavljen IS platnog prometa, njegova raspoloživost je iznosila 100%. Unaprijeđena je i platforma za virtualizaciju servera na rezervnoj lokaciji, kao i PKI²⁶ sistem. U dijelu ICT²⁷ infrastrukture, uspostavljen je novi sistem za bezbjednost čime je u velikoj mjeri prevaziđen problem rizika zaštite od zlonamjernih aktivnosti. Takođe, dalje je unaprijeđen *core* ko-

²⁶ PKI Infrastruktura javnih ključeva (Public key infrastructure)

²⁷ ICT Informaciono komunikacione strukture (Informatic communication technology)

munikacionog sistema, čime su značajno povećani kapaciteti i brzina prenosa podataka u informacijskom sistemu CBCG.

Kao podršku za realizaciju strateških ciljeva u dijelu aplikativnih sistema, implementiran je novi sistem elektronskih aukcija državnih zapisa. Takođe, implementiran je novi sistem obrade radnog vremena i novi internet portal CBCG (ePortal). Putem ePortala CBCG otpočelo je izdavanje podataka i informacija iz informacijskog sistema CBCG u skladu sa normativnim okvirom. Na ePortalu je omogućeno plaćanje usluga izdavanja potvrda i izvještaja elektronskim karticama. Urađen je novi softver za povezivanje Swifta i računovodstva banke. U cilju podrške efikasnom radu u banci implementirano je novo softversko rješenje za poslove prevođenja u banci kao i poslove arhive, kroz implementaciju prve faze elektronskog dokument menadžment sistema.

2.4. Finansijsko poslovanje CBCG u 2015. godini

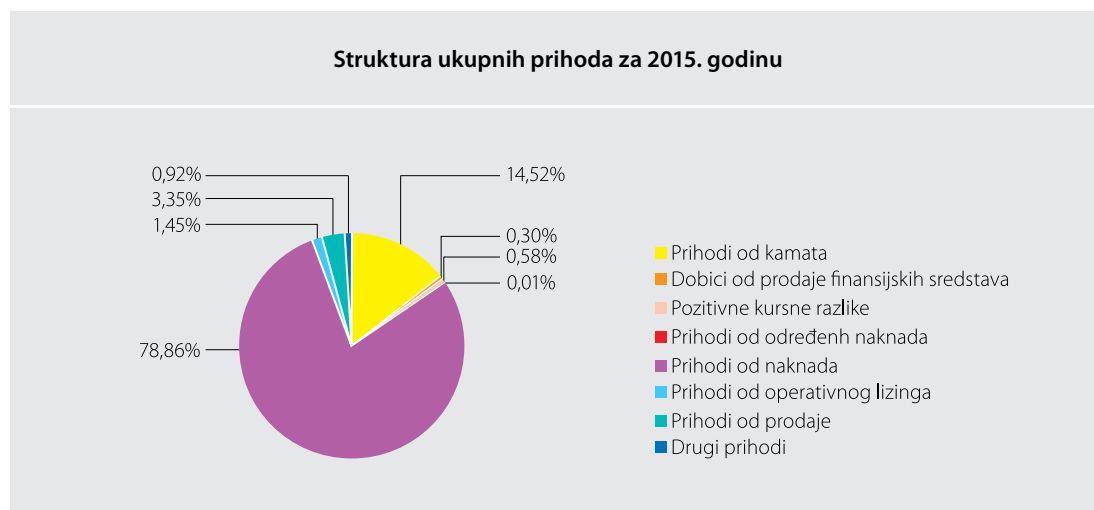
2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke na dan 31.12.2015. godine

Prihodi CBCG

Ukupni prihodi Centralne banke u 2015. godini su ostvareni u iznosu od 11,27 miliona eura i manji su za 7,81% u odnosu na plan, dok su na godišnjem nivou povećani za 1,78%.

Prihodi u 2015. godini su povećani u odnosu na realizovane 2014. godine usljed povećanja prihoda od kamata na hartije od vrijednosti.

Grafik 2.38

Ukupni prihodi Centralne banke se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski prihodi (15,40%) i prihodi poslovanja i drugi prihodi (84,60%).

Finansijski prihodi su iznosili 1,73 miliona eura u 2015. godini i manji su za 38,63% u odnosu na plan, a veći za 43,81% u odnosu na izvršenje u 2014. godini. Razlog smanjenja u odnosu na planirane veličine odnosi se na smanjenje prihoda po osnovu kamata na HOV raspoloživih za prodaju usljed smanjenja kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu.

Najznačajnija stavka finansijskih prihoda - prihodi od kamata iznosili su 1,63 miliona eura i bili su za 39,52% manji u odnosu na plan, odnosno za 44,80% veći u odnosu na 2014. godinu.

U 2015. godini, Centralna banka je ostvarila stopu prinosa na ukupna sredstva od 0,64%, dok je u 2014. godini ista iznosila 0,35%.

Ukupni prihodi poslovanja i drugi prihodi²⁸ su ostvareni u iznosu od 9,53 miliona eura i veći su za 0,33% u odnosu na plan, odnosno za 3,19% manji u odnosu na ostvarenje iz 2014. godine. Ovi prihodi su smanjeni zbog smanjenja prihoda od određenih naknada, prihoda od operativnog lizinga i prihoda od prodaje.

Prihodi od naknada za usluge platnog prometa iznosili su 4,12 miliona eura i bili su manji za 6,96% u odnosu na plan, a za 6,53% u odnosu na 2014. godinu. Prihodi od naknada za usluge sa gotovim novcem iznosili su 0,16 miliona eura i bili su manji za 18,72% u odnosu na plan, a za 4,97% u odnosu na 2014. godinu. Prihodi od naknada za sprovođenje prinudne naplate iznosili su 0,65 miliona eura i bili su veći za 19,99% u odnosu na plan, a za 7,18% u odnosu na 2014. godinu. Prihodi od naknada za poslove fiskalnog agenta iznosili su 1,35 miliona eura i bili su veći za 21,87% u odnosu na plan, a za 44,83% u odnosu na 2014. godinu. Naknade za kontrolu poslovanja, dozvole i odobrenja iznosile su 2,13 miliona eura i bile su veće za 5,13% u odnosu na plan, odnosno za 4,93% u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje ove pozicije rezultat je povećane aktive banaka i MFI, kao i na ime datih dozvola i odobrenja. Prihodi od naknada za usluge kreditnog registra iznosili su 0,44 miliona eura, što predstavlja povećanje u odnosu na plan za 5,06%, tj. za 8,69% u odnosu na 2014. godinu. Povećana kreditna aktivnost banaka dovela je do povećanja broja ukupnih pretraga boniteta u kreditnom registru sa 134.632 na 147.260 pretraga.

Prihodi od određenih naknada (naknada za transfere preko računa CBCG u inostranstvu, naknada za usluge konverzije, naknada za tendersku dokumentaciju) iznosili su 1,68 hiljada eura, što predstavlja značajno smanjenje u odnosu na 2014. godinu, kada su iznosili 28,8 hiljada. Razlog tome je, najvećim dijelom, nepostojanje prihoda od naknada za transfer preko računa CBCG u inostranstvu, a koji se odnosi na realizaciju zahtjeva poslovnih banaka za razmjenom sredstava sa inostranstvom.

Prihodi od operativnog lizinga iznosili su 0,16 miliona eura i bili su za 11,36% manji u odnosu na plan, a za 10,78% u odnosu na ostvarenje iz 2014. godine.

Prihodi od prodaje (plemenitih metala, mjeničnih blanketa i osnovnih sredstava) iznosili su 0,37 miliona eura i bili su manji za 25,75% od planiranih, kao i od prihoda ostvarenih u 2014. godini. Razlog ovog smanjenja je što u izvještajnoj godini nije bilo prodaje osnovnih sredstava.

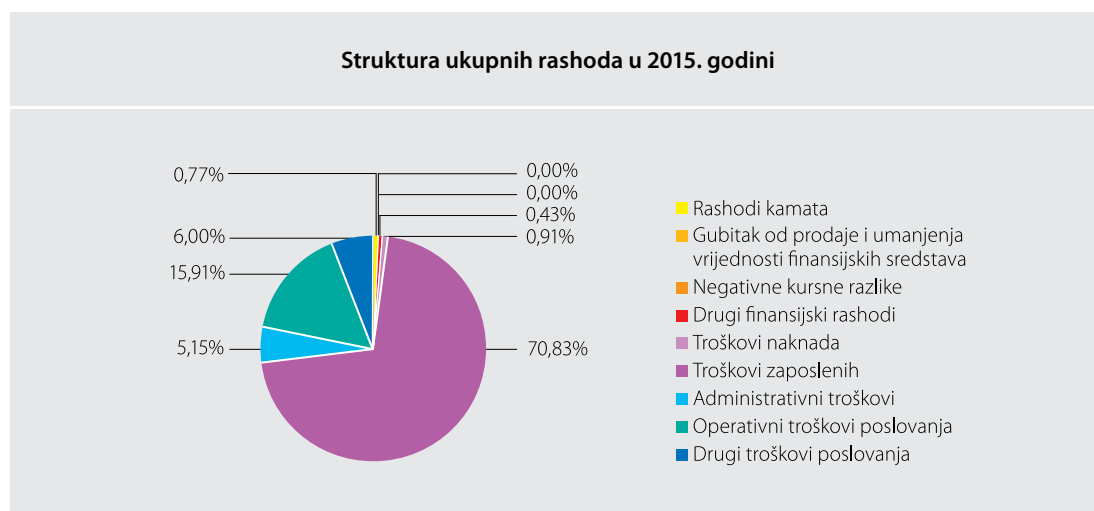
²⁸ Ukupni prihodi poslovanja i drugi prihodi obuhvataju: prihode od naknada za usluge platnog prometa, naknade za usluge sa gotovim novcem, naknade za sprovođenje prinudne naplate, naknade za poslove fiskalnog agenta, naknade za kontrolu banaka, licence i saglasnosti, naknade za usluge kreditnog regulatornog biroa, prihode od provizija, prihode od operativnog lizinga, prihode od prodaje i druge prihode.

Drugi prihodi su ostvareni u iznosu od 0,1 miliona eura i odnose se na prihode od kamata na stambene kredite po fer vrijednosti, ukidanja rezervisanja za sudske sporove, pristupa statističkoj bazi CBCG, uplate Evropske komisije za potrebe izrade Business Confidence Indexa Evropske komisije, prihode od muzejske aktivnosti, naknada za davanje mišljenja i ostale prihode.

Rashodi CBCG

Ukupni rashodi u 2015. godini iznosili su 10,1 milion eura i bili su manji za 15,07% u odnosu na plan, a za 0,62% u odnosu na 2014. godinu. Ukupni rashodi Centralne banke smanjeni su kako po osnovu finansijskih, tako i po osnovu troškova poslovanja.

Grafik 2.39

Ukupni rashodi Centralne banke se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski rashodi (1,2%) i troškovi poslovanja (98,8%).

Finansijski rashodi²⁹ u 2015. godini iznosili su 0,12 miliona eura i bili su manji i od planiranih i od izvršenih rashoda u 2014. godini, prvenstveno zbog smanjenja rashoda po osnovu kamata bankama na obaveznu rezervu, drugim finansijskim institucijama i javnom sektoru, usljed pada kamatnih stopa na depozitna sredstva.

Rashodi kamata bankama po osnovu obavezne rezerve bili su na približno nultom nivou (40 eura). Shodno Odluci o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore koja se primjenjivala od 1. januara 2015. godine, Centralna banka je na 15% sredstava obavezne rezerve (umjesto dotadašnjih 7%) plaćala banci mjesečnu nadoknadu obračunatu po stopi od EONIA umanjenoj za 10 baznih poena na godišnjem nivou, s tim da ova stopa nije mogla biti manja od nule. S obzirom na nisku vrijednost referentne vrijednosti EONIA, po ovom osnovu su značajno smanjeni rashodi banke.

²⁹ Finansijski rashodi obuhvataju rashode kamata, rashode po osnovu gubitaka od prodaje i umanjenja vrijednosti finansijskih sredstava i negativne kursne razlike.

Rashodi kamata drugim finansijskim institucijama su takođe značajno smanjeni i iznosili su osam hiljada eura. Rashodi kamata javnom sektoru iznosili su 69,5 hiljada eura.

Troškovi poslovanja³⁰ iznosili su 9,98 miliona eura i bili su veći za 0,83% u odnosu na plan, odnosno manji za 0,26% u odnosu na 2014. godinu, dominantno iz razloga rasta drugih troškova poslovanja (rashodi rezervisanja i naknadno utvrđeni rashodi).

Centralna banka je i tokom 2015. godine nastavila sa preduzimanjem *opštih mjera interne ekonomije* na planu racionalizacije troškova poslovanja, posebno na operativnim aktivnostima, kao što su efikasnije i racionalnije upravljanje nepokretnom imovinom, potrošnim materijalom i svim drugim kategorijama troškova na koje je menadžment Centralne banke mogao direktno uticati. Sprovedene su uštede na brojnim budžetskim pozicijama troškova, i to: troškova naknada nematerijalnih usluga, naknada drugim fizičkim licima, troškova osnovnih sredstava i opreme, telekomunikacijskim troškovima, reprezentacije i sl. Takođe, nije vršena ni isplata primanja po osnovu ostvarenih rezultata rada u postupku ocjene radnog učinka zaposlenih tokom 2015. godine.

Troškovi naknada su iznosili 92 hiljade eura i bili su manji za 47,07% u odnosu na plan, odnosno za 20,37% u odnosu na 2014. godinu.

Troškovi zaposlenih (bruto zarade, druga primanja, naknade povećanih troškova zaposlenih i ostali troškovi zaposlenih) iznosili su 7,15 miliona eura i bili su veći za 4,75% u odnosu na plan. Tokom 2015. godine došlo je do povećanja broja zaposlenih u CBCG usljed blagovremenog izvršavanja novih funkcija i zadataka banke. Broj zaposlenih na kraju decembra 2014. godine bio je 361, a prosječna zarada je iznosila 757,5 eura.

Naknade povećanih troškova zaposlenih³¹ iznosile su 0,42 miliona eura i bile su manje za 2,59% u odnosu na plan, dok su povećane za 14,44% u odnosu na 2014. godinu. Ove naknade se najvećim dijelom odnose na troškove na službenom putu i troškove stručnog usavršavanja zaposlenih.

Administrativni troškovi³² su iznosili 0,53 miliona eura i bili su za 16% manji od planiranih, odnosno za 2,17% u odnosu na 2014. godinu. Smanjenje administrativnih troškova u odnosu na planirane veličine je rezultat kontinuiranog sprovođenja mjera racionalizacije unutar CBCG. Operativni troškovi poslovanja³³ iznosili su 1,6 miliona eura i bili su manji za 10,37% u odnosu na plan, odnosno veći za 2,5% u odnosu na 2014. godinu.

Neto dobit

U 2015. godini ostvarena je neto dobit u iznosu od 1,16 miliona eura. Neto dobit je utvrđena u skladu sa međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

³⁰ Troškovi poslovanja obuhvataju troškove naknada, troškove zaposlenih, administrativne troškove, operativne troškove poslovanja, i dr.

³¹ Ovi troškovi obuhvataju troškove na službenom putu, stručno usavršavanje, osiguranje zaposlenih, naknade za odvojeni život i troškove smještaja i profesionalno usavršavanje.

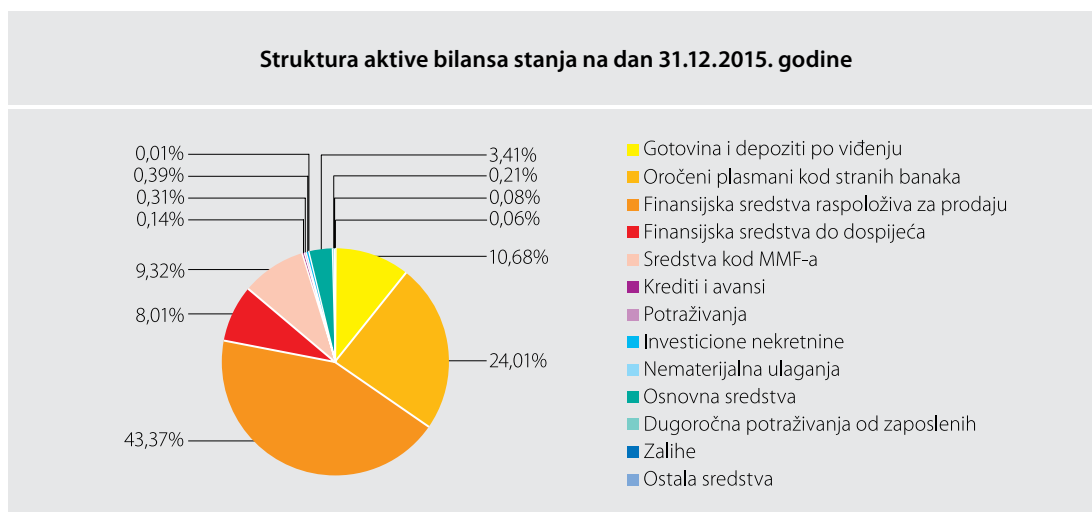
³² Administrativni troškovi obuhvataju troškove kancelarijskog materijala, troškove energije, troškove komunalnih usluga, nematerijalnih usluga i naknade drugim fizičkim licima.

³³ Operativni troškovi poslovanja obuhvataju troškove održavanja osnovnih sredstava i opreme, troškove literature, troškove telekomunikacionih usluga, troškove naknada po ugovorima o poslovnoj saradnji i troškove amortizacije.

2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31.12.2015. godine

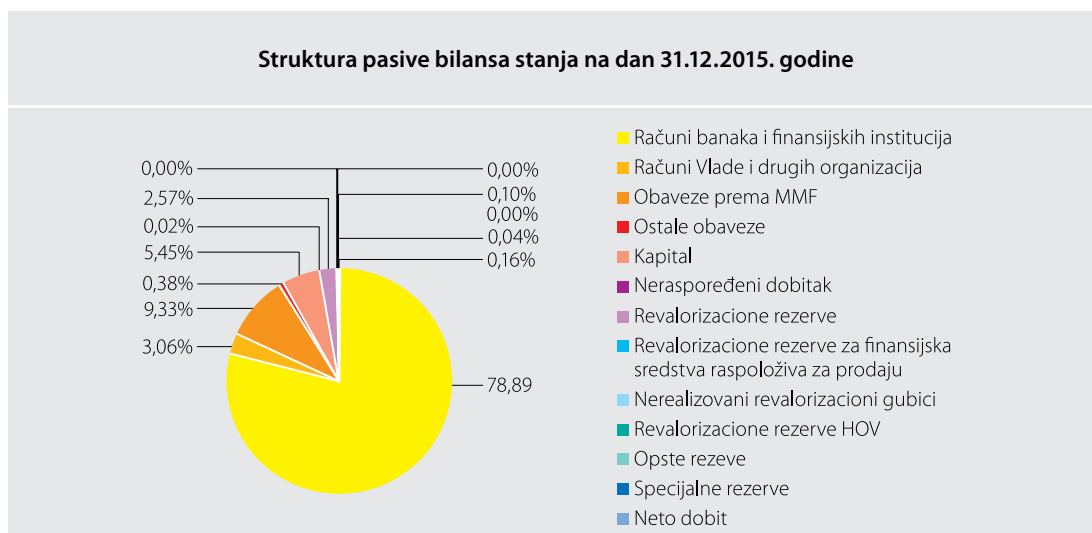
Ukupna bilansna suma na dan 31.12.2015. godine iznosila je 734 miliona eura i ostvaruje rast od 21,55% u jednogodišnjem uporednom periodu. U strukturi ukupne aktive, 10,68% se odnosilo na gotovinu i depozite po viđenju, 24,01% na oročene plasmane kod stranih banaka, 43,37% su predstavljala finansijska sredstva raspoloživa za prodaju, dok se preostalih 21,94% aktive odnosilo na sredstva koja se drže do dospeljeća, sredstva kod MMF-a, kredite i avanse, potraživanja, materijalnu i nematerijalnu imovinu i dr.

Grafik 2.40

Analizirajući pasivu bilansa stanja na dan 31.12.2015. godine u odnosu na 31.12.2014. godine, može se vidjeti rast pozicija obaveza uslovljen rastom iznosa na računima Vlade i drugih državnih organizacija.

Grafik 2.41

2.4.3. Izvještaj o promjenama na kapitalu na dan 31.12.2015. godine

Ukupni kapital CBCG, na dan 31.12.2015. godine, iznosio je 61,24 miliona eura, što predstavlja povećanje od 2,46% u odnosu na stanje na dan 31.12.2014. godine. Osnovni kapital je iznosio četrdeset miliona eura.

Opšte rezerve CBCG su na dan 31.12.2015. godine iznosile 34 hiljade eura, a specijalne rezerve 263,6 hiljada eura.

Revalorizacione rezerve za nekretnine, postrojenja i opremu iznosile su 18,86 miliona eura.

**MAKROEKONOMSKE PROGNOZE
ZA 2016. GODINU**

03

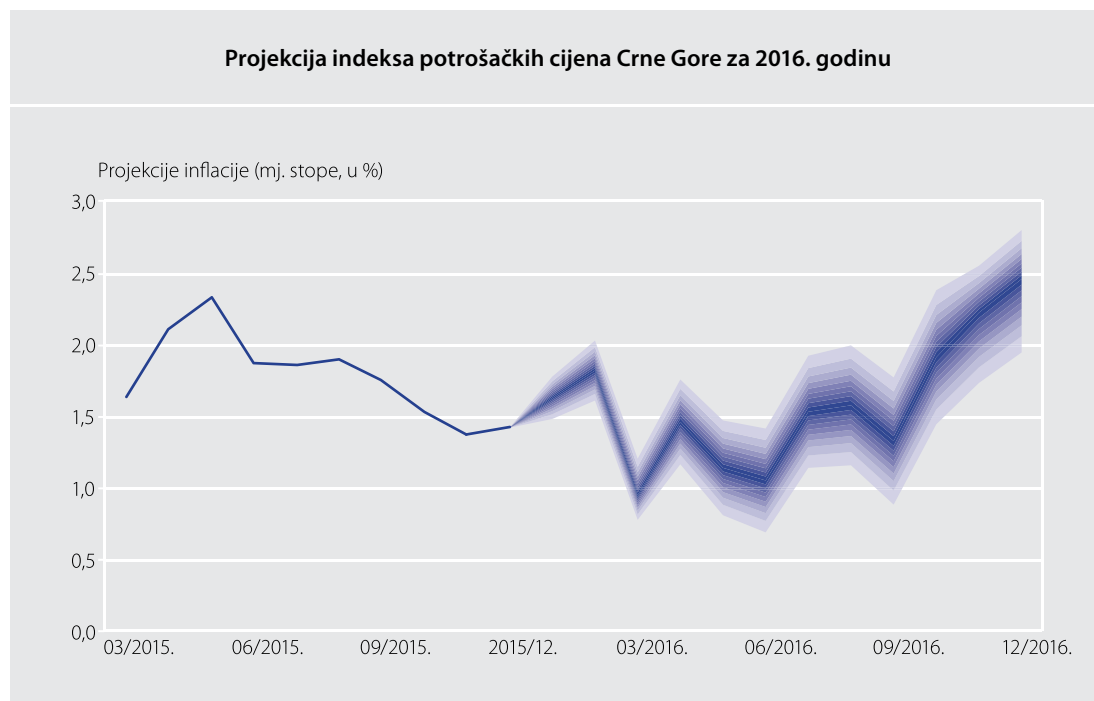
3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora

3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2016. godinu

U 2015. godini Crna Gora je izašla iz perioda inflacije sa deflatornim trendom. Na rast cijena uticali su značajni investicioni projekti, veće akcize na pojedine proizvode, kao i rast agregatne tražnje. Prosječna godišnja inflacija, mjerena indeksom potrošačkih cijena, u 2015. godini iznosila je 1,5%, što je više od nivoa prosječne godišnje inflacije u EU (0,0%).

Potrošačke cijene su u decembru 2015. godine zabilježile rast od 1,4% u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Najveći doprinos godišnjoj inflaciji u decembru 2015. godine dali su rast cijena u kategoriji *hrana i bezalkoholna pića* (2,4%), *stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva* (1,6%), *odjeća i obuća* (5,0%), *zdravlje* (1,6%), *alkoholna pića i duvan* (3,3%) i *hoteli i restorani* (3,4%).

Grafik 3.1

Izvor: CBCG, 2016.

Grafik fena inflacije (*fan chart*) Crne Gore je baziran na procjeni ARIMA modela za 2016. godinu i pokazuje da će se, sa vjerovatnoćom od 90%, inflacija, mjerena preko indeksa potrošačkih cijena, u zavisnosti od mjeseca, kretati u intervalu od 0,7% do 2,8%. Pritom, za kraj 2016. godine se projektuje inflacija u rasponu od 1,9% do 2,8%. Naime, sa rastom vremenskog horizonta za projektovanje, raste i neizvjesnost, a samim tim se širi i raspon prognoze. Centralna projekcija grafika fena (koja se odnosi na najtamniji dio grafika), predstavlja raspon vjerovatnoće od 10% (grafik 3.1). Centralna projekcija modela ukazuje da će prosječna inflacija u 2016. godini iznositi 1,6%.

Polazne pretpostavke prognoze inflacije za 2016. godinu su:

1. Rast investicija i intenzivnija ekonomska aktivnost u 2016. godini;
2. Rast cijene električne energije do 5% (uključen predviđeni rast cijene u avgustu 2016. godine);
3. Realne zarade u 2016. godini će imati blagi rast u odnosu na 2015. godine;
4. Stagnacija cijena nekretnina;
5. Blagi pad cijena nafte i gasa;
6. Nepovoljne vremenske prilike u zemlji i regionu mogle bi rezultirati izraženijim rastom cijena prehrambenih proizvoda.

Promjene neke od navedenih pretpostavki zahtijevale bi korekciju prognoze.

3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Crne Gore za 2016. godinu

Prema preliminarnim podacima Monstata realni rast BDP-a, na osnovu kvartalnih procjena, u 2015. godini iznosio je 3,2%. Takođe, prema procjenama MMF-a crnogorska ekonomija je u 2015. godini rasla po stopi od 4,1%, po procjenama Evropske komisije 3,9%, a po procjenama EBRD po stopi od 3%.

Procjene međunarodnih institucija o rastu BDP-a za Crnu Goru u 2016. godini kreću se u rasponu od 2,8% do 4,7%.

Tabela 3.1

Procjene međunarodnih finansijskih institucija o kretanju BDP-a Crne Gore u 2016. godini (u %)	
Institucija	Procijenjena stopa rasta za 2016. godinu
MMF	4,7
EBRD	4,0
Odjeljenje UN za ekonomska i socijalna pitanja	3,3
Evropska komisija	4,0
Bečki institut	2,8
Svjetska banka	3,7

Izvor: sajtovi pojedinih institucija

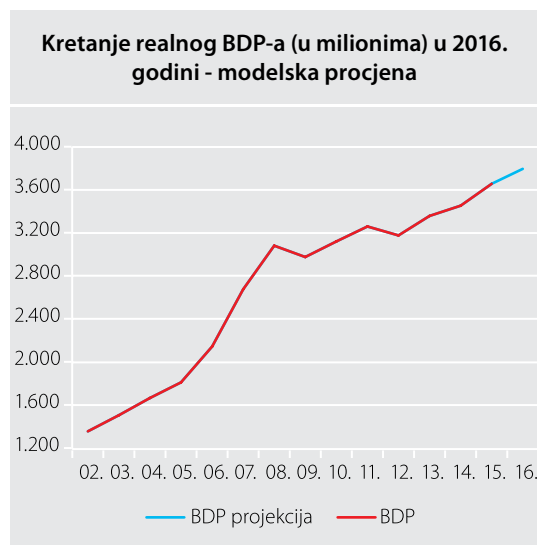
Modelska projekcija zasniva se na sezonski prilagođenom modelu Autoregresivnih integriranih procesa pokretnih prosjeka, poznatih kao ARIMA procesi. Za predviđanje kvartalnog BDP-a za 2016. godinu, model koristi istorijske kvartalne podatke od 2001. do 2015. godine³⁴.

Prema modelskoj projekciji, u 2016. godini rast BDP-a će se kretati u intervalu 3,8 do 4,2%, sa centralnom projekcijom od oko 4%. Na grafiku 3.2 dat je modelski pregled kretanja realnog BDP-a.

Radi testiranja modelske projekcije BDP-a urađena je i procjena BDP-a po potrošnoj metodi. Polazne pretpostavke za obračun po potrošnoj metodi obuhvataju sljedeće:

- Rast potrošnje domaćinstava od 2,7%, usljed rasta zarada i određenog novog zapošljavanja, uslovljenog jačanjem investicione aktivnosti, rasta penzija, te rasta kreditne aktivnosti banaka kao i blagog smanjenja kamatnih stopa na kredite usljed većih tržišnih pritisaka;
- Rast državne potrošnje do 2,5%, kao posljedica najavljenog povećanja zarada u javnom sektoru i penzija;
- Rast investicija u osnovna sredstva od 15,50%, kao rezultat kapitalnih investicija za izgradnju autoputa Smokovac-Mateševo, i stranih direktnih investicija u oblasti turizma (Portonovi, Luštica, zaliv Pržno kod Tivta i Mamula) i energetike (izgradnja podvodnog kabla između Italije i Crne Gore i vjetroelektane na Možuri);
- Izvoz roba i usluga će rasti po stopi 1%, usljed projektovane niže potrošnje stranih turista u odnosu na rekordnu 2015. godinu, ali i slabe eksterne robne tražnje, naročito za metalima.
- Uvoz će imati rast od 3,5%, usljed potreba investitora za uvozom opreme, građevinskog materijala i radne snage, naročito za potrebe izgradnje autoputa, te supstitucije uvoza hrane domaćom proizvodnjom.

Grafik 3.2

Izvor: CBCG, 2016.

³⁴ Vrijednost kvartalnog BDP-a dobijena je korišćenjem tri važne vremenske serije za ocjenu kretanja BDP-a, a to su podaci industrijske proizvodnje, turizma i građevinarstva. Naime, praćenjem kretanja ovih djelatnosti i njihovog učešća u ukupnom BDP-u, izvršena je interpolacija BDP-a.

Tabela 3.2

Procjena BDP-a po potrošnoj metodi za 2016. godinu		
Kategorije	Stope rasta (%)	Doprinos BDP-u
Potrošnja domaćinstava	2,70	2,12
Potrošnja države	2,50	0,48
Bruto investicije u osnovna sredstva	15,50	3,16
Izvoz roba i usluga	1,00	0,43
Uvoz roba i usluga	-3,50	-2,19
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (%)		4,00

Izvor: CBCG

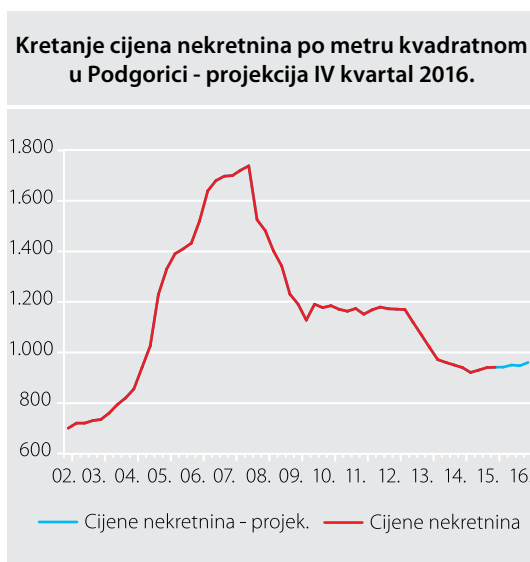
Po potrošnoj metodi, u 2016. godini, BDP će ostvariti stopu rasta od 4% što potvrđuje validnost centralne projekcije rasta BDP-a.

3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2016. godinu

3.1.3.1. Tržište nekretnina u Podgorici

Na tržištu nekretnina u 2015. godini nastavljen je trend prilagođavanja velike ponude ograničenoj tražnji, kroz smanjivanje cijena stambenih objekata. Tek u trećem kvartalu 2015. godine, zaustavljen je trend pada cijena nekretnina.

Grafik 3.3

Izvor: CBCG, 2016.

Prema rezultatima septembarske ankete, prosječna cijena nekretnina po kvadratnom metru³⁵ u Podgorici iznosila je 939 eura, što predstavlja rast od 1,97% u odnosu na mart 2015. godine. Posmatrajući lančani indeks kretanja cijena nekretnina, može se vidjeti da je u septembru 2015. godine prekinut pad cijena nekretnina, koji je započeo u junu 2013. godine, nakon prethodne trogodišnje stagnacije cijena na tržištu. Ipak, ukoliko upoređujemo cijene nekretnina u periodu septembar 2014-2015. godine, zabilježen je pad cijena nekretnina od 1%.

Prema procjeni agencija za nekretnine, tokom 2015, u odnosu na 2014. godinu, došlo je do pada cijena na tržištu nekretnina. Većina agencija za nekretnine bilježila je i pad prometa.

³⁵ Prema hedoničkom indeksu dobijenom iz ankete koju sprovodi CBCG, gdje se cijene ne odnose na stvarne, realizovane cijene, već u osnovi predstavljaju subjektivne cijene vlasnika nekretnina, tj. cijene ispod kojih oni ne bi bili spremni da prodaju nekretnine koje posjeduju.

Većina agencija za promet nekretnina prognozira stagnaciju prometa i cijena na tržištu nekretnina tokom 2016. godine, pri čemu značajan broj anketiranih agencija očekuje smanjenje broja inostranih kupaca. Pretpostavlja se da će u narednom periodu, kroz proces prilagođavanja ponude tražnji, te blagi pad cijena nekretnina, usljed očekivanog blagog rasta raspoloživog dohotka, Vladinog programa „1000+stanova“, kao i potencijalnog rasta SDI u nekretnine, doći do blagog oživljavanja prometa na tržištu. Pozitivan uticaj na oživljavanje prometa na tržištu nekretnina, imaće i tok realizacije značajnih turističkih i infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori u narednom periodu. U narednoj godini se očekuje i rast kreditne aktivnosti banaka i snižavanje kamatnih stopa na kredite, što bi djelimično moglo doprinijeti oživljavanju tržišta nekretnina.

3.1.3.2. Tržište rada

Stopa nezaposlenosti u decembru 2015. godine iznosila je 17,24%, što je za 2,29 p.p. više u odnosu na decembar 2014. godine. Prema Anketi o radnoj snazi, koju objavljuje Monstat na kvartalnom nivou, u prva tri kvartala prethodne godine stopa nezaposlenosti iznosila je 18,2%, 17,7% i 16,5%. Ova dinamika na tržištu rada u značajnoj mjeri posljedica je primjene nove zakonske regulative. Naime, primjenom dopuna Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, koja se odnosi na naknade po osnovu rođenja troje ili više djece, realizacijom Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem kao i liberalnijim pristupom zapošljavanja stranaca došlo je do povećanja stope nezaposlenosti.

Imajući u vidu rezultate Ankete Centralne banke sprovedene u korporativnom sektoru u okviru istraživanja o inflatornim očekivanjima, odgovori većine preduzeća (59%) ukazuju da će zaposlenost u 2016. godini ostati na istom nivou kao i u prethodnoj godini, dok 23% anketiranih preduzeća očekuje povećanje broja zaposlenih.

I dalje prisutna nelikvidnost realnog sektora ograničavajući je faktor u smanjenju nezaposlenosti u Crnoj Gori. Takođe, neadekvatna ponuda stručnih profila sprečava značajnije smanjenje stope nezaposlenosti. Međutim, najavljeni investicioni ciklus u narednom periodu usloviće tražnju za profilisanim kadrovima, naročito u oblastima građevinarstva, zatim turizma, energetike i poljoprivrede. Stoga se u 2016. godini može očekivati blagi pad stope nezaposlenosti, u zavisnosti od mjeseca, od 0,3 do 1 p.p.

3.1.3.3. Zarade

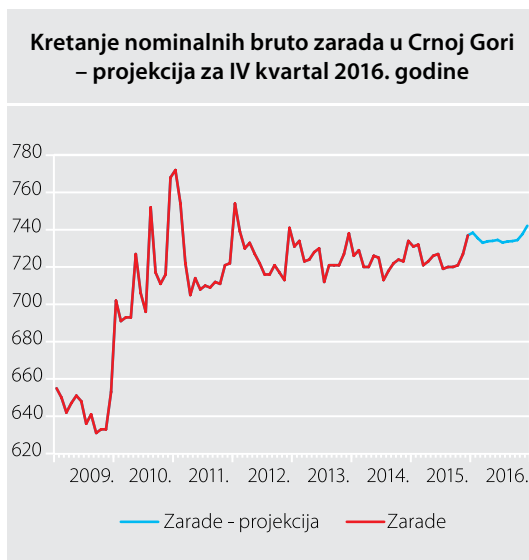
Prosječna bruto zarada u 2015. godini iznosila je 725 eura, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila 480 eura. Prosječna zarada (bruto), kao i prosječna zarada bez poreza i doprinosa (neto) su u 2015. godini zabilježile rast od 0,3% i 0,6%, respektivno.

Grafik 3.4

Kretanje stope nezaposlenosti u Crnoj Gori - projekcija za IV kvartal 2016.

Grafik 3.5

Izvor: CBCG, 2016.

Posmatrano po mjesecima, najveći rast zarada bez poreza i doprinosa na mjesečnom nivou ostvaren je u julu i iznosio je 1,28%.

Primjena novog Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru usloviće prosječno povećanje zarada zaposlenih u javnom sektoru za oko 5% u 2016. godini. S druge strane, očekivanja većeg dijela korporativnog sektora su da će nominalne zarade tokom 2016. godine ostati nepromijenjene. Modelska procjena³⁶ ukazuje na nominalni rast zarada od 2% na godišnjem nivou.

³⁶ Za potrebe prognoze primijenjen je sezonski prilagođen model autoregresivnih integrisanih procesa pokretnih prosjeka baziran na raspoloživim mjesečnim podacima o bruto zaradama za period 2009-2015.

**POLITIKA CENTRALNE BANKE
U 2016. GODINI**

04

4.1. Politika CBCG u 2016. godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 46/10 i 06/13), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 24.11.2015. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2016. GODINI

- I U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema i zakonskim ovlaštenjima, a poštujući principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore u 2016. godini vodiće sljedeću politiku:
1. U cilju jačanja povjerenja u ukupan finansijski sistem, unapređenja stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema, blagovremene identifikacije i minimiziranja negativnih uticaja i rizika, vodiće politiku monetarne i finansijske stabilnosti zasnovanu na preduzimanju svih neophodnih aktivnosti i primjeni svih raspoloživih instrumenata i mjera iz svoje nadležnosti. U cilju podsticanja i očuvanja *monetarne stabilnosti*, vodiće politiku obavezne rezerve zasnovanu na ocjeni efektivnosti i efikasnosti primjene postojećih rješenja i instrumenata, i po potrebi, implementacije drugih instrumenata monetarne politike. Radi daljeg podsticanja i očuvanja *finansijske stabilnosti* nadziraće implementaciju makroprudencijalnog okvira, razvijati indikatore za ocjenu stanja finansijske stabilnosti i prevenciju pojave sistemskih rizika, kao i instrumente za njihovo suzbijanje. U cilju jačanja finansijskog sistema, poseban akcenat staviće se na podsticanje i očuvanje stabilnosti bankarskog sistema. U tom kontekstu, nastaviće da prati i analizira stanje u bankarskom sistemu, po potrebi će preduzimati korektivne mjere, promovisati jačanje korporativnog upravljanja i upravljanja rizicima u bankama i nastaviti sa daljom implementacijom međunarodno prihvaćenih standarda i principa poslovanja u ovoj oblasti. Učestvovaće u sprovođenju mjera na finansijskom restrukturiranju dugova kod finansijskih institucija, u cilju podsticanja oporavka ekonomski održivih privrednih subjekata i ublažavanja problema nekvalitetnih kredita, stimulisanja privrednog rasta i razvoja i, u konačnom, očuvanja stabilnosti finansijskog sistema. Nastaviće sa harmonizacijom regulatornog okvira sa pravnom tekovinom EU, u skladu sa utvrđenom dinamikom i jačanjem prekogranične supervizorske saradnje.
 2. Pružaće podršku Vladi Crne Gore u ostvarivanju ekonomske politike, u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnosti Centralne banke Crne Gore.
 3. Održavaće siguran, efikasan i efektivan platni sistem koji će unapređivati kroz usaglašavanje sa novom regulativom EU, implementacijom međunarodnih standarda, principa i najboljih praksi funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte.
 4. Održavaće sistem efikasnog i kvalitetnog upravljanja međunarodnim rezervama i rizicima

vezanim za proces investiranja ovih sredstava i kontinuirano ga unapređivati uz poštovanje principa sigurnosti, likvidnosti i profitabilnosti. Obezbeđivaće kvalitetno obavljanje poslova depozitara, bankara i fiskalnog agenta državnih organa i organizacija uz stalno unapređivanje efikasnosti ovih funkcija. Održavaće efikasan platni promet sa inostranstvom na način kojim će se obezbijediti blagovremeno servisiranje finansijskih obaveza Crne Gore prema inostranstvu, uz poštovanje principa dobre međunarodne bankarske prakse i standarda. Nastaviće sa nesmetanim obezbeđivanjem potrebnih količina i apoenskih struktura gotovog novca, kao i zaštite eura od falsifikovanja.

5. Nastaviće sa aktivnim učešćem u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i unapređenjem saradnje sa Evropskom centralnom bankom, Evropskom komisijom i drugim relevantnim institucijama EU, kao i sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama i učestvovati u njihovom radu.
6. Nastaviće da održava adekvatnu strukturu administrativnih kapaciteta, sa kvalifikacijama, znanjima i vještinama neophodnim za sprovođenje funkcija Centralne banke Crne Gore.
7. U skladu sa najvišim standardima transparentnosti, nastojaće da javnosti obezbijedi pravovremene, pouzdane i relevantne informacije o svom radu.
8. U cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog naslijeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori, preduzimaće intenzivne aktivnosti na sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, sa posebnim naglaskom na popunjavanje i kompletiranje kolekcije jedinog crnogorskog državnog novca – perpera.
9. Na adekvatan način razvijaće i ostale oblasti od značaja za ostvarivanje ciljeva i izvršavanje funkcija Centralne banke Crne Gore, poput razvoja informacionog sistema, unapređivanja sistema za upravljanje operativnim rizikom, bezbjednošću informacija, kontinuitetom poslovanja i drugo.
10. Svoje funkcionisanje zasnivaće na principima društveno odgovorne organizacije i biće aktivan učesnik u kretanjima savremenog društva.

4.2. Smjernice za ostvarivanje Politike CBCG u 2016. godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 2 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“ br. 40/10, 46/10 i 06/13), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 24.11.2015. godine, utvrdio je

SMJERNICE ZA OSTVARIVANJE POLITIKE CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2016. GODINI

1. U cilju daljeg podsticanja i očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, a posebno podsticanja i očuvanja stabilnosti bankarskog sistema, Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu: CBCG) će:
 - a. preduzimati potrebne aktivnosti i primjenjivati sve raspoložive mjere i instrumente monetarne i prudencijalne politike u skladu sa zakonom;
 - b. kontinuirano preispitivati politiku obavezne rezerve, kao najznačajnijeg instrumenta monetarne politike, kao i efikasnost primjene ovog instrumenta i, po potrebi, korigovati stopu obavezne rezerve i/ili obuhvata osnovice;
 - c. kontinuirano analizirati potencijalne rizike i prijetnje po finansijsku stabilnost u cilju njihove identifikacije i minimiziranja njihovog uticaja kroz implementaciju ostalih instrumenata

- monetarne politike - operacija na otvorenom tržištu, kreditiranja banaka u slučaju redovnih potreba za likvidnošću i ostvarivanja funkcije kreditora u krajnjoj instanci;
- d. pratiti i analizirati stanje u svim segmentima finansijskog sistema, radi blagovremenog utvrđivanja svih potencijalnih uzroka nestabilnosti i sposobnosti sistema da ih apsorbiraju;
 - e. analizirati uticaj makroekonomskih kretanja u zemlji i uticaje iz okruženja na finansijsku stabilnost u Crnoj Gori i, u zavisnosti od ocjene stanja, preduzimati odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti i davati preporuke za preduzimanje mjera čija primjena nije u nadležnosti CBCG, u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom o CBCG, Zakonom o Savjetu za finansijsku stabilnost i Zakonom o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom;
 - f. unapređivati postojeću i razvijati novu statističku osnovu i instrumente za praćenje finansijske stabilnosti sa ciljem adekvatne identifikacije i procjene potencijalnih rizika u oblastima iz nadležnosti CBCG;
 - g. sprovesti makro stresna testiranja s ciljem testiranja otpornosti bankarskog sistema na potencijalne šokove iz makroekonomskog okruženja;
 - h. unapređivati mehanizme za očuvanje finansijske stabilnosti, odnosno instrumente za djelovanje u uslovima potencijalne sistemske krize;
 - i. sprovesti vježbe simulacije krize u cilju testiranja efikasnosti rješenja iz plana za upravljanje finansijskom krizom u oblastima iz nadležnosti CBCG (*Contingency plan*), u cilju obezbjeđenja efektivnog, konzistentnog i sveobuhvatnog djelovanja u slučaju krize pojedine banke ili sistemske krize;
 - j. inicirati da se u okviru Savjeta za finansijsku stabilnost kontinuirano sagledava efikasnost rješenja iz Nacionalnog plana za upravljanje finansijskom krizom na nivou cjelokupnog finansijskog sistema;
 - k. intenzivno saradivati sa ostalim regulatorima finansijskog sistema u zemlji, kao i sa relevantnim inostranim regulatorima i drugim institucijama, iz domena finansijske stabilnosti;
 - l. radi očuvanja stabilnosti bankarskog sistema, kao ključnog elementa finansijskog sistema za očuvanje finansijske stabilnosti, CBCG će:
 - nastaviti sa primjenom politike opreznog licenciranja, odnosno davanja odobrenja za ulazak novih pravnih subjekata na domaće tržište, kao i izmjena u strukturi akcionara postojećih finansijskih institucija, polazeći od zaštite interesa deponenata i povjerilaca banaka;
 - raditi na unapređenju procesa upravljanja rizicima u bankama i procesa supervizije zasnovanog na rizicima;
 - sa ciljem zaustavljanja rasta nekvalitetnih kredita i njihovog smanjenja na prihvatljiv nivo, pratiti implementaciju Zakona o sporazumnom finansijskom restrukturiranju dugova prema finansijskim institucijama. S tim u vezi, unapređivaće se tehnike on-site kontrole poslovanja banaka u skladu sa savremenim tendencijama iz date oblasti;
 - kontinuirano unapređivati proces stresnog testiranja banaka i primjenjivati ga u praksi sa ciljem blagovremenog utvrđivanja potreba za dodatnim kapitalom i likvidnim sredstvima banaka;
 - razvijati sisteme koji će uticati na jačanje transparentnosti i tržišne discipline, kroz sveobuhvatnu i kontinuiranu razmjenu podataka između banaka i ostalih učesnika na tržištu;
 - shodno zakonskim rješenjima, vršiti nadzor nad primjenom regulative od strane banaka u dijelu potrošačkih kredita;
 - nastaviti saradnju sa međunarodnim institucijama na polju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, uz istovremeno jačanje mehanizama i procedura neophodnih za uspješnu implementaciju datog procesa;
 - intenzivno pratiti kretanja na međunarodnom finansijskom tržištu, sa posebnim akcen-

- tom na volatilnosti koje mogu imati negativne reperkusije na bankarski sektor u Crnoj Gori, sa svrhom preventivnog djelovanja i kreiranja sistema adekvatnog nivoa zaštitnog kapitala u odnosu na spoljne šokove;
- razvijati saradnju sa supervizorima stranih matičnih bankarskih grupa koje imaju zavisna pravna lica u Crnoj Gori, kao i ključnim finansijskim institucijama poput Svjetske banke, Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske centralne banke i Evropske bankarske agencije, sa ciljem sinhronizovanja supervizorskih aktivnosti;
 - pratiti i implementirati unapređenja na planu međunarodnih multilateralnih dogovora i usvojenih konvencija u oblasti bankarstva.
- m. kontinuirano analizirati kretanje inflacije, vršiti njeno prognoziranje i doprinosti postizanju i održavanju stabilnosti cijena.
2. U cilju pružanja podrške Vladi Crne Gore u ostvarivanju ekonomske politike, u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje sopstvenih ciljeva i ustavnih odgovornosti i ugroziti nezavisnost, CBCG će:
- a. davati Vladi Crne Gore preporuke za vođenje ekonomske politike na način da svojim preporukama, mjerama i instrumentima doprinosi privrednom oporavku, povećanju zaposlenosti i konkurentnosti u funkciji održavanja finansijske stabilnosti i podsticanja ekonomskog rasta i razvoja;
 - b. učestvovati u kreiranju sistemskih rješenja i inicirati izmjene drugih propisa u cilju smanjenja nelikvidnosti privrednog sektora i podsticanja kreditne aktivnosti banaka u mjeri koja neće značiti prekomjerno preuzimanje rizika i ugrožavanje stabilnosti bankarskog sistema;
 - c. pratiti i analizirati makroekonomska kretanja u Crnoj Gori, zemljama regiona, Evropskoj uniji i na globalnom nivou, kao i projekcije kretanja ključnih makroekonomskih varijabli od strane relevantnih međunarodnih institucija, a sa ciljem izrade prognoza makroekonomskih kretanja na nivou Crne Gore;
 - d. kontinuirano razvijati makroekonomski model crnogorske privrede za prognoziranje makroekonomskih kretanja i analizu efikasnosti instrumenata monetarne politike, samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama;
 - e. kontinuirano prikupljati, obrađivati i publikovati statističke podatke iz domena monetarne i platnobilansne statistike, kao i druge podatke za koje je proizvođač statistike CBCG, a koji predstavljaju značajne inpute za utvrđivanje ekonomske politike;
 - f. publikovati tematske radne studije i druge publikacije koje će se baviti aktuelnim makroekonomskim i finansijskim problemima.
3. U cilju održavanja i unapređenja stabilnog i efikasnog platnog prometa, CBCG će:
- a. kontinuirano raditi na održavanju stabilnog i efikasnog funkcionisanja platnog sistema CBCG za izvršavanje platnih transakcija između učesnika u platnom sistemu, kao osnovne infrastrukture platnog prometa u Crnoj Gori i njegovom daljem unapređenju kroz praćenje i implementaciju međunarodnih standarda, principa i najbolje prakse funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte;
 - b. nastaviti sa kvalitetnim i efikasnim obavljanjem usluga platnog prometa u zemlji, kako za postojeće, tako i za nove klijente CBCG;
 - c. usaglašavati regulatorni okvir platnog prometa sa novom regulativom EU i međunarodnim standardima i vršiti efikasnu kontrolu obavljanja platnog prometa u cilju obezbjeđenja pružanja platnih usluga u skladu sa pozitivnim propisima;

- d. sprovoditi opreznu politiku izdavanja dozvola za rad platnog sistema i izdavanja odobrenja platnim institucijama i institucijama za elektronski novac;
 - e. unapređivati funkcionalni model prinudne naplate koju CBCG vrši u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju.
4. U cilju daljeg unapređivanja institucionalnih i drugih preduslova vezanih za upravljanje međunarodnim rezervama, CBCG će:
- a. nastaviti sa efikasnim upravljanjem portfolijom finansijskih instrumenata. U skladu sa ovim, sredstva će se investirati u eurske sigurne, profitabilne i likvidne instrumente, kao što su kratkoročne i srednjoročne dužničke hartije od vrijednosti, depoziti kod poslovnih banaka, pokrivene obveznice odgovarajućeg rejtinga i sl.;
 - b. permanentno pratiti situaciju na međunarodnom finansijskom tržištu i blagovremeno sprovoditi politiku ulaganja sredstava i kroz taktičku alokaciju, prilagođavati kretanjima na tom tržištu;
 - c. u skladu sa poštovanjem principa likvidnosti i sigurnosti, angažovati se na planu repozicioniranja postojećih finansijskih instrumentata u portfoliju i unapređivanju već usvojenih tehnika u upravljanju sredstvima i rizicima međunarodnih rezervi, a sa ciljem optimizacije rizika ulaganja i ostvarenog prinosa;
 - d. permanentno unapređivati kvalitet usluga depozitara i bankara uz blagovremeno informisanje klijenata o promjenama uslova poslovanja uzrokovanih dešavanjima na međunarodnom finansijskom tržištu kroz regulisanje međusobnih odnosa;
 - e. nastaviti kvalitetno obavljanje zakonski definisane uloge fiskalnog agenta u vezi sa državnim zapisima koje emituje Crna Gora i koji se prodaju putem aukcijske platforme CBCG;
 - f. kvalitetno i efikasno obavljati poslove platnog prometa sa inostranstvom i konstantno raditi na daljem unapređenju kroz praćenje i implementaciju međunarodnih standarda i principa na kojima se zasniva funkcionisanje savremenih platnih sistema;
 - g. razvijati i unapređivati postojeće, kao i nove korespondentske odnose sa stranim centralnim i poslovnim bankama i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama;
 - h. permanentno pratiti stanje i kretanje gotovog novca;
 - i. na osnovu relevantnih pokazatelja, sagledavati potrebe za gotovim novcem i planirati optimalnu količinu i apoensku strukturu gotovog novca neophodnog za uredno i blagovremeno snabdijevanje klijenata CBCG;
 - j. blagovremeno inicirati unošenje potrebnih količina i apoenske strukture novčanica i kovanog novca iz korespondentske banke u inostranstvu, odnosno iznošenje viška sredstava u korespondentsku banku u inostranstvu, kao i vršiti zamjenu pohabanih i oštećenih novčanica;
 - k. na planu zaštite eura od falsifikovanja:
 - nastaviti saradnju sa domaćim i inostranim subjektima angažovanim na planu zaštite eura od falsifikovanja, kroz stalnu razmjenu informacija, učešće na seminarima i treninzima;
 - obezbijediti potrebnu infrastrukturu za potrebe rada nacionalnih centara na planu zaštite eura od falsifikovanja,
 - nastaviti saradnju sa svim rukovaocima gotovinom u Crnoj Gori, u cilju obezbjeđenja potpune primjene donesene regulative iz oblasti zaštite eura od falsifikovanja, usklađene sa pravnom tekovinom EU/ECB.
5. U cilju nastavka aktivnog učešća CBCG kao nadležne institucije za određeni broj poglavlja u procesu pregovora za pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji i sa ciljem unapređenja saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama, CBCG će:

- a. nastaviti aktivnosti na usklađivanju regulative sa pravnom tekovinom EU u oblastima kojima se uređuje poslovanje CBCG, bankarski sektor i pružanje drugih finansijskih usluga, iz nadležnosti CBCG. U tom pravcu:
 - pripremiće se predlog izmjena i dopuna Zakona o Centralnoj banci Crne Gore kojim će se u potpunosti implementirati propisi EU koji uređuju nezavisnost i poslovanje nacionalnih centralnih banaka. U tom smislu, predlogom ovog zakona predložiće se i odgovarajuće odredbe kojima će se urediti obim revizije CBCG od strane Državne revizorske institucije (što je sada uređeno Zakonom o Državnoj revizorskoj instituciji) i odgovarajuće odredbe o načinu nabavki roba, usluga i radova od strane CBCG (što je sada uređeno Zakonom o javnim nabavkama), dok će se odgovarajuća izmjena vezana za obezbjeđivanje institucionalne nezavisnosti CBCG sprovesti i izmjenom Zakona o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom. Takođe, predlogom izmjena i dopuna Zakona o Centralnoj banci Crne Gore urediće se poslovanje CBCG nakon ulaska Crne Gore u Evropsku uniju, kao i njeno poslovanje nakon ulaska Crne Gore u Ekonomsku i monetarnu uniju;
 - pripremiće se predlog novog Zakona o bankama, radi usklađivanja sa paketom propisa EU vezanim za standarde kapitala i likvidnosti banaka;
 - aktivno će se učestvovati u pripremi zakona kojim će se urediti oblasti finansijskog lizinga, mikrokreditiranja, faktoringa i kreditno-garantnih poslova;
 - nastaviće se aktivnosti na kreiranju sistema izvještavanja monetarno-finansijskih institucija prema CBCG kojim će se obezbijediti usklađenost monetarne i finansijske statistike u oblasti bilansne statistike i statistike kamatnih stopa;
 - izvršiće se pripreme za primjenu međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja IFRS 9 u dijelu obuke zaposlenih u CBCG i bankama;
 - kroz „twinning program“ sarađivaće se sa odgovarajućim EU institucijama u smislu realizacije postavljenih ciljeva prilagođavanja domaće regulative i standarda onim koji se primjenjuju u EU;
- b. na osnovu potpisanog Memoranduma o saradnji sa Evropskom bankarskom agencijom (EBA) i centralnim bankama u regionu raditi na jačanju saradnje i razmjeni informacija sa ciljem boljeg sagledavanja potencijalnih rizika i njihovog uticaja na bankarski sistem;
- c. učestvovati u radnim i pregovaračkim strukturama za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za poglavlja iz djelokruga rada CBCG. Predstavnici CBCG će nastaviti sa izradom informacija i izvještaja o pregovaračkim poglavljima, kao i ostalim materijalima koji su neophodni u cilju efikasnog vođenja pregovora o članstvu u EU;
- d. nastaviti aktivnosti na realizaciji obaveza definisanih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju i Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2016-2018. godine;
- e. učestvovati u koordinaciji i izradi Programa ekonomskih reformi za Crnu Goru (PER);
- f. nastaviti aktivnosti na jačanju institucionalnih kapaciteta čime se postepeno stvaraju uslovi za buduće nesmetano funkcionisanje CBCG u okviru Evropskog sistema centralnih banaka (ESCB) i Evropske centralne banke (ECB);
- g. učestvovati u pripremi dokumentacije i implementaciji projekata koji se finansiraju iz fondova EU;
- h. unaprijediti postojeću i uspostaviti nove vidove saradnje sa predstavnicima centralnih banaka država članica EU, kao i sa predstavnicima ECB i drugih institucija EU, kroz planiranje tehničke pomoći i studijskih posjeta;
- i. unaprijediti komunikacionu strategiju na temu evropskih integracija putem izrade radnih studija i drugih publikacija u kojima će se predstaviti specifični aspekti pristupanja EU;

- j. koordinirati komunikaciju i ispunjenje obaveza koje proističu iz članstva u Međunarodnom monetarnom fondu i uloge fiskalnog agenta države Crne Gore u toj međunarodnoj finansijskoj instituciji;
 - k. koordinirati komunikaciju i razvijati saradnju sa Grupacijom Svjetske banke, Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD), Evropskom investicionom bankom (EIB) i drugim međunarodnim finansijskim organizacijama, posebno u oblastima od značaja za CBCG;
 - l. raditi na daljem afirmisanju CBCG na međunarodnom planu kroz organizovanje međunarodnih skupova i seminara, pripremu radnih i/ili studijskih posjeta i učešće visokih predstavnika CBCG na međunarodnim skupovima i konferencijama.
6. U cilju održavanja adekvatne strukture administrativnih kapaciteta za sprovođenje definisane politike, međunarodnih standarda i dobre poslovne prakse, kao i implementacije promjena uslovljenih procesom evropskih integracija i drugim promjenama u poslovnom okruženju, posvetiće se posebna pažnja daljem usavršavanju zaposlenih kroz:
- a. učešće zaposlenih na seminarima i radionicama u zemlji i inostranstvu;
 - b. dalje obrazovanje zaposlenih radi sticanja viših akademskih zvanja i sertifikata za obavljanje pojedinih vrsta poslova;
 - c. organizovanje regionalnih i međunarodnih seminara, radionica i/ili konferencija na kojima će zaposleni biti u prilici da razmijene znanja i iskustva sa predstavnicima drugih srodnih institucija u relevantnim oblastima (IT, statistika finansijskih računa, i sl.)
7. CBCG će, polazeći od principa transparentnosti, biti otvorena u svom radu, kako za domaću i međunarodnu javnost, tako i za zaposlene. CBCG će afirmisati princip dvosmjerne komunikacije u odnosima sa zaposlenima, zainteresovanom javnošću, a posebno sa ciljnim grupama obuhvaćenim projektima finansijske edukacije i finansijske inkluzije (novinari, studenti, djeca i omladina). Sa tim ciljem, CBCG će:
- a. blagovremeno, kontinuirano i pouzdano informisati domaću i međunarodnu javnost o svim aspektima poslovanja i ostvarivanja svojih ustavnih i zakonskih odgovornosti, na način koji je razumljiv najširoj javnosti;
 - b. promovisati podizanje informisanosti i nivoa ekonomskog znanja u društvu, kako bi se doprinijelo boljem razumijevanju centralnog bankarstva, finansijskog sistema i finansijske stabilnosti uopšte;
 - c. koristiti redovne i povremene publikacije, konferencije za štampu, saopštenja za javnost, internet stranicu CBCG, intervjuje zaposlenih, gostovanje na konferencijama, i dr.;
 - d. posebnu pažnju pokloniti informisanju zaposlenih.
8. U cilju očuvanja, zaštite i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatike u Crnoj Gori, CBCG će:
- a. sprovoditi aktivnosti na sakupljanju muzejskog materijala radi dopunjavanja numizmatičke zbirke, u prvom redu kolekcije crnogorskog novca perpera, kao i prikupljanje istorijske građe i dokumentacije vezane za izdavanje crnogorskog novca;
 - b. stručno prezentovati numizmatičku zbirku domaćoj i inostranoj javnosti;
 - c. promovisati Muzej novca, kao instituciju od kulturno-istorijskog značaja i instituciju od značaja za edukovanje javnosti i promovisanje uloge i značaja CBCG u finansijskom sistemu Crne Gore;

- d. razvijati saradnju sa centralnim bankama, drugima muzejima, kulturnim, naučnim i obrazovnim institucijama u zemlji i inostranstvu, sa ciljem unapređenja prakse u ovim poslovima.
9. Kao podršku za realizaciju navedenih ciljeva u ostalim oblastima, CBCG će:
 - a. raditi na unapređivanju informacionog sistema i obezbjeđivanju adekvatnog nivoa njegove raspoloživosti i sigurnosti, a naročito na unapređivanju ICT infrastrukture koja služi kao podrška za rad platnom sistemu (RTGS i DNS), glavnom bankarskom sistemu (GBS), sistemu prinudne naplate (SPN), kao i ostalim sistemskim servisima internih i eksternih korisnika (SIS);
 - b. raditi na unapređivanju sistema za upravljanje operativnim rizikom u CBCG i njegovom usklađivanju sa okvirom koji važi u Evropskom sistemu centralnih banaka;
 - c. stalno unapređivati sistem za upravljanje bezbjednošću informacija u Centralnoj banci, u skladu sa standardom ISO/IEC 27001 i dobrom praksom iz ove oblasti;
 - d. nastaviti sa aktivnostima na uspostavljanju sistema za upravljanje kontinuitetom poslovanja u CBCG, u skladu sa standardom ISO 22301 i dobrom praksom iz ove oblasti.
 10. U svom poslovanju CBCG će se voditi principima društveno odgovorne institucije, kako prema zaposlenima, tako i prema društvu u cjelini i svoje poslovanje bazirati na univerzalnim principima zaštite ljudskih prava, prava iz oblasti rada, očuvanja životne sredine i borbi protiv korupcije. Takođe, u skladu sa društveno odgovornim principima poslovanja, davaće svoj doprinos finansijskom obrazovanju i inkluziji. U tom cilju, CBCG će:
 - a. nastojati da u okviru svog poslovanja usvoji, promovise i primjenjuje deset osnovnih načela u oblastima ljudskih prava, prava iz oblasti rada, zaštite životne sredine i borbi protiv korupcije koji su definisani u Globalnom sporazumu UN;
 - b. sprovoditi i promovisati projekte iz oblasti finansijske edukacije kako bi se dao maksimalni doprinos finansijskom opismenjavanju najšire javnosti, odnosno jačanju znanja iz oblasti finansija i bankarstva. Organizovaće radionice, seminare i predavanja iz oblasti istorije novca, bankarstva i centralnog bankarstva, štednje, zaštite potrošača bankarskih proizvoda, itd;
 - c. nastaviti aktivnosti na promovisanju i podizanju nivoa ekonomskog znanja kroz učešće predstavnika CBCG kao gostujućih predavača u visokoškolskim institucijama, putem organizovanja i pružanja pomoći u istraživanjima iz oblasti ekonomskih nauka, te nagrađivanjem najboljeg diplomskog, magistarskog i doktorskog rada iz oblasti bankarstva i monetarne politike i teorije;
 - d. efikasnim korišćenjem resursa, implementacijom primjera dobre prakse i kreiranjem dobre atmosfere za rad, stvarati uslove za kvalitetnije ostvarivanje funkcija i realizaciju radnih procesa, bolju motivaciju i angažovanje zaposlenih i smanjenje troškova poslovanja;
 - e. nastaviti da, u skladu sa finansijskim mogućnostima, izdvaja dio svog prihoda radi uključivanja u humanitarne akcije i podršku razvoju kulturnih, istorijskih i drugih vrijednosti društva i doprinosi jačanju civilnog društva kroz javno učešće u brojnim društvenim i socijalnim aktivnostima.

PRILOZI

05

Prilog 1 - Statistika

Tabela 1: Platni bilans Crne Gore*, u hiljadama eura

	2014.	2015.**	Promjena u %	% BDP***
A. TEKUĆI RAČUN	-525.765	-481.882	-8,3	-13,4
ROBE	-1.376.404	-1.462.623	6,3	-40,7
1. Izvoz f.o.b.	357.496	325.230	-9,0	9,0
2. Uvoz f.o.b.	1.733.900	1.787.853	3,1	49,7
USLUGE	690.345	789.177	14,3	22,0
1. Prihodi	1.030.642	1.213.924	17,8	33,8
2. Rashodi	340.297	424.747	24,8	11,8
PRIMARNI DOHODAK	45.901	92.803	102,2	2,6
1. Prihodi	226.093	247.699	9,6	6,9
2. Rashodi	180.192	154.896	-14,0	4,3
SEKUNDARNI DOHODAK	114.393	98.762	-13,7	2,7
1. Prihodi	184.074	171.866	-6,6	4,8
2. Rashodi	69.681	73.104	4,9	2,0
B. KAPITALNI I FINANSIJSKI RAČUN	124.253	120.126	-3,3	3,3
1. RAČUN KAPITALA	-6	-150		0,0
2. FINANSIJSKI RAČUN	124.259	120.276	-3,2	3,3
1. Direktno investicije-neto	353.940	619.274	75,0	17,2
1.1. Sredstva	-20.662	-11.064	-46,5	-0,3
1.2. Obaveze	374.602	630.338	68,3	17,5
2. Portfolio investicije-neto	84.386	112.106	32,8	3,1
2.1. Sredstva	-66.573	13.689		0,4
2.2. Obaveze	150.959	98.417	-34,8	2,7
3. Ostale investicije-neto	-195.676	-485.434	148,1	-13,5
3.1. Sredstva	-179.106	-487.429	172,1	-13,6
3.2. Obaveze	-16.570	1.995		0,1
4. Promjena rezervi CBCG	-118.391	-125.670	6,1	-3,5
C. NETO GREŠKE I OMAŠKE (-A-B)	401.512	361.756	-9,9	10,1

* Podaci platnog bilansa Crne Gore za 2014. i 2015. godinu objavljeni su u skladu sa novom metodologijom MMF-a (Priručnik za platni bilans, šesto izdanje-BPM6, 2009).

** Preliminarni podaci.

*** Podaci Monstata za 2015. godinu.

Tabela 2: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori - po zemljama 01.01. - 31.12.2015. godine*, u 000 eura

Zemlja**	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru				Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
	Ukupno	Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
Austrija	263.680,37	245.091,50	6.899,91	11.178,75	C***	C	0,00
Holandija	71.168,07	C	331,93	69.631,14	C	0,00	0,00
Ruska Federacija	68.906,19	1.486,40	53.944,36	11.795,31	C	C	0,00
Srbija	49.412,31	21.834,22	14.258,01	8.752,67	C	C	4.207,80
Švajcarska	32.994,04	849,88	8.144,90	23.999,26	0,00	0,00	0,00
Velika Britanija	26.191,25	116,72	5.816,81	20.088,77	C	C	0,00
Italija	23.831,33	20.423,55	795,49	2.512,73	C	0,00	C
Ujedinjeni Arapski Emirati	22.526,22	70,02	2.293,84	19.257,44	0,00	C	C
Francuska	19.633,98	C	1.765,39	15.371,08	0,00	0,00	C
Slovenija	17.997,17	14.405,71	211,53	1.222,71	C	0,00	C
Turska	17.198,94	C	C	6.001,67	0,00	0,00	0,00
Bosna i Hercegovina	14.195,95	6.735,76	3.087,69	3.059,57	C	C	595,12
Njemačka	12.241,84	842,43	5.629,37	5.770,04	0,00	0,00	0,00
SAD	11.296,98	C	5.529,98	3.664,20	C	0,00	0,00
Kipar	9.234,80	945,98	4.848,76	3.340,06	0,00	C	C
Mađarska	7.734,31	C	438,77	195,54	C	0,00	0,00
Luksemburg	7.253,24	0,00	589,48	6.663,75	0,00	0,00	0,00
Kanada	5.109,11	C	156,62	4.910,05	0,00	C	0,00
Španija	4.520,95	C	548,03	C	0,00	0,00	0,00
Djevičanska ostrva(GBR)	3.706,69	C	1.581,59	2.113,10	C	0,00	0,00
Poljska	3.652,43	C	307,68	835,16	C	0,00	0,00
Letonija	3.372,86	C	2.942,50	380,92	C	0,00	0,00
Panama	3.242,30	C	0,00	C	0,00	0,00	0,00
Norveška	3.047,63	C	1.060,02	C	0,00	0,00	0,00
Ukrajina	3.034,01	10,27	2.667,95	355,79	0,00	0,00	0,00
Malta	2.178,48	C	0,00	C	0,00	0,00	0,00
Kosovo	2.062,83	49,98	1.884,94	C	0,00	C	0,00
Estonija	2.043,38	0,00	1.336,48	706,90	0,00	0,00	0,00
Monako	2.014,71	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Kina	1.376,24	C	C	C	0,00	0,00	0,00
Albanija	1.290,72	C	C	802,93	0,00	0,00	0,00
Hong Kong	1.174,06	0,00	463,11	C	C	0,00	0,00
Hrvatska	1.121,72	473,51	418,99	224,22	C	C	0,00
Australija	1.117,51	C	800,64	C	0,00	0,00	0,00

Izvor: CBCG

* Preliminarni podaci

** Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS) i podaci su dati prema zemljama plaćanja.

*** C - povjerljivi podaci koji se odnose na najviše tri strane kompanije.

Tabela 2: Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori - po zemljama 01.01. - 31.12.2015. godine*, u 000 eura - nastavak tabele

Zemlja**	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Interkompanijski dug	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)
		1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6
Švedska	959,56	0,00	894,90	64,66	0,00	0,00	0,00
Bugarska	959,05	C	880,45	C	0,00	0,00	C
Liban	927,78	0,00	927,78	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuvajt	893,44	0,00	893,44	0,00	0,00	0,00	0,00
Češka	863,28	C	364,79	148,43	0,00	0,00	C
Bjelorusija	845,04	0,00	839,24	C	C	0,00	0,00
Katar	809,92	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Izrael	725,92	C	241,14	481,33	C	0,00	0,00
Belgija	701,34	0,00	462,65	238,69	0,00	0,00	0,00
Finska	652,91	0,00	652,99	C	C	0,00	0,00
Lihtenštajn	516,10	0,00	401,10	C	C	0,00	0,00
Slovačka	342,52	0,00	C	228,54	C	0,00	0,00
Belize	317,10	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Danska	316,03	0,00	C	C	0,00	0,00	0,00
Litvanija	310,54	C	C	C	0,00	0,00	0,00
Ostale zemlje	27.732,04	355,19	2.495,70	24.878,93	2,22	0,00	0,00
Ukupno	757.435,19	349.199,10	141.088,96	255.194,89	3.228,36	1.031,26	7.692,61

Izvor: CBCG

* Preliminarni podaci

** Izvor podataka je platni promet sa inostranstvom (ITRS) i podaci su dati prema zemljama plaćanja.

*** C - povjerljivi podaci koji se odnose na najviše tri strane kompanije.

Tabela 3: Industrijska proizvodnja

2015.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	80,9	110,1	105,3	93,8	75,7	108,9	132,9	78,7	105,1	118,0	104,3	84,3
ø 2014= 100	102,8	113,2	119,2	111,9	84,7	92,4	122,8	96,7	101,6	120,0	124,7	105,1
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	96,6	105,9	119,3	111,4	100,0	129,7	133,6	99,9	94,9	112,4	123,6	82,7
Period tekuće prema istom prethodne godine		101,3	107,0	108,1	106,7	109,6	112,9	111,3	109,2	109,6	110,9	107,9

Tabela 4: Potrošačke cijene

2015.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	99,8	100,3	101,1	100,3	100,6	100,1	99,5	100,1	100,3	99,9	99,8	99,7
ø 2014= 100	99,8	100,2	101,3	101,6	102,2	102,3	101,8	101,9	102,2	102,1	101,8	101,5
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	100,2	100,6	101,6	102,1	102,3	101,9	101,9	101,9	101,7	101,5	101,4	101,4
Period tekuće prema istom prethodne godine		100,4	99,2	101,1	101,4	101,5	101,5	101,6	101,6	101,6	101,6	101,5
Decembar 2014= 100	99,8											

Tabela 5: Cijene proizvođača industrijskih proizvoda

2015.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	100,1	100,0	100,1	99,9	100,0	99,9	99,9	100,1	100,0	99,9	100,1	99,9
ø 2014= 100	100,3	100,3	100,4	100,3	100,3	100,3	100,2	100,3	100,3	100,2	100,3	100,2
U odnosu na isti mjesec prethodne godine	100,8	100,6	100,5	100,3	100,5	100,4	100,3	100,1	100,1	100,0	100,0	100,0
Period tekuće prema istom prethodne godine		100,7	100,6	100,6	100,5	100,5	100,5	100,4	100,4	100,4	100,3	100,3
Decembar 2014= 100	100,1											

Izvor: Monstat

Tabela 6: Cijene

		Potrošačke cijene		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda		Cijene proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz		Cijene industrijskih proizvoda iz uvoza	
		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno	
		Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa
2012.	Jan.	4,1	0,7	-0,6	1,0	-8,6	-1,1	3,1	0,8
	Feb.	4,2	1,0	-0,8	0,4	-6,0	3,3	2,5	-0,1
	Mar.	2,7	0,4	-1,5	-0,3	-5,8	0,2	1,8	-0,1
	Apr.	3,1	0,5	-0,2	0,1	-5,6	0,1	1,4	0,3
	Maj	3,5	0,4	-0,3	-0,2	-7,8	-1,5	1,0	-0,8
	Jun	3,9	0,2	1,8	1,8	-7,4	0,3	0,5	-0,8
	Jul	4,4	0,2	0,9	0,0	-7,2	-0,8	0,8	0,1
	Avg.	4,0	0,4	5,1	4,2	-7,1	-0,2	2,3	2,6
	Sep.	4,4	0,4	3,5	-1,5	-8,7	-2,4	3,3	0,4
	Okt.	5,2	1,1	4,3	0,4	-2,3	5,4	2,5	-0,8
	Nov.	5,2	-0,1	4,5	0,1	-1,4	-0,3	1,7	-0,5
	Dec.	5,1	-0,3	5,7	-0,4	-0,5	-2,1	0,5	-0,7
2013.	Jan.	4,2	-0,1	4,6	-0,1	3,7	3,1	-0,3	0,3
	Feb.	3,3	0,1	3,9	0,2	-0,5	-1,0	0,0	0,2
	Mar.	3,3	0,4	4,2	-0,1	1,9	2,8	0,0	-0,3
	Apr.	3,2	0,3	4,0	-0,1	-1,9	-3,6	-1,0	-0,7
	Maj	3,0	0,2	4,1	-0,1	-2,0	-1,7	-0,6	-0,3
	Jun	2,2	-0,6	2,3	0,0	-3,3	-1,0	-0,1	-0,2
	Jul	2,7	0,7	2,2	-0,1	-3,5	-1,1	-0,5	-0,3
	Avg.	2,2	-0,1	-2,0	-0,4	-4,6	-1,4	-2,9	-0,1
	Sep.	1,8	0,1	-0,4	0,2	-1,9	0,3	-3,5	-0,2
	Okt.	0,5	-0,2	-0,9	-0,1	-8,8	-1,8	-3,3	-0,5
	Nov.	0,0	-0,6	-1,1	0,0	-5,7	2,0	-2,7	0,2
	Dec.	0,3	0,0	-0,6	0,1	-5,7	-2,3	-2,0	0
2014.	Jan.	-0,4	-0,8	-1,3	0,1	-7,4	2,1	-2,7	-0,1
	Feb.	-0,6	0,0	-1,2	0,3	-6,4	-0,2	-2,7	0,1
	Mar.	-0,9	0,1	-0,3	0,2	-9,1	0,0	-2,8	-0,4
	Apr.	-1,4	-0,2	-0,2	0,1	-3,7	1,9	-2,3	-0,2
	Maj	-1,3	0,3	-0,1	-0,1	-1,7	0,2	-1,7	0,2
	Jun	-0,1	0,5	0,0	0,1	2,1	2,8	-1,3	0,1
	Jul	-1,2	-0,4	0,1	0,0	5,4	2,1	-0,9	0,1
	Avg.	-1,1	0,1	1,0	0,4	12,4	5,1	-0,7	0,1
	Sep.	-0,7	0,5	0,9	0,0	14,1	1,9	-0,6	-0,1
	Okt.	-0,5	0,1	1,0	0,0	16,3	-0,1	-0,4	-0,4
	Nov.	0,0	-0,1	1,1	0,0	13,8	-0,1	-1,2	-0,6
	Dec.	-0,3	-0,4	0,9	-0,1	20,3	3,2	-2,0	-0,8
2015.	Jan.	0,2	-0,2	0,8	0,1	15,9	-1,0	-3,2	-1,1
	Feb.	0,6	0,3	0,6	0,0	17,3	1,0	-3,1	0,1
	Mar.	1,6	1,1	0,5	0,1	16,4	-0,8	-1,7	0,9
	Apr.	2,1	0,3	0,3	-0,1	8,6	-5,1	-1,7	-0,2
	Maj	2,3	0,6	0,5	0,0	5,1	-3,1	-1,7	0,2
	Jun	1,9	0,1	0,4	-0,1	0,4	-1,9	-1,8	0,1
	Jul	1,9	-0,5	0,3	-0,1	-3,2	-1,6	-1,7	0,1
	Avg.	1,9	0,1	0,1	0,1	-7,9	-0,2	-2,3	-0,5
	Sep.	1,7	0,3	0,1	0,0	-19,5	0,1	-2,9	-0,7
	Okt.	1,5	-0,1	0,0	-0,1	-10,9	-1,7	-2,3	0,2
	Nov.	1,4	-0,2	0,0	0,1	-9,9	1,0	-1,8	-0,1
	Dec.	1,4	-0,3	0,0	-0,1	-12,2	0,4	-1,2	-0,3

Izvor: Monstat

Tabela 7: Neto rezultat na nivou sektora u 2014. godini, u milionima eura

Oznaka sektora	Naziv sektora	Neto rezultat		Index	%
		I-XII 2014.	I-XII 2013.		
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4,35	2,77	157,09	57,09
B	Vađenje ruda i kamena	4,35	11,45	38,04	-61,96
C	Prerađivačka industrija	-15,67	-24,75	63,30	-36,70
D	Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	44,50	25,92	171,67	71,67
E	Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti	-3,85	-4,37	88,01	-11,99
F	Građevinarstvo	17,88	-46,20	-38,71	-138,71
G	Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala	52,32	21,35	245,03	145,03
H	Saobraćaj i skladištenje	-28,58	-9,70	294,76	194,76
I	Usluge smještaja i ishrane	-13,00	-94,48	13,76	-86,24
J	Informisanje i komunikacije	43,01	41,63	103,32	3,32
K	Finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja	-50,69	-12,82	395,30	295,30
L	Poslovanje nekretninama	-159,07	-46,54	341,76	241,76
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	-14,04	-1,58	888,06	788,06
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	-2,82	0,61	-460,25	-560,25
O	Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	0,33	0,10	313,75	213,75
P	Obrazovanje	-1,18	-0,57	209,50	109,50
Q	Zdravstvena i socijalna zaštita	-2,70	-1,77	152,71	52,71
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	-1,17	-0,36	324,50	224,50
S	Ostale uslužne djelatnosti	-1,85	1,65	-112,36	-212,36
U	Djelatnost eksteritorijalnih organizacija i tijela	0,27	0,20	129,81	29,81
Ukupno:		-127,61	-137,45	92,84	-7,16

Tabela 8: Neto rezultat na nivou opština u 2014. godini, u milionima eura

Red.br.	Naziv	Neto rezultat		Index	%
		I-XII 2014.	I-XII 2013.		
1.	Nikšić	32,37	25,53	126,83	26,83
2.	Budva	11,46	-85,90	-13,34	-113,34
3.	Bijelo Polje	5,30	1,05	506,54	406,54
4.	Danilovgrad	5,25	12,23	42,89	-57,11
5.	Bar	4,77	15,69	30,41	-69,59
6.	Plav	0,01	-0,28	-5,15	-105,15
7.	Andrijevica	-0,07	-0,18	38,25	-61,75
8.	Šavnik	-0,10	0,06	-169,53	-269,53
9.	Plužine	-0,19	-0,50	36,98	-63,02
10.	Žabljak	-0,27	0,93	-28,58	-128,58
11.	Mojkovac	-0,53	-0,64	83,62	-16,38
12.	Kotor	-0,79	-9,24	8,52	-91,48
13.	Rožaje	-1,40	-0,29	477,69	377,69
14.	Berane	-1,47	-2,06	71,56	-28,44
15.	Ulcinj	-1,82	-1,49	122,06	22,06
16.	Kolašin	-2,68	-1,80	148,79	48,79
17.	Cetinje	-2,83	-2,46	115,28	15,28
18.	Pljevlja	-3,67	-17,86	20,55	-79,45
19.	Tivat	-14,53	-18,00	80,72	-19,28
20.	Herceg Novi	-16,98	-10,88	156,02	56,02
21.	Podgorica	-139,46	-41,36	337,16	237,16

Tabela 9: Uporedni pokazatelji obima realizovanog nacionalnog platnog prometa u periodu 2010-2015.

Period	Ukupni nalozi	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	RTGS i DNS nalozi	Dnevni prosjek	Učešće RTGS i DNS	Interni Nalozi	Dnevni prosjek	Učešće internih
2010.	25.292.530		256	98.799	8.809.445	34.412	34,83%	16.483.085	64.387	65,17%
2011.	23.642.971		255	92.718	7.780.970	30.514	32,91%	15.862.001	62.204	67,09%
2012.	24.054.523		255	94.331	7.405.773	29.042	30,79%	16.648.750	65.289	69,21%
2013.	25.979.742		254	102.282	7.865.980	30.968	30,28%	18.113.762	71.314	69,72%
2014.	27.917.266		253	110.345	8.212.730	32.461	29,42%	19.704.536	77.884	70,58%
I-15.	1.851.650	90	20	92.583	476.830	23.842	25,75%	1.374.820	68.741	74,25%
II-15.	2.098.139	113	20	104.907	599.985	29.999	28,60%	1.498.154	74.908	71,40%
III-15.	2.405.319	115	22	109.333	725.600	32.982	30,17%	1.679.719	76.351	69,83%
IV-15.	2.408.942	100,15	22	109.497	737.051	33.502	30,60%	1.671.891	75.995	69,40%
V-15.	2.455.867	102	18	136.437	692.416	38.468	28,19%	1.763.451	97.970	71,81%
VI-15.	2.770.894	113	22	125.950	850.867	38.676	30,71%	1.920.027	87.274	69,29%
VII-15.	2.818.363	102	21	134.208	869.726	41.416	30,86%	1.948.637	92.792	69,14%
VIII-15.	2.679.877	95	21	127.613	793.688	37.795	29,62%	1.886.189	89.819	70,38%
IX-15.	2.646.283	99	22	120.286	802.715	36.487	30,33%	1.843.568	83.799	69,67%
X-15.	2.603.314	98	22	118.332	769.573	34.981	29,56%	1.833.741	83.352	70,44%
XI-15.	2.540.360	98	21	120.970	754.773	35.942	29,71%	1.785.587	85.028	70,29%
XII-15.	2.885.624	114	23	125.462	906.658	39.420	31,42%	1.978.966	86.042	68,58%
2015.	30.164.632		254	118.758	8.979.882	35.354	29,77%	21.184.750	83.405	70,23%
Mjesečni prosjek	2.513.719				748.324			1.765.396		
Index 2015/2014.	108					109			108	

Tabela 10: Uporedni pokazatelji obima realizovanog platnog prometa u RTGS sistemu i DNS sistemu u periodu 2010-2015.

Period	RTGS i DNS nalozi	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	Nalozi RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS naloga	Nalozi DNS	Dnevni prosjek	Učešće DNS naloga
2010.	8.809.445		256	34.412	5.136.534	20.065	58,31%	3.672.911	14.347	41,69%
2011.	7.780.970		255	30.514	3.999.616	15.685	51,40%	3.781.354	14.829	48,60%
2012.	7.405.773		255	29.042	3.520.051	13.804	47,53%	3.885.722	15.238	52,47%
2013.	7.865.980		254	30.968	3.678.688	14.483	46,77%	4.187.292	16.485	53,23%
2014.	8.212.730		253	32.461	3.725.929	14.727	45,37%	4.486.801	17.734	54,63%
I-15.	476.830	85	20	23.842	193.791	9.690	40,64%	283.039	14.152	59,36%
II-15.	599.985	126	20	29.999	245.891	12.295	40,98%	354.094	17.705	59,02%
III-15.	725.600	121	22	32.982	295.152	13.416	40,68%	430.448	19.566	59,32%
IV-15.	737.051	102	22	33.502	304.089	13.822	41,26%	432.962	19.680	58,74%
V-15.	692.416	94	18	38.468	275.719	15.318	39,82%	416.697	23.150	60,18%
VI-15.	850.867	123	22	38.676	338.296	15.377	39,76%	512.571	23.299	60,24%
VII-15.	869.726	102	21	41.416	342.147	16.293	39,34%	527.579	25.123	60,66%
VIII-15.	793.688	91	21	37.795	304.164	14.484	38,32%	489.524	23.311	61,68%
IX-15.	802.715	101	22	36.487	303.409	13.791	37,80%	499.306	22.696	62,20%
X-15.	769.573	96	22	34.981	302.037	13.729	39,25%	467.536	21.252	60,75%
XI-15.	754.773	98	21	35.942	289.439	13.783	38,35%	465.334	22.159	61,65%
XII-15.	906.658	120	23	39.420	349.612	15.201	38,56%	557.046	24.219	61,44%
2015.	8.979.882		254	35.354	3.543.746	13.952	39,46%	5.436.136	21.402	60,54%
Mjesečni prosjek	748.324				295.312			453.011		
Index 2015/2014.	109					95			121	

Tabela 11: Uporedni pokazatelji obima realizovanog internog platnog prometa u periodu 2010–2015.

Period	Ukupni interni nalozi	Lančani* Index	Radni dani	Dnevni prosjek	Bezgotovinski nalozi	Dnevni prosjek	Učešće bezgotovinskih	Gotovinski nalozi	Dnevni prosjek	Učešće gotovinskih
2010.	16.483.085		256	64.387	11.275.833	44.046	68,41%	5.207.252	20.341	31,59%
2011.	15.862.001		255	62.204	10.805.920	42.376	68,12%	5.056.081	19.828	31,88%
2012.	16.648.750		255	65.289	11.602.066	45.498	69,69%	5.046.684	19.791	30,31%
2013.	18.113.762		254	71.314	12.549.144	49.406	69,28%	5.564.618	21.908	30,72%
2014.	19.704.536		253	77.884	13.556.253	53.582	68,80%	6.148.283	24.302	31,20%
I-15.	1.374.820	72	20	68.741	970.235	48.512	70,57%	404.585	20.229	29,43%
II-15.	1.498.154	109	20	74.908	1.044.402	52.220	69,71%	453.752	22.688	30,29%
III-15.	1.679.719	112	22	76.351	1.181.505	53.705	70,34%	498.214	22.646	29,66%
IV-15.	1.671.891	99,53	22	75.995	1.178.239	53.556	70,47%	493.652	22.439	29,53%
V-15.	1.763.451	105	18	97.970	1.288.607	71.589	73,07%	474.844	26.380	26,93%
VI-15.	1.920.027	109	22	87.274	1.381.492	62.795	71,95%	538.535	24.479	28,05%
VII-15.	1.948.637	101	21	92.792	1.398.874	66.613	71,79%	549.763	26.179	28,21%
VIII-15.	1.886.189	97	21	89.819	1.348.815	64.229	71,51%	537.374	25.589	28,49%
IX-15.	1.843.568	98	22	83.799	1.311.651	59.621	71,15%	531.917	24.178	28,85%
X-15.	1.833.741	99	22	83.352	1.323.139	60.143	72,16%	510.602	23.209	27,84%
XI-15.	1.785.587	97	21	85.028	1.311.029	62.430	73,42%	474.558	22.598	26,58%
XII-15.	1.978.966	111	23	86.042	1.436.711	62.466	72,60%	542.255	23.576	27,40%
2015.	21.184.750		254	83.405	15.174.699	59.743	71,63%	6.010.051	23.662	28,37%
Mjesečni prosjek	1.765.396				1.264.558			500.838		
Index 2015/2014.	108				112			98		

Tabela 12: Uporedni pokazatelji vrijednosti ukupno realizovanog nacionalnog platnog prometa u periodu 2010–2015, u eurima

Period	Ukupan platni promet	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	RTGS I DNS pl. promet	Dnevni prosjek	Učešće RTGS I DNS	Interni pl. promet	Dnevni prosjek	Učešće internog
2010.	20.407.364.691		256	79.716.268	8.673.777.093	33.881.942	42,50%	11.733.587.598	45.834.327	57,50%
2011.	21.079.281.758		255	82.663.850	9.069.817.107	35.567.910	43,03%	12.009.464.651	47.095.940	56,97%
2012.	20.813.980.972		255	81.623.455	9.103.468.406	35.699.876	43,74%	11.710.512.566	45.923.579	56,26%
2013.	22.303.219.007		254	87.807.949	10.123.092.075	39.854.693	45,39%	12.180.126.932	47.953.256	54,61%
2014.	23.170.603.866		253	91.583.414	11.006.358.207	43.503.392	47,50%	12.164.245.660	48.080.022	52,50%
I-15.	1.371.021.011	92	20	68.551.051	643.154.819	32.157.741	46,91%	727.866.192	36.393.310	53,09%
II-15.	1.532.570.276	112	20	76.628.514	738.035.203	36.901.760	48,16%	794.535.073	39.726.754	51,84%
III-15.	1.895.814.461	124	22	86.173.385	948.182.775	43.099.217	50,01%	947.631.686	43.074.168	49,99%
IV-15.	1.872.484.793	99	22	85.112.945	904.825.040	41.128.411	48,32%	967.659.753	43.984.534	51,68%
V-15.	1.649.709.175	88	18	91.650.510	738.126.709	41.007.039	44,74%	911.582.466	50.643.470	55,26%
VI-15.	2.135.022.690	129	22	97.046.486	993.907.838	45.177.629	46,55%	1.141.114.852	51.868.857	53,45%
VII-15.	2.396.491.690	112	21	114.118.652	1.145.628.391	54.553.733	47,80%	1.250.863.299	59.564.919	52,20%
VIII-15.	2.559.647.515	107	21	121.887.977	1.003.766.162	47.798.389	39,22%	1.555.881.353	74.089.588	60,78%
IX-15.	2.135.625.973	83	22	97.073.908	958.566.910	43.571.223	44,88%	1.177.059.063	53.502.685	55,12%
X-15.	2.046.479.117	96	22	93.021.778	937.973.572	42.635.162	45,83%	1.108.505.545	50.386.616	54,17%
XI-15.	1.827.022.327	89	21	87.001.063	814.702.269	38.795.346	44,59%	1.012.320.058	48.205.717	55,41%
XII-15.	2.604.802.922	143	23	113.252.301	1.292.818.319	56.209.492	49,63%	1.311.984.604	57.042.809	50,37%
2015.	24.026.691.950		254	94.593.275	11.119.688.006	43.778.299	46,28%	12.907.003.944	50.814.976	53,72%
Mjesečni prosjek	2.002.224.329				926.640.667			1.075.583.662		
Index 2015/2014.	104				101			106		

Tabela 13: Uporedni pokazatelji vrijednosti realizovanog platnog prometa u RTGS sistemu i DNS sistemu u periodu 2010-2015, u eurima

Period	RTGS i DNS platni promet	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS	DNS	Dnevni prosjek	Ušešće DNS
2010.	8.673.777.094		256	33.881.942	8.140.415.076	31.798.496	93,85%	533.362.017	2.083.445	6,15%
2011.	9.069.817.107		255	35.567.910	8.519.229.139	33.408.742	93,93%	550.587.969	2.159.169	6,07%
2012.	9.103.468.406		255	35.699.876	8.553.655.836	33.543.748	93,96%	549.812.570	2.156.128	6,04%
2013.	10.123.092.075		254	39.854.693	9.552.596.535	37.608.648	94,36%	570.495.540	2.246.045	5,64%
2014.	11.006.358.207		253	43.503.392	10.407.060.461	41.134.626	94,55%	599.297.745	2.368.766	5,45%
I-15.	643.154.819	99	20	32.157.741	609.508.982	30.475.449	94,77%	33.645.837	1.682.292	5,23%
II-15.	738.035.203	115	20	36.901.760	694.461.494	34.723.075	94,10%	43.573.709	2.178.685	5,90%
III-15.	948.182.775	128	22	43.099.217	898.945.162	40.861.144	94,81%	49.237.613	2.238.073	5,19%
IV-15.	904.825.040	95	22	41.128.411	852.585.817	38.753.901	94,23%	52.239.223	2.374.510	5,77%
V-15.	738.126.709	82	18	41.007.039	688.704.431	38.261.357	93,30%	49.422.278	2.745.682	6,70%
VI-15.	993.907.838	135	22	45.177.629	932.394.140	42.381.552	93,81%	61.513.698	2.796.077	6,19%
VII-15.	1.145.628.391	115	21	54.553.733	1.076.926.084	51.282.194	94,00%	68.702.308	3.271.538	6,00%
VIII-15.	1.003.766.162	88	21	47.798.389	939.159.334	44.721.873	93,56%	64.606.827	3.076.516	6,44%
IX-15.	958.566.910	95	22	43.571.223	897.453.895	40.793.359	93,62%	61.113.015	2.777.864	6,38%
X-15.	937.973.572	98	22	42.635.162	882.801.832	40.127.356	94,12%	55.171.740	2.507.806	5,88%
XI-15.	814.702.269	87	21	38.795.346	762.348.925	36.302.330	93,57%	52.353.343	2.493.016	6,43%
XII-15.	1.292.818.319	159	23	56.209.492	1.225.724.143	53.292.354	94,81%	67.094.175	2.917.138	5,19%
2015.	11.119.688.006		254	43.778.299	10.461.014.240	41.185.095	94,08%	658.673.766	2.593.204	5,92%
Mjesečni prosjek	926.640.667				871.751.187			54.889.481		
Index 2015/2014.	101				101			110		

Tabela 14: Uporedni pokazatelji vrijednosti realizovanog internog platnog prometa u periodu 2010-2015, u eurima

Period	Ukupan inter. pl. promet	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	Bezgotovinski platni promet	Dnevni prosjek	Učešće bezgot.	Gotovinski platni promet	Dnevni prosjek	Učešće got.
2010.	11.733.587.598		256	45.834.327	8.741.589.307	34.146.833	74,50%	2.991.998.291	11.687.493	25,50%
2011.	12.009.464.651		255	47.095.940	8.952.110.113	35.106.314	74,54%	3.057.354.538	11.989.626	25,46%
2012.	11.710.512.566		255	45.923.579	8.682.132.662	34.047.579	74,14%	3.028.379.904	11.876.000	25,86%
2013.	12.180.126.932		254	47.953.256	8.998.002.178	35.425.205	73,87%	3.182.124.754	12.528.050	26,13%
2014.	12.164.245.660		253	48.080.022	8.871.084.699	35.063.576	72,93%	3.293.160.961	13.016.446	27,07%
I-15.	727.866.192	59	20	36.393.310	535.475.040	26.773.752	73,57%	192.391.151	9.619.558	26,43%
II-15.	794.535.073	109	20	39.726.754	586.479.492	29.323.975	73,81%	208.055.581	10.402.779	26,19%
III-15.	947.631.686	119	22	43.074.168	709.673.751	32.257.898	74,89%	237.957.935	10.816.270	25,11%
IV-15.	967.659.753	102	22	43.984.534	719.110.690	32.686.850	74,31%	248.549.063	11.297.685	25,69%
V-15.	911.582.466	94	18	50.643.470	657.871.980	36.548.443	72,17%	253.710.486	14.095.027	27,83%
VI-15.	1.141.114.852	125	22	51.868.857	848.208.581	38.554.935	74,33%	292.906.271	13.313.921	25,67%
VII-15.	1.250.863.299	110	21	59.564.919	895.581.715	42.646.748	71,60%	355.281.584	16.918.171	28,40%
VIII-15.	1.555.881.353	124	21	74.089.588	1.185.690.743	56.461.464	76,21%	370.190.610	17.628.124	23,79%
IX-15.	1.177.059.063	76	22	53.502.685	879.978.292	39.999.013	74,76%	297.080.771	13.503.671	25,24%
X-15.	1.108.505.545	94	22	50.386.616	846.435.785	38.474.354	76,36%	262.069.760	11.912.262	23,64%
XI-15.	1.012.320.058	91	21	48.205.717	776.575.373	36.979.780	76,71%	235.744.684	11.225.937	23,29%
XII-15.	1.311.984.604	130	23	57.042.809	1.027.396.589	44.669.417	78,31%	284.588.015	12.373.392	21,69%
2015.	12.907.003.944		254	50.814.976	9.668.478.032	38.064.874	74,91%	3.238.525.911	12.750.102	25,09%
Mjesečni prosjek	1.075.583.662				805.706.503			269.877.159		
Index 2015/2014.	106				109			98		

Tabela 15: Broj pravnih lica i preduzetnika i njihove strukture na osnovu blokade računa u periodu decembar 2010 – decembar 2015. godine

Datum	Ukupan broj pravnih lica i preduzetnika	Broj pravnih lica i preduzetnika koji nisu u blokadi	%	Broj pravnih lica i preduzetnika koji su u blokadi	%
31.12. 2010.	53.861	39.748	73,80%	14.113	26,20%
31.12. 2011.	57.464	42.278	73,57%	15.186	26,43%
31.12. 2012.*	52.089	39.842	76,49%	12.247	23,51%
31.12. 2013.	55.132	42.151	76,45%	12.961	23,55%
31.12. 2014.	65.053	50.875	78,23%	14.160	21,77%
2015.					
31.01.	66.542	52.279	78,57%	14.263	21,43%
28.02.	68.274	53.904	78,95%	14.370	21,05%
31.03.	69.774	55.393	79,39%	14.381	20,61%
30.04.	71.524	57.208	79,98%	14.316	20,02%
31.05.	73.157	58.722	80,27%	14.435	19,73%
30.06.	74.223	59.891	80,69%	14.332	19,31%
31.07.	75.324	61.027	81,02%	14.297	18,98%
31.08.	75.596	61.151	80,89%	14.445	19,11%
30.09.	75.920	61.404	80,88%	14.516	19,12%
31.10.	76.251	61.533	80,70%	14.718	19,30%
30.11.	76.597	61.700	80,55%	14.897	19,45%
31.12.	76.973	62.103	80,68%	14.870	19,32%

* Broj pravnih lica i preduzetnika je na dan 30.6.2012. godine umanjen iz razloga što je izvršeno usklađivanje evidencije Centralnog registra računa, koji vodi Centralna banka Crne Gore, sa evidencijama Centralnog registra privrednih subjekata i Privrednog suda u kojima se navedena pravna lica i preduzetnici vode kao obrisani. Shodno tome izvršeno je ažuriranje i svih ostalih podataka koji se objavljuju u vezi sa sprovođenjem prinudne naplate.

Tabela 16: Pokazatelji broja unijetih naslova za prinudnu naplatu

Period	Ukupan broj unijetih naslova u program blokade	Radni dani
Ukupno 2014.	34.001	253
2015.		
Januar	2463	20
Februar	2996	20
Mart	2430	22
April	2751	22
Maj	2980	18
Jun	3046	22
Jul	2632	21
Avgust	3150	21
Septembar	3258	22
Oktobar	3833	22
Novembar	4142	21
Decembar	3929	23
Ukupno 2015.	37.610	254

Tabela 17: Ukupni prihodi CBCG, u eurima

Red. broj	Naziv	Planirano 2015.	Izvršenje 2014.	Izvršenje 2015.	Učešće (%)	Index 2015/plan	Index 2015/2014.
		1	2	3	4	5(3:1)	6(3:2)
1.	FINANSIJSKI PRIHODI*	2.721.500,00	1.224.080,83	1.735.604,61	15,40	63,77	141,79
1.1.	Prihodi od kamata	2.706.500,00	1.130.410,74	1.636.830,85	14,52	60,48	144,80
1.2.	Dobici od prodaje finansijskih sredstava	0,00	31.000,00	33.446,69	0,30	0,00	0,00
1.3.	Pozitivne kursne razlike	15.000,00	62.670,09	65.327,07	0,58	0,00	104,24
2.	PRIHODI POSLOVANJA I DRUGI PRIHODI	9.504.184,00	9.849.668,53	9.535.235,43	84,60	100,33	.
2.1.	Prihodi od naknada	8.759.384,00	8.563.426,09	8.888.574,01	78,86	101,47	103,80
2.1.1.	Prihodi od naknada za usluge platnog prometa	4.432.020,00	4.411.407,14	4.123.453,95	36,59	93,04	93,47
2.1.2.	Naknade za usluge sa gotovim novcem	200.000,00	171.060,26	162.550,70	1,44	81,28	95,03
2.1.3.	Naknade za sprovođenje prinudne naplate	543.134,00	608.085,19	651.729,54	5,78	119,99	107,18
2.1.4.	Naknade za poslove fiskalnog agenta	1.110.000,00	934.684,82	1.352.739,24	12,00	121,87	144,73
2.1.5.	Naknada za kontrolu poslovanja, dozvole i saglasnosti	2.035.000,00	2.031.010,68	2.135.293,58	18,95	104,93	105,13
2.1.6.	Naknade za usluge pretrage kred.reg.biroa	421.230,00	407.178,00	442.557,00	3,93	105,06	108,69
2.1.7.	Naknada za kontrolu platnih sistema i platnih institucija	18.000,00	0,00	20.250,00	0,18	112,50	0,00
2.2.	Prihodi od određenih naknada	13.000,00	28.779,52	1.682,88	0,01	12,95	5,85
2.3.	Prihodi od operativnog lizinga	185.000,00	183.779,88	163.975,38	1,45	88,64	89,22
2.4.	Prihodi od prodaje	508.000,00	742.003,65	377.187,05	3,35	74,25	50,83
2.5.	Drugi prihodi	38.800,00	331.679,39	103.816,11	0,92	267,57	31,30
	UKUPNO	12.225.684,00	11.073.749,36	11.270.840,04	100,00	92,19	101,78

* Finansijski prihodi - prihodi od kamata na HoV namijenjenih prodaji u 2014. godini su iskazani po metodi obračunske kamatne stope, dok su u 2015. godini prikazani po metodi efektivne kamatne stope usljed primjene metodologije EKS na 31.12.2014. godine i nadalje.

Tabela 18: Ukupni rashodi CBCG, u eurima

Red. broj	Naziv	Planirano 2015.	Izvršenje 2014.	Izvršenje 2015.	Učešće (%)	Index 2015/plan	Index 2015/2014.
		1	2	3	4	5(4:1)	6(4:3)
1.	FINANSIJSKI RASHODI	1.996.000,00	168.316,24	121.033,29	1,20	6,06	71,91
1.1.	Rashodi kamata	296.000,00	168.316,24	78.030,58	0,77	26,36	46,36
1.1.1.	Rashodi kamata bankama - OR	1.000,00	6.827,41	39,42	0,00	3,94	0,58
1.1.2.	Rashodi kamata drugim finansijskim institucijama	25.000,00	71.256,80	8.013,11	0,08	32,05	11,25
1.1.3.	Rashodi kamata javnom sektoru	20.000,00	90.232,03	69.573,18	0,69	347,87	77,10
1.1.4.	Rashodi kamata nerezidentima-ino banke	250.000,00	0,00	404,87	0,00	0,16	0,00
1.2.	Gubici od prodaje i umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava	1.700.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3.	Negativne kursne razlike	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4.	Drugi finansijski rashodi	0,00	0,00	43.002,71	0,43	0,00	0,00
2.	TROŠKOVI POSLOVANJA	9.899.500,00	10.007.744,44	9.981.354,24	98,80	100,83	99,74
2.1.	Troškovi naknada	174.200,00	115.799,43	92.212,62	0,91	52,93	79,63
2.2.	Troškovi zaposlenih	6.830.800,00	6.601.788,78	7.155.220,44	70,83	104,75	108,38
2.2.1.	Bruto zarade	6.272.000,00	6.063.187,55	6.358.882,17	62,94	101,39	104,88
2.2.2.	Druga primanja	125.000,00	169.366,72	283.801,77	2,81	227,04	167,57
2.2.3.	Naknada povećanih troškova	433.800,00	369.234,51	422.553,32	4,18	97,41	114,44
2.2.4.	Ostali troškovi zaposlenih	0,00	0,00	89.983,18			
2.3.	Administrativni troškovi	619.500,00	531.920,65	520.365,38	5,15	84,00	97,83
2.4.	Operativni troškovi poslovanja	1.793.500,00	1.568.318,70	1.607.517,74	15,91	89,63	102,50
2.5.	Drugi troškovi poslovanja	481.500,00	1.189.916,88	606.038,06	6,00	125,86	50,93
	UKUPNO	11.895.500,00	10.176.060,68	10.102.387,53	100,00	84,93	99,28

Prilog 2 - Podzakonska akta CBCG donijeta tokom 2015. godine

Pregled podzakonskih akata kojima se uređuju:

Monetarni instrumenti

1. Odluka o izmjeni Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 7/15)
2. Odluka o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 73/15)
3. Ispravka Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 78/15)

Kontrola banaka

4. Odluka o izmjenama Odluke o minimalnim standardima za ulaganja banaka u nepokretnosti i osnovna sredstva („Sl. list Crne Gore“, br. 16/15)
5. Odluka o utvrđivanju stope zatezne kamate za period od 1. jula do 31. decembra 2015. godine („Sl. list Crne Gore“, br. 34/15)
6. Odluka o nadzoru nad primjenom Zakona o konverziji kredita u švajcarskim francima (CHF) u eure (EUR) („Sl. list Crne Gore“, br. 49/15)

Platni promet i platni sistemi

7. Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o sadržini centralnog registra transakcionih računa („Sl. list Crne Gore“, br. 32/15)

Ostalo

8. Odluka o izmjeni Odluke o utvrđivanju tarife po kojoj se obračunavaju naknade za vršenje usluga koje obavlja Centralna banka Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 32/15)
9. Odluka o dopunama Odluke o kontnom okviru Centralne banke Crne Gore („Sl. list Crne Gore“, br. 66/15)

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

336.711(497.16)

GODIŠNJI izvještaj o radu : 2015. godina. - 2003- . - Podgorica (Bulevar Sv. Petra
Cetinjskog br. 6) : Centralna banka Crne Gore, 2016 (Podgorica: Studio Branko d.o.o.
Podgorica). - 28 cm

Godišnje
ISSN 1800-6604 = Godišnji izvještaj o radu (Podgorica)
COBISS.CG-ID 11832080